

Beretningen om et varslet kupp

Nyhetsgestaltning av statskuppet i Venezuela 2002



Masteroppgave i medievitenskap

Mai 2006

av Erna Synnøve Kjensjord

Institutt for informasjons- og medievitenskap

Det samfunnsvitenskapelige fakultet

Universitetet i Bergen



Forord

Ved slutten av et svært innadvendt prosjekt er det nå fristende å vende blikket opp og til siden, for å få øye på dem som har vært der hele tiden.

Jeg vil gjerne takke noen som har vært gode å ha i dette arbeidet jeg nå har gjennomført. Veileder Martin Eide har mye av "æren" for min fremdrift og for det endelige resultatet. Konstruktive råd og positive tilbakemeldinger har vært med på å gjøre arbeidet med oppgaven mer interessant og engasjerende. Takk og til alle ved institutt for informasjons- og medievitenskap, for å ha bidratt til et godt miljø "på faget". De aller, aller viktigste personene har vel vært mine gode studiekamerater fra grunnfag og til nå (i alfabetisk orden, så det ikke blir noen forskjellsbehandling): Carina, Even, Helene, Kristin og Siv. Even skal i tillegg til Ann-Iren og Elin ha en million takk for grundig jobb med slitsom korrekturlesing. Dere er snille mennesker.

Snill er også pappa: takk for korrekturlesing og for all omtanke. Det samme gjelder mamma, som er manifestasjonen av godhet (og bekymring). En takk bør også gå til Marte: uten motivasjonen som planen for høsten gav, er det ikke sikkert jeg hadde kommet i mål. Til slutt: en stor klem til Nikolai, som har vært veldig hjelpsom og oppmuntrende gjennom hele prosessen.

Jeg er et lykkelig menneske akkurat på dette tidspunkt, så jeg får vel også takke meg selv for det.

*Bergen 12.05.06
Erna Synnøve Kjensjord*

Innhold

1.0 Innledning	4
1.1 Kontekst	4
1.2 Problemstilling	4
1.3 Metodisk tilnærming	7
2.0 Nyhetsdiskurs og gestaltningsteori	9
2.1 Nyhetenes funksjon – bildene i våre hoder	9
2.2 En nyhet blir til – men til hva, og gjennom hvem?	11
2.2.1 Aktør versus struktur	11
2.2.2 Nyhetsteksten, journalisten og objektivitetsidealet	13
2.2.3 Institusjonalisering av nyhetskonsvensjoner	15
2.3 Framing eller gestaltning	17
2.3.1 Konsensusfeltet	19
2.3.2 Argumentasjon og ordvalg	21
2.4 Ideologisk innramming?	22
2.4.1 Propagandamodellen	24
2.4.2 En hegemonisk maktforståelse	26
2.5 Diskusjonen om elitedominansen og propagandaperspektivet	28
2.5.1 Journalistisk motmakt	28
2.5.2 Nyhetenes funksjon	30
2.6 Kildepraksis	32
2.6.1 Kildekritikk versus rammevilkår	32
2.6.2 Nyhetsstrømmens mange ledd	34
2.7 Oppsummering og fremgangsmåte	36
2.7.1 Modell for fremgangsmåte	37
3.0 Kontekst: Venezuela – politikk og medier	39
3.1 Politisk todeling – for eller imot Chávez	40
3.1.1 Venezuelas medielandskap	42
3.1.2 Medienes rolle i kuppet 2002	42
3.2 USAs rolle i et ventet kupp?	44
3.2.1 Nyhetsdekningen av kuppet i USA	46
3.3 Alternative medier	46
4.0 Analyse: Kupp og ”motkupp” i nyhetene	48
4.1 Kuppet mot Chávez: Gestaltning gjennom definisjoner	49
4.1.1 Beskrivelse av analysematerialet	49
4.1.2 Bildebruk	53
4.1.3 Faktorer i gestaltningen	55
4.1.4 Fortellingsmønster	58
4.1.5 Definisjon av problemet: Hva har skjedd?	60
4.1.6 Kausale sammenhenger	62
4.1.7 Kildevalg	66
4.1.8 Moralsk vurdering av hendelsen og aktørene	67
4.1.9 Populisten Chávez – hva ligger i et begrep?	69

4.2 Gestaltning gjennom eksklusjon: virkelighetsbilder som ignoreres	72
4.2.1 Alternative oppfatninger av nyheten.....	72
4.2.2 Eksklusjon av fakta og spørsmål.....	74
4.2.3 Eksklusjon av oppslutning og forståelsesrammer.....	76
4.2.4 Eksklusjon av kilder.....	78
4.3 Gjeninnsettelsen av Chávez	80
4.3.1 Et nyansert syn på konflikten?	84
4.3.2 Chávez fortsatt den skyldige	86
5.0 Hegemonisk innramming?	88
5.1 Et godtatt og forventet kupp	88
5.2 Kildeaspektet – elitedefinisjonen	90
5.3 Den positive vinklingen	91
5.4 Antikommunisme?	93
5.5 Den institusjonaliserte gestaltningen	95
6.0 Avslutning.....	97
Litteraturliste.....	101

1.0 Innledning

1.1 Kontekst

Den 12.april 2002 skjedde det noe i Venezuela som en i de følgende dagene kunne lese mer eller mindre om i norske aviser. I følge avisene dreide nyheten seg om at president Hugo Chávez var blitt tvunget til å gå av, etter massive demonstrasjoner. Overskriften i Aftenposten 13.april er følgende: "Venezuelas leder beordret tropper mot demonstranter: Folkets protest felte presidenten" (Aftenposten 13.04.02), mens Dagbladet ikke nevner hendelsen før dagen etter, i en seks linjers notis (Dagbladet 14.04.02). Den nye presidenten, utpekt av deler av de militære, blir i en annen av Aftenpostens overskrifter betegnet som "Balansert problemløser", mens om Chávez brukes ordene "Kuppmaker og populist" (Aftenposten 13.04.02).

To og tre dager senere betegnes hendelsen i Venezuela som et statskupp mot en folkevalgt president, og det kommer frem at kuppet fordømmes av store deler av verden. Chávez er tilbake ved makten to døgn etter kuppet, og tilbakekomsten omtales både i Aftenposten og Dagbladet som "tilbake i triumf". Videre nevnes de mange tusen tilhengere som møter ham, i tillegg til deler av militæret som bistod med å få ham tilbake. Nordamerikanske aviser var raskt ute med en feiring av at Chávez var "gått av", en storstilt kritikk av hans politikk og en oppfordring om tilskyndelse av nye valg; "Venezuela trenger sårt en leder med et sterkt demokratisk mandat" (*The New York Times* i FAIR 18.04.02, min oversettelse). Bare så vidt til stede i teksten var en bekreftelse på at Chávez faktisk hadde et demokratisk mandat, ved at han var "valgt til president i 1998" (*The New York Times* i FAIR 18.04.02, min oversettelse).

1.2 Problemstilling

Utenriksnyheter får lite spalteplass i norske aviser i forhold til det innenriksstoff gjør. Årsaken til dette ligger mest sannsynlig i hva avisredaksjonene mener leserne er interessert i. Av alt som skjer ute i verden er det kun utvalgte saker vi får rapporter fra. Ifølge blant annet Johan Galtung og Mari Holmboe Ruges kjente undersøkelse av norsk utenriksdekning fra 1965, "The Structure of Foreign News", bygger utvalget på en rekke utpekbare nyhetskriterier som kvalifiserer for nyhetsbildet. Det denne og liknende undersøkelser sier mindre om, er selve dekningens ideologiske karakter og

forståelsesrammer i de utenriksnyheter som vi faktisk får høre om. Emnet for denne oppgaven er kuppet i Venezuela i 2002 - en hendelse som til en viss grad *ble* dekket i norske aviser, om enn i en begrenset periode. Det dreier seg om en politisk omveltning i et land i Latin-Amerika som vanligvis er lite omtalt i mediene. Ifølge de første avisnyhetene dreide ikke saken seg om et lovstridig og udemokratisk militærkupp, historien som ble presentert indikerte snarere at demokratiet sto bedre rustet etter et maktskifte som i varierende grad ble omtalt som et kupp. Dette er to ganske ulike versjoner av en hendelse, og i de norske avisene kan det synes som det kun var rom for én av dem.

Økonomiprofessor og medieanalytiker Edward S. Herman sier at begivenhetene som bør dekkes i media skal være de som er viktige for oss å vite noe om (Herman i McCullagh 2002:15). Vel så viktig er *hvordan* begivenhetene dekkes. Når en konflikt dekkes i media bør en kunne forvente å høre noe fra begge parter. Når dette ikke skjer, blir media lett en ”medsammensvoren” i konflikten, og påvirker mennesker til å ta stilling i saken – uten at de har noen mulighet til å velge et annet perspektiv. Dette kan en dra ut til det ekstreme, og vi kan snakke om propaganda. Min hensikt er ikke å diskutere eller hevde at norske aviser drev bevisst propaganda for å sverte Venezuelas president overfor norske lesere, men å utforske muligheten for at ”propagandatendenser” også kan være resultat av ubevisste holdninger og valg. Dette henger sammen med rammevilkår i nyhetsproduksjonen. Det er min oppfatning at lesere har krav på å høre flere sider av en sak som opptrer i media, og i like stor grad når det gjelder utenriksnyheter som innenriksstoff. Eksempelet jeg har valgt, er et tilfelle der medias versjon av hendelsen på noen punkter er direkte uriktig i forhold til virkeligheten, noe som har blitt kritisert fra flere hold i etterkant, i hvert fall utenfor Norge (Solomon 2002, Villamil 2002, Palast 2002).

I norske aviser var det generelt lite oppmerksomhet rundt saken, og den eneste konkrete reaksjonen mot dekningen som jeg har kommet over, var i form av et leserinnlegg i BT (Watson 2002). En kan tenke seg at det ikke er mange her i landet som la merke til mediedekningens karakter, ettersom det krever en viss interesse for og kunnskap om forholdene i Venezuela for å reagere. I denne situasjonen hevder jeg at vinklingen avisene gav saken, er avgjørende for folks oppfatning av det inntrufne og av den politiske stemningen i landet.

Jeg ønsker å sette fokus på en sak som de fleste mangler forutsetninger for å vite noe særlig om, et område og et samfunn som heller sjelden blir omtalt i media,

men hvor nyhetene likevel for de fleste er den eneste informasjonskilden. Jeg vil forsøke å vise det uholdbare i tesen om at nyhetene gjenspeiler hendelser slik de utspant seg, og samtidig diskutere hvorfor det tilsynelatende lett blir et bestemt eliteorientert virkelighetssyn som dominerer i nyhetsfremstillingen. Er det tilfeldig hvilket syn som velges, eller finnes forklaringen i journalistenes rutiner og maktstrukturer i og rundt nyhetene?

Min hovedproblemstilling er: Hva slags ideologisk perspektiv dominerer i nyhetspresentasjonene av den politiske situasjonen i Venezuela 12.-16.april 2002, i utvalgte saker fra Aftenposten, BT, Dagbladet og VG? *Hvorfor* presenteres sakene slik de gjør, og hvordan henger dette sammen med maktstrukturer og nyhetsdiskursen? Sier dette noe mer om journalistpraksisen i utenriksdekning generelt?

Jeg vil ha et hovedfokus på dekningen av kuppet mot Hugo Chávez, men også dekningen av hans tilbakekomst til makten vil være betydningsfull i analysen. I analysens andre del vil jeg stille spørsmål om vi ser noen endringer i dekningens karakter, når den dreier seg om denne tilbakekomsten. Min hypotese er at de norske avisene jeg tar for meg, presenterer nyheter ”farget” av elitekilder, og kuppmaakernes og USAs ideologiske oppfatninger av konflikten. Jeg har en antakelse om at det vises liten innsats for å presentere motstridende syn, og at denne vinklingen henger sammen med fremgangsmåter og strukturer i nyhetssystemet. Mitt prosjekt er å se på den faktiske dekningen kuppet i Venezuela ble gitt i de dagene dette pågikk. Jeg vil hovedsakelig konsentrere meg om *hvordan* nyhetssaken dekkes; hvilke verdivurderinger og politiske vinklinger som kommer frem i sakene – hvilken forståelsesramme som gis i presentasjonen av dem. I hvilken grad foregir avisartiklene å presentere virkeligheten på en ”objektiv” måte?

Jeg vil diskutere ulike medieteoretikers oppfatning av bakgrunnen for at nyheter og medieinnhold presenteres på en bestemt måte, og vise hvorfor det i nyhetsanalyse er hensiktsmessig å gå lengre enn å se på *hva* som kommer på trykk. I denne sammenheng blir teorier om nyheters *gestaltningsmakt* (Strömbäck 2004:37-43) og Chomsky og Hermans *propagandamodell* (Chomsky og Herman 1994) aktuelle. Maktstrukturer rundt tekst og journalist, og i verden generelt, vil være av betydning for den ideologien som avspeiles i nyhetene.

For å svare på problemstillingen, vil jeg også vise til medier som formidlet annerledes enn de norske, og diskutere hva hovedforskjellene består i. Nyheter fra

nyhetsbyrået IPS og fra visse nyhetsformidlere på nett blir brukt som eksempler på en alternativ dekning. Hvilke kilder støttet de norske avisene seg på når de dekket denne situasjonen i Venezuela, og hvordan kan disse tenkes å gi en bestemt vinkling av saken? I hvor stor grad er kildene som avisene har anvendt oppgitt? Var det mulig å formidle annerledes enn de norske avisene gjorde på det gitte tidspunkt, utførte de kildekritikk etter beste evne? Kommer det frem hvor informasjonen opprinnelig stammer fra, og blir både Chávez' tilhengere og hans motstandere hørt?

1.3 Metodisk tilnærming

Oppgaven tar form av en tekstanalyse, med vekt på teori om *nyhetsgestaltning*, et begrep som anvendes av Jesper Strömbäck (2004), og som vil bli videre forklart i neste kapittel. Fenomenet blir også omtalt som nyhetenes *rammer*. Analysen blir supplert og utvidet med diskusjonen om årsaker til den bestemte gestaltningen. Nyhetsartiklene jeg konsentrerer meg om i deknningen av kuppet, er to fra Aftenposten (12.04.02 og 13.04.02) med tilhørende "undersaker", som tar mer form av personpresentasjoner, og en fra Bergens Tidende (også referert til som BT) (13.04.02) som er en "Bak nyhetene"-kommentar. Disse nyhetstekstene er hovedmaterialet i analysen, men de suppleres med henblikk på hvordan Aftenposten, Dagbladet og Verdens Gang (heretter VG) formidlet gjeninnsettelsen av Chávez som president 15. og 16. april. Denne hendelsen setter den forrige i perspektiv, og er derfor viktig i vurderingen av nyhetsdekningen av kuppet. Hver nyhetstekst vil stort sett bli referert til ved avisens navn og dato for publiseringen, i stedet for artikkelens fulle navn. Jeg vil i tillegg nevne at det til tider kan se ut som jeg skriver spanske navn (og i enkelte tilfeller norske ord) feil, fordi det var slik de ble publisert i nyhetene. For å sitere korrekt, har jeg valgt å skrive dem slik de opprinnelig stod skrevet. Når det gjelder sitater, har jeg brukt fotnoter når det jeg refererer krever såpass mye plass at det "skjemmer" teksten ved vanlig referanse. Dette gjelder særlig internettadresser.

Mitt utvalg er begrenset, og funnene mine kan derfor ikke brukes som en generalisering for nyheter eller utenriksnyheter generelt. Utvalget er nødvendigvis preget av at avisene ikke skrev mye om denne saken. Utgangspunktet mitt er det som faktisk *ble* skrevet om konflikten i norske aviser. Jeg har derfor valgt ut de største sakene i dette tidsrommet, og har slik flere aviser representert. Oppgaven diskuterer ikke først og fremst dekningens karakter ut ifra hvilken avis nyheten opptrer i, men en

må anta at stedet der nyheten står på trykk, har noe å si for vinklingen. Hovedskillet i denne oppgaven går imidlertid mellom de etablerte mediene, som de utvalgte avisene representerer, og de mindre, alternative nettmediene. Jeg ønsker å fokusere på at avistekstene var det tilgjengelige nyhetsmaterialet for norske avislesere i de gjeldende dagene, og det som analyseres er hvordan denne bestemte hendelsen ble gestaltet i de norske avisene. Jeg har valgt avisnyheter fordi de har et rykte som de "seriøse" nyhetenes hovedforum, og objektivitetsidealet her står sterkt.

I stedet for å si noe om alle nyheter, bruker jeg mitt utvalg som eksempel på én type dekning. Jeg bruker teorier og perspektiver som jeg oppfatter som fruktbare i forhold til mitt analysemateriale, uten å med dette hevde at teoriene er ufeilbarlige. Det er imidlertid sannsynlig at eksempelet *kan* si noe utover seg selv, og i hvert fall stille spørsmål om dekningen er symptomatisk for liknende tilfeller. Jeg drar nytte av ulike teoretiske perspektiver både i analysen av nyhetsrammene (gestaltningen), og i diskusjonen om hvorfor et helt bestemt perspektiv dominerer i fremstillingene.

Min hensikt er ikke å kritisere avisnyhetene, eller journalistene bak dem, for å ikke være objektive *nok*, fordi jeg da ville holde meg innen journalisters definisjoner av sitt eget virke. Jeg vil i oppgaven gjøre et poeng av at objektivitet er umulig å oppnå, og derfor mindre vesentlig i diskusjonen. Objektivitetsidealet er imidlertid såpass viktig i nyhetsinstitusjonen at vi nødvendigvis må forholde oss til det.

At objektivitet ikke kan ses som noe faktisk ideal, betyr likevel ikke at det er irrelevant å diskutere nyheters vinkling og eventuelle ideologiske føringer. Nyhetene kan analyseres med henblikk på ideologi uten at "sannheten" eller "virkeligheten" blir sammenlikningsgrunnlaget. Ved å velge flere tekster vil en kunne se likheter og forskjeller dem imellom, og eventuelle systematiske fortolkninger utført av de "etablerte" avisene i forhold til de alternative kildene. Samtidig bør det understrekes at visse momenter må kunne regnes som fakta, og at en slik kan vurdere om faktiske opplysninger ikke blir tatt med i nyhetsdekningen.

2.0 Nyhetsdiskurs og gestaltningsteori

Avis- og nyhetslesing er en del av de aller flestes, og som kjent særlig nordmenns hverdag. Lesingen kan ses som en innlært vane, men den sammenfaller sannsynligvis med et ønske om å få vite hva som har skjedd i verden. Det vi leser i nyhetene danner videre et grunnlag for mange av samtalene vi har med kolleger, venner og familie. Ikke sjelden refererer vi til noe vi har lest i avisen, og ofte bruker vi denne henvisningen som et belegg for våre ytringer. Sjeldnere diskuterer vi i dagliglivet hvordan en nyhet ble fremstilt, hvem som fikk uttale seg og hvor journalistens sympati virket å ligge. Kritikk av saksfremstillinger kan forekomme, men stort sett forholder vi oss til nyheter som referat fra virkeligheten. Ut ifra et forskersynspunkt er det interessant å se grundigere på *hvordan* en nyhet fremstilles, og bakgrunnen for dette, kanskje nettopp fordi folk flest anser dem som virkelighetsnære, pålitelige og balanserte. Min fremgangsmåte vil ikke først og fremst basere seg på ”tradisjonell” nyhetsteori på det tekstlige nivå, med nyhetskriterier i sentrum. Ved å anvende teori om nyheters gestaltningsfunksjon (Strömbäck 2004) vil jeg legge større vekt på nyhetenes *struktur*, og hvordan dette henger sammen med maktstrukturer rundt journalisten og redaksjonen. Jeg vil diskutere nyhetenes definisjonsmakt og basere denne diskusjonen særlig rundt begrepet gestaltning, ettersom jeg mener dette er et fruktbart grep i forhold til spørsmålet om nyheters makt.

2.1 Nyhetenes funksjon – bildene i våre hoder

Nyheter setter stadig dagsorden for hva vi, som privatpersoner, og politikerne skal ta stilling til og være opptatt av. Dette er kjent som nyheters dagsordensettende makt, definisjonsmakt eller agendasettende makt. I medieteorien opererer en med noe ulikt definisjonsinnhold i forhold til denne makten. En utbredt tanke har tradisjonelt vært at massemedia ikke nødvendigvis påvirker hva leseren skal tenke, men hva hun skal tenke *på* (Cohen i McCombs og Shaw 1972:177).

Dagsordenforskningen har derfor pleid å dreie seg om forholdet mellom hva mediene retter oppmerksomhet mot og hva publikum oppfatter som viktige anliggender. Dette har etter hvert blitt betegnet som dagsordenteoriens første nivå, mens det som blir kalt dens andre nivå handler om *hvordan* mediene beskriver og hvordan det blir oppfattet av leserne (Strömbäck 2004:36)

Walter Lippmann regnes ofte som mannen bak den ideen som nå kalles dagsordensetting. Han peker på at det ikke er virkelighetens hendelser vi forholder oss til i hverdagen, men de *bilder* av hendelsene som media forsyner oss med. Det vi vet om verden, vet vi i stor grad indirekte, ved at det er formidlet gjennom et medium. ”Den eneste følelsen noen kan ha om en begivenhet som han ikke erfarer, er følelsen som fremkalles av det mentale bildet av begivenheten” (Lippmann 1922/1991:13, min oversettelse). Våre handlinger og reaksjoner baserer seg altså ikke på sikker, direkte erfart kunnskap, men på de mentale bilder vi har av virkeligheten. Lippmann hevder at spesielt nyheter er vår hovedkilde til informasjon om verden, og at disse i stor grad skaper våre oppfatninger om den. I lys av dette vil det være nødvendig med et fokus på *hvilke* bilder media produserer. Siden det er disse bilder som blir våre representasjoner av virkeligheten, er det uansett disse vi reagerer på – enten om det er ved å adaptere bildet eller være uenig i det.

I medieteorier finner vi hovedsakelig to syn på den informasjonen media formidler og hvordan det gjøres. Journalister og mediefolk hevder ofte at mediene fungerer som et ”vindu mot verden”, og avspeiler aktualiteter slik de fremstår i virkeligheten. Journalistenes fremgangsmåter oppfattes her ofte mer som ”selvfølgelige” enn som subjektive eller organisasjonsmessige valg. Nyhetene blir til gjennom et *utvalg*, basert på en journalistisk teft for hva som er en god nyhet.

Det andre synet går ut på at nyheter konstrueres, og at nyhetskriteriene tilføres av journalisten – etter visse regler og rutiner som er institusjonalisert i nyhetsorganisasjonen. Journalisten, eller redaksjonen, bestemmer seg for hvilke begivenheter som skal bli nyheter, og for hvilken form og vinkling de skal få. Dette synet henger sammen med oppfatningen om at forutinntatthet og selektivitet er iboende og uunngåelige trekk ved språket som vi alle bruker når vi beskriver, og som også media bruker i sin kommunikasjon. Med en gang det er snakk om kommunikasjon, er det ikke virkeligheten som formidles, men et subjekts versjon av den. Så lenge det er mulig å tenke seg alternative versjoner av det som formidles, innebærer det at media foretar visse valg *som ikke nødvendigvis er gitte* (McCullagh 2002:15).

En kan si at jeg allerede ved mitt valg av oppgave har tatt utgangspunkt i antakelsen om at media *er* ”selektive”, både i sitt valg av innhold, informasjonskilder og i selve utformingen av saken og perspektivet de viser i forhold til den. Mer hensiktsmessig enn å snakke om selektivitet, er imidlertid fokuset på at nyheter

konstrueres ut ifra journalisters oppfatning av hva som utgjør en nyhet, sammen med en rekke andre faktorer. Ordet selektivitet kan gi assosiasjoner til *utvalgsparadigmet* (Eide 1992:55) og ta fokus bort fra selve nyhetskonstruksjonen. Mitt utgangspunkt er å betrakte mediene som virkelighetsgestaltende gjennom sin konstruksjon av nyhetshistorier, og å behandle dette som et utpreget trekk ved deres makt. Nyhetene konstrueres, og de konstrueres på en helt bestemt måte, som resultat av bestemte institusjonelle rutiner og normer.

2.2 En nyhet blir til – men til hva, og gjennom hvem?

Ligger makten til å definere en nyhet hos journalisten? Eller er det organisasjonsstrukturen som er bestemmende for det journalistiske produktet? Er kildene de som egentlig styrer, eller er det til syvende og sist eierskap og profitthensyn som avgjør hva som blir en nyhet og hvordan dens karakter blir? Medieteoretikere har ulikt syn på hva som gjør nyheter til det de er, og hvilke faktorer som er viktigst i denne prosessen. Vi kan som regel plassere dem langs en aktør/struktur-akse, etter hva de hevder utgjør den viktigste instansen. Mange understreker på sin side samspillet og dynamikken mellom aktør og struktur. Alt tyder på at nyhetsprosessen påvirkes av en rekke momenter og instanser, og at vi overser meningsfulle poenger hvis vi kun legger vekt på noen av dem.

2.2.1 Aktør versus struktur

Nyhetsforskeren Herbert Gans blir av Eide betegnet som aktørorientert, selv om han mener både journalistenes vurderinger og nyhetssystemets struktur har betydning for nyhetsutvalget. Han befinner seg imidlertid i et utvalgsparadigme, hvor en oppfatter journalisten som en som velger ut historier og redigerer dem, og i mindre eller ingen grad at han *konstruerer* dem (Eide 1992:55). En slik posisjon tar kun høyde for spørsmålet om *hva* mediene beskriver, og tar ikke hensyn til hvordan de gjør dette. Et utvalgsparadigme innebærer å se nyheter som gjenspeilinger av virkeligheten, og at makten ligger i å velge ut hva som skal komme på trykk. At selve begivenheten som formidles kunne hatt en ganske annen vinkling, blir ikke tatt hensyn til. En overfokusering på enten aktør eller struktur blir i Eides øyne like misvisende, det er nettopp samspillet mellom de to som er det karakteristiske. Dette gjør også bildet av

nyhetsproduksjonen mer komplekst. Selv om aktørene sosialiseres inn i systemene, betyr ikke det at de forsvinner som aktører og individer. Ottosen peker på en undersøkelse blant journaliststudenter som viste at studentene i stor grad var opptatt av avslørende journalistikk, noe han ser som et uttrykk for en type motmakt fra aktørenes side (Ottosen 2004:67). Det bør imidlertid påpekes at dette dreide seg om studenter, som ennå ikke har gått gjennom noen sosialiseringssprosess i en nyhetsorganisasjon.

Flere studier har indikert at journalister flest stemmer til venstre for sentrum (Ottosen 2004:67). En undersøkelse utført av Opinion på oppdrag fra Mediefestivalen 2003 viste at nærmere 70 prosent av journalistenes stemmer var fordelt på Arbeiderpartiet og SV (Dagbladet 08.05.03). Også i 2006 fikk *Nordiske Mediedager* utført en undersøkelse blant journalister som viste at de samlet sett befinner seg godt til venstre i forhold til det norske folk. Hvis en tenker seg at journalistenes stemmer avgjorde valget, ville AP hatt 71 representanter, SV 41 og RV 2 mandater (Wiese 2006).

Journalistenes produkter blir imidlertid kritisert både fra venstre- og høyresiden for å være farget i den ene og andre retningen (Schudson 1995:9). Mye tyder på at andre hensyn teller mer enn hva journalistene stemmer politisk. Som yrkesgruppe deler de en profesjonsideologi som har fulgt med den økende profesjonaliseringen. Denne kan sies å veie tyngre enn politiske oppfatninger, ifølge Harald Stanghelle, politisk redaktør i Aftenposten. Det er større rom i dag enn for noen år siden for at journalister skifter mellom mediebedrifter som arbeidsplass (Stanghelle i Ottosen 2004:67). Journalist Andreas Wiese peker også på at det ikke er slik at journalistene skriver i tråd med sine politiske oppfatninger.

Journalistikken følger andre lover enn politikken. Faglig har ikke journalister lojalitet til partier, de har sin lojalitet til nyhetenes dramaturgi. Vi har idealer om objektivitet, og vi er ikke partitro, vi er konflikttro. Og vi vil dels representere den lille kvinne og mann, dels sikre oss gode saker og opplagstall (Wiese 2006).

I denne sammenhengen kan en altså hevde at strukturen som nyhetsinstitusjonen utgjør, har større makt over praksisen enn aktørenes individuelle politiske oppfatninger. Som selve tittelen på Gaye Tuchmans bok *Making News* (1978) indikerer, handler nyhetsprosessen om å produsere, eller konstruere et produkt. For denne praksisen finnes visse definerte oppskrifter og regler som *bør* følges, men de følges under forutsetningen av at journalisten selv samtykker i reglenes gyldighet. Av

dette følger at vi må ta hensyn både til et aktør- og et strukturperspektiv. Journalisten handler ikke med frie tøyler, men inngår i et samspill med både redaksjon og samfunnsgrupper tilknyttet nyhetsproduksjonen. Som alle andre individer, har journalisten imidlertid mulighet til å foreta individuelle valg og reagere på forhold i nyhetsprosessen, som ikke nødvendigvis er i overensstemmelse med de andre aktørenes oppfatninger. Det er viktig å legge vekt på begge disse dimensjonene, for ikke å gå glipp av kompleksiteten i nyhetsproduksjonen. Journalister selv har en tendens til å overfokusere på sin egen selvstendige rolle og integritet. De reflekterer sjelden selv over den sosialiseringsspross som de går igjennom i sitt yrke, hvor de tilegner seg en rekke oppfatninger og ”regler” som en utenforstående forsker i større grad kan sette spørsmålstejn ved. Forskeren, på sin side, kan ha lett for å la sine egne antakelser og perspektiver påvirke sitt resultat, og bli fristet til å generalisere.

Bildet er for sammensatt og tvetydig til at en kan si at journalistenes egne personlige meninger preger stoffet de produserer, det er større grunnlag for å snakke om en profesjonsideologi som bygger på visse felles oppfatninger som de fleste journalister deler. Det er viktig å understreke at det i journalistikken inngår konsepter og metoder forut for det journalistiske produktet, og som derfor må regnes som del av journalistikken. Nyheter består altså ikke bare av funnene av journalistens undersøkelse, men også av metodene som ble brukt i undersøkelsen, de antakelser som ligger under konseptene og metodene og generelle antakelser om virkeligheten. Nyheter inneholder også verdier, eller ”preference statements”, i følge Gans. Han hevder at en kan si at det finnes et underliggende bilde i nyhetene av hvordan nasjonen og samfunnet burde være. Dette er ikke nødvendigvis journalistenes syn, men dette bildet faller ofte sammen med det journalistenes kilder har (Gans 1980:39).

2.2.2 Nyhetsteksten, journalisten og objektivitetsidealet

Mens enkelte legger vekt på journalistene og nyhetsorganisasjonen som avgjørende for nyhetsproduktet, fokuserer Tom Koch i *The News as Myth* på at det er selve nyhetsformatet som strukturerer innholdet i nyhetsteksten. Svakheterne ved dagens journalistikk har opphav i den narrative stilens struktur, som nyhetshistorien baserer seg på. Rene fakta kan bli presentert på en slik måte at de tar form av propaganda, fordi en er skjev i fremstillingen, unøyaktig eller ufullstendig i utvalget av fakta. Ved kjernen av selve nyhetskonseptet og den moderne journalistikk ligger det altså en

institusjonalisert "bias" (Koch 1990:13). Jeg vil anvende begrepet "fargethet" som oversettelse av "bias", fordi jeg mener det er et mer dekkende uttrykk i denne sammenheng enn "forutinntatthet".

I fremveksten av den moderne nyheten har et objektivitetsideal blitt knyttet til sjangeren, og blitt til et krav som journalister mener å kunne oppfylle. Troen på at det er mulig å presentere nyheter på en nøytral og virkelighetstro måte er grunnlaget for den stilen eller sjangeren som har blitt utviklet (Koch 1990:15-22). Koch fokuserer på nyhetsformatet, og ikke så mye konteksten: han forsøker å analysere vinklingen i selve nyhetsteksten, uten å gå inn i noen diskusjon om mediesosiologien rundt den.

Michael Schudson (1995) plasserer objektivitetsidealet i en historisk kontekst, og fremholder at journalistrollens utvikling kan og bør ses i sammenheng med utviklingen av nyhetssjangeren. Journalistikken før 1900 var en elitens journalistikk, der maktstrukturene ble avspeilet, og stående uimotsagt, i avisene. I det avisene ble mer tilgjengelige for arbeiderklassen, endret journalistikken karakter og idealer, og gikk over til å også tale "den lille manns rett". Schudson fremholder skiftet fra partisanpressen i det 19.århundre til det 20.århundres kommersielle og profesjonelle presse som det mest avgjørende skiftet i pressens historie. Det er dette som har skapt vår tids nyhetsform, der objektivitetsidealet fortsatt dominerer. I dag er det ikke så mye politiske oppfatninger som påvirker nyhetene, men snarere en søken etter objektivitet (Schudson 1995:9). Vi kan også snakke om en objektiv språkdrakt som nyhetene ikles, som lettere skjuler de mer subjektive vurderinger av situasjonen.

Journalister kan, i likhet med alle andre, føle at de er objektive når de antar at deres verdier er universelle eller dominerende. Grunnlaget for journalistenes troverdighet baserer seg i stor grad på objektivitet (Schudson 1995: kap 1). I og med avisenes løsrivning fra partiene, snakkes det om en profesjonalisering av journalistrollen. Politiske meninger regnes ikke lenger som en nødvendig dimensjon ved det journalistiske produktet, de skal snarere være fraværende eller tones kraftig ned. Lederartikkelen er eksempel på et sted hvor avisens profil kan synliggjøres, mens det i nyheter ideelt sett ikke skal tas noe standpunkt. Dette forhindrer ikke at det likevel finnes meningsdimensjoner og verdivurderinger i nyhetstekstene, det er snarere tilstedeværelsen av de mer "skjulte" meningene i tekstene som er temaet for denne oppgaven.

Journalistrollen preges på en og samme tid av populisme og elitisme. Journalistene påberoper seg å være folkets talerør og å avsløre samfunnsmakten, men

viser også en viss mistroisk holdning til folket (Eide 1992:33). De orienterer seg i stor grad om samfunnets mektigste og deres uttalelser, men møter dem også ofte som talsmenn for en ”folkelig visdom”, som ofte betyr en sterk skepsis. Allerede i journalistenes fremgangsmåter for å produsere en nyhet, blir det foretatt valg som inneholder mening, selv om journalisten oppfatter disse som ”objektive”. Ifølge Gaye Tuchman kan vi blant annet spore dette i fremstillingsformen nyheten får. Hun hevder at et faktisitetsnett er å finne som en ramme for alle nyheter. Dette vil si at det som presenteres, fremstilles som ”fakta”. Det blir understøttet av tilleggsinformasjon, eller informasjon fra flere kilder, for å verifisere budskapet. I denne prosessen inngår imidlertid ulike verdivurderinger av hvilke spørsmål journalisten bør stille, og hvem hun stiller dem til. Tuchman fant at journalister hun intervjuet, skilte mellom nyhetsanalyser og nyheter. Ifølge én journalist innebar nyhetsanalyser verdivurderinger, mens nyheter inneholdt ingen slike vurderinger overhodet (intervjuobjekt i Tuchman 1978:99). Forskjellen mellom et faktum og en verdivurdering var vanskeligere å forklare, men det var en forskjell journalistene intuitivt kunne utpeke (Tuchman 1978:99). Det kan dermed se ut som journalister i stor grad oppfatter seg selv som objektive når de jobber med nyheter, fordi de følger en ”oppskrift” som er etablert i nyhetskonseptet, som stadig bekreftes og befestes gjennom journalistenes praksis.

Tekstens iboende verdisystem blir, som for Koch, hovedfokuset i vår sammenheng, men det kan være hensiktsmessig å supplere denne analysen med betraktninger rundt bakgrunnen for de rammene vi finner i tekstene. Blikket vil slik løftes fra det tekstlige nivået, for å kunne diskutere maktstrukturer både i og bak teksten. Det er liten vits i å kritisere nyhetene for å ikke være objektive, da vi allerede har etablert at dette er en umulighet. Å se på de måtene nyhetene avviker fra objektivitetsidealet og hvilken vinkling som faktisk blir valgt, er mer fruktbart. Hvordan vinklinger blir *presentert* som objektive og udiskuterbare, er en viktig del av dette.

2.2.3 Institusjonalisering av nyhetskonsvensjoner

Et viktig poeng hos Schudson, og ikke minst i denne oppgaven, er at medias makt ikke først og fremst ligger i deres makt til å erklære noe for sant, men i makten til å sørge for formen som disse erklæringene opptrer i (Schudson 1995:54). Avis- og TV-

nyheter har et forhold til den virkelige verden, ikke bare i innhold, men i form. Han utdyper dette med at verden gjennom mediene blir inkorporert i udiskuterbare og umerkelige fortellingskonvensjoner og så omgjort – ikke til gjenstand for diskusjon, men til *premisser* for enhver konversasjon (Schudson 1995:54).

Konvensjonene strukturerer altså vår måte å diskutere hendelser på, og er ikke noe vi lett kan frigjøre oss fra. Gjennom slike konvensjoner blir budskap leselige og forståelige, og de definerer samtidig hvilke sannheter som kan formidles. Vi kan si at konvensjonene bekrefter visse måter å behandle virkeligheten på, slik at disse etter hvert fremstår som selvsagte. Noen eksempler på slike konvensjoner kan være at en omvendt pyramidestruktur er en bedre måte å oppsummere en hendelse på enn en kronologisk redegjørelse, at en nyhetshistorie bør fokusere på en enkelt hendelse heller enn på en vedvarende eller gjentatt hendelse, og at for eksempel presidenten er den viktigste aktøren i enhver begivenhet (Schudson 1995:55). Også oppfatninger om hvem som utgjør troverdige kilder, om publikum, vurderinger om hva som er viktig og hva som er logisk eller fornuftig, utgjør konvensjoner som journalister arbeider ut fra. Alt dette er så innarbeidet og etablert i institusjonen at journalister viser til ”magefølelse” og ”teft” på spørsmål om valg i nyhetsprosessen.

At nyheter og nyhetskonvensjonene er institusjonaliserte, betyr en etablering av bestemte måter å gjøre ting på, slik at praksisen blir noe fast og vedvarende (Østerberg i Eide (red.) 1999:24). Det handler om normer for fremgangsmåter, som strukturerer praksisen. En konsekvens av dette er at en ikke anser alternative fremgangsmåter som aktuelle, eller at en ikke er seg dem bevisst overhodet. Dette vil ikke si at journalisten er helt ufri, men tilfellet er ofte at hun tilegner seg en oppfatning om at de gjeldende konvensjonene er anvendelige eller ”gode redskap”.

Dagens nyhetskonvensjoner har ikke alltid vært gjeldende, men er et trekk ved journalistikken i det 20.århundre. Nyhetsformen som har vokst frem inneholder ved sin struktur visse antakelser om det politiske systemet, og følgelig også om nyhetsmedienes rolle og intensjoner. Disse er imidlertid så integrert i sjangeren at verken leser eller skribent vanligvis reflekterer over dem. Det blir tatt for gitt at journalisten må følge konvensjonene; mediere og simplifisere, krystallisere og identifisere de politiske hovedelementene i begivenheten, og plassere det hele i en større kontekst i stedet for å referere akkurat det som hendte i den gitte situasjonen. Journalisten er i en mye større grad enn før 1900 blitt en fortolker av nyheter, noe som

tillater henne å ikke bare skrive om det hun hører og ser, men også det usagte, som er intensjonelt overført (Schudson 1995:62).

Bakgrunnen for medias ”fargethet” ligger i journalistenes rutiner, og det typiske ved dagens journalistikkrolle i forhold til det nittende århundrets, er at den er blitt profesjonalisert. I en profesjonalisering ligger det også et antipolitisk og antipartisansk perspektiv, som er nødvendig for å forstå dagens presse. Vinklingen vi finner i media skyldes ikke en intensjonell ideologisk påføring, men snarere profesjonell ytelse under de begrensninger som settes av organisasjonsmessige rutiner og press. Undersøkelser fra 1970-tallet tyder på at nyhetsorganisasjoner og nyhetsrutiner skaper ”fargethet” uavhengig av medieeierskap og den individuelle reporters forutsetninger. Selve orienteringen rundt objektivitet blir, som nevnt tidligere, en kilde til ”fargethet” (Schudson 1995:9).

2.3 Framing eller gestaltning

Som nevnt i det innledende kapittelet, er *gestaltning* en måte å uttrykke medias perspektivtaking på. En annen betegnelse på samme fenomen er det engelske *framing* (McCombs 2004: kap.6, Entman 2004), eller en kan tenke seg det som medienes ”briller”. Det handler om at mediene ved sin presentasjon setter en hendelse inn i et bestemt fortolkende rammeverk. Gitlin definerer disse rammene som ”persistent patterns of cognition, interpretation, and presentation, of selection, emphasis, and exclusion, by which symbol-handlers routinely organize discourse, whether verbal or visual” (Gitlin 1980:7). Et annet definisjonsforslag for denne prosessen er:

To frame is to select some aspects of a perceived reality and make them more salient in a communicating text, in such a way as to promote a particular problem definition, causal interpretation, moral evaluation and/or treatment recommendation for the item described (Entman i Entman 2004:87).

Vi skjønner at det som her beskrives, kan sies å kjennetegne de fleste skrevne tekster, og at det interessante ligger i å se på *hvordan* virkeligheten blir gestaltet og om en finner noen mønstre i måten mediene gjør dette på. Gestaltningsmakten henger til en viss grad sammen med ”dagsordenteoriens andre nivå”, nemlig *hvordan* mediene beskriver, og ikke bare hva de beskriver – slik dagsordenteori på sitt første nivå handler om. En har gått fra det første nivåets fokus på selve plasseringen av objektene på dagsordenen, og til å vektlegge objektenes *attributt* (Strömbäck 2004:36), altså

hvordan de fremstår på dagsorden. Det spesielle her består i at mediene ikke bare har makt over hva vi skal rette vår oppmerksomhet mot, men også makt til å bestemme hvordan vi skal tenke omkring det.

Gestaltningsteorien er forbundet med teorien om dagsordenteoriens andre nivå, men går imidlertid enda bredere ut i sitt fokus. Det som er felles for de to er at de handler om samspillet mellom medieinnholdet og menneskers kognitive skjema, og om at mediene påvirker disse skjemaene. Men, sier Strömbäck, gestaltningsteorien må ses som selvstendig, fordi den favner over så mye mer enn medienes makt over virkelighetsoppfatninger. I en forstand handler den om hvordan medienes gestaltninger av virkeligheten påvirker menneskers gestaltninger av den samme virkeligheten, i en annen forstand kan vi snakke om ”hur medierna, genom att gestalta verkligheten på vissa sätt men inte andra, reproducerer och sprider olika maktcentras och ideologiers sätt att betrakta verkligheten” (Strömbäck 2004:40). En tredje forståelse av begrepet dreier seg om hva medienes innhold egentlig representerer (Strömbäck 2004:41). Teorien må imidlertid ikke bli så ”bombastisk” at den ikke tar høyde for resepsjonsaspektet. Mediene kan aldri bestemme hva vi skal synes, poengterer Strömbäck. Enhver effekt av mediene avhenger av forholdet mellom hvilke og hvor mange medier som brukes, og samspillet med allerede eksisterende meninger (Strömbäck 2004:48).

Han viser til at teorien handler om ”vad medieinnhålllet representerar, om hur medieinnhålllet formas av relationerna till exempelvis kulturella värderingar eller externa maktcentra, och om hur *avsaknaden av relevant information* kan bidra till att forma specifika gestaltningar” (Strömbäck 2004:37, min utheving). Teorien konsentrerer seg altså i stor grad også om hvem som har makt over medieinnholdet, og ikke bare hvordan innholdet har makt over leserne. Medieinnhold er i følge denne teorien sosiale konstruksjoner, der en også velger bort informasjon. Ut fra disse konstruksjonene kan en forstå mye om hvem som har makt over innholdet.

Det er med utgangspunkt i denne antakelsen at vi kan foreta en analyse av nyhetstekster, og ikke først og fremst si noe om hvordan nyhetene former leserens oppfatning, men hvordan, og til en viss grad hvorfor, virkeligheten i nyhetene er gestaltet på en bestemt måte. I denne oppgaven vil begrepet gestaltning først og fremst handle om hvordan mediene gestalter virkeligheten på bestemte vis og ikke andre, og hvordan den faktiske gestaltningen kan bidra til å reprodusere maktgruppers virkelighetsoppfatninger.

Det er viktig å understreke at journalisters motiver for valgene de foretar, ikke nødvendigvis sammenfaller med de konsekvensene valgene får. Dermed betyr det at vi vanskelig kan snakke om et bilde der journalistene fungerer som ”nikkedukke” for maktsentrene. Vi går glipp av en viktig dynamikk i nyhetsorganisasjonen hvis vi antar dette. Mange av journalistens valg er innbakt i rutiner og regnes ikke lenger som valg, men selvfølgheligheter (Strömbäck 2004:41¹). Om de regnes som faktiske valg eller ikke, vil de her omtales som valg i betydningen at det er *mulig* å tenke seg alternative valg. De valg i teksten som skaper en bestemt gestaltning, er: valg av emne, fortellerperspektiv, attributt, kilder, av hva som skal betraktes som fakta og valg av ord (Strömbäck 2004:41). Denne oppgaven vil særlig fokusere på attributt, kildevalg, valg av faktafremstillinger og ordvalg/beskrivelser.

2.3.1 Konsensusfeltet

Et aspekt ved gestaltningsmakten er eksklusjon, både av faktaopplysninger og synspunkter. Velger en å hovedsakelig presentere den ene parts synspunkter rundt et saksforhold, kan vi snakke om eksklusjon av opponerende meninger. Hvis noe presenteres som etablerte fakta, mens det i virkeligheten hersker uenighet rundt temaet, ekskluderes den reelle diskusjonen. Eksklusjonen inngår da i nyhetstekstens retorikk, og bidrar til et bestemt perspektiv.

Dorothy E. Smith hevder at det er et poeng å studere hvilke opplysninger som *ikke* tas med, i sammenheng med medieteksters perspektivtaking. Denne fremgangsmåten er etter hennes mening bedre for å skille mellom ideologi og kunnskap, fordi den viser til forekomsten av visse udiskuterbare emner. Gjennom bestemte begreper spesifiseres det som allerede er tatt for gitt. Hun hevder ideologi skapes ved å arrangere verden i begreper som gjør at visse fenomener ikke oppleves som problematiske. Noen ting som burde vært forklart eller undersøkt blir oppfattet og behandlet som ”fakta” (Smith i Tuchman 1978:179).

Pierre Bourdieu behandler det samme ved sitt begrep ”det doksiske rom”. Med dette viser han til det i samfunnet som tas for gitt og ikke settes spørsmålstegn ved. Begrepet kommer fra det greske *doxa*, som betyr det ikke-politiske eller ikke-diskuterbare (Mathiesen 2002:199). Debatt inne i det doksiske rom vil kun holde seg

¹ Strömbäck refererer her til en rekke tekster av henholdsvis Tuchman, McQuail, Ekecrantz & Olsson og Nohrstedt & Ekström.

innenfor noen ”naturlig gitte” rammer, som ikke overskrides. I den grad det foregår en kamp for å utfordre disse rammene, er det i følge Bourdieu de dominerte klasser som ønsker å avsløre det som tas for gitt, mens de dominerende klasser foretrekker å bevare det doksiske rom og dets rammer. Daniel Hallin peker på det samme; innerst inne i den offentlige samtale hersker et konsensusfelt, der visse påstander er selvsagte – uten at de trenger å bli dokumentert. Også i fenomenologisk sosiologi er tankegangen om et ”urørt” konsensusfelt utbredt (Mathiesen 2002:200).

Massemedia er en aktør som bidrar til opprettholdelse av konsensusfeltet, gjennom kontroll av informasjon og påvirkning og bekreftelse av holdninger. Debatten som foregår i media holder seg innen det legitime felt, og den dreier seg sjelden om underliggende mål eller idealer. Formen som debatten tar, skyldes både elitesenes deltakelse og medienes egne holdninger. Den heterodokse debatten, det vil si den som går utover det ortodokse, finner en ofte i alternative og mindre medier (Mathiesen 2002:202). Særlig Internett har blitt en arena for mer radikale stemmer.

Doxa henger sammen med det vi tidligere har omtalt som medienes gestaltningsmakt eller ”rammesetting”. En kan si at nyhetenes gestaltning ikke blir satt spørsmålstegn ved, men blir en gitt sannhet, fordi alternativer eller vissheten om alternativer mangler. I gestaltningen, eller innenfor en nyhetsramme, kan vi slik si at vi finner et doksisk rom.

Kjeldsen og Meyer tar for seg prinsippet i forbindelse med kommunikasjon i krigssituasjoner. De bruker begrepet kommunikasjonsregimer om det en ser i mediebildet hos land som er involvert i krig eller krigsliknende konflikter. Det blir viktig å ”få oppslutning om det retoriske bildet av krigen som rettferdig” (Kjeldsen og Meyer 2004:11). Etablering av et kommunikasjonsregime innebærer å bringe opposisjonelle stemmer til taushet og redusere tolkningsmangfoldet slik at bare en stemme blir hørt. Retorikkens makt blir sterkere (Kjeldsen og Meyer 2004:11). Dette er en mer ekstrem og bevisst nyhetsgestaltning enn i fredstider, og det ”doksiske rommet” blir enda snevrere enn vanlig. Hvor smale disse rammene er, kan en tenke seg varierer ut ifra graden av konflikt, og interessene som er involvert.

Om det ikke er en konkret krig i Venezuela, er det likevel en meningskrig som foregår i et svært polarisert samfunn, der USAs regjering også foretrekker visse meninger fremfor andre. Det vi kan spørre oss om foregår i nyhetene er om ideologien som dominerer gjør journalistene blinde for å kritisk undersøke det de mener er *fakta*.

2.3.2 Argumentasjon og ordvalg

For å overbevise noen om noe, må en finne enighet i et annet, "felles sted" (Kjeldsen 2004:149). En kan etablere visse synspunkter som en selv og samtalepartner har til felles, og ta utgangspunkt i disse for å flytte partneren til ens neste synspunkt. Dette felles stedet kalles i retorikken for topos, og kan opptre i tre former. Strukturelle topoi er mentale kart som styrer taleren til sine argumenter og materiale, formale topoi vil si grunnleggende argumenter eller tenkemåter som ligger til grunn for mer konkrete argumenter, og innholdsmessige topoi er former for faste uttrykk, argumenter og tenkemåter (Kjeldsen 2004:149-150).

Nyhetskriterier er en form for journalistiske topoi, en mental liste som styrer journalistens valg av argumenter og materiale. De er imidlertid ikke uttalte, men ligger i journalistens "instinkt". En finner dem som "belysnings- og struktureringsprinsipper i artiklene: Prinsipper som avslører måten journalister tenker, søker stoff og organiserer sitt stoff" (Kjeldsen 2004:154). De formale topoi dreier seg om tankemønstre eller premisser som ligger til grunn for argumentene. Et slikt premiss er ikke overbevisende i seg selv, selv om det skulle være et allment synspunkt. Først når det blir satt inn i en logisk sammenheng til en fremsatt påstand, blir argumentet fullstendig og begrunnet (Kjeldsen 2004:154). Hvis en journalist fremstiller et saksforhold på en måte som uuttalt refererer til godtatte premisser, vil påstander som bygger på disse premissene fremstå som logiske og selvforklarende. Argumentenes logikk eller rimelighet henger sammen med premissene de bygger på. Så lenge en tar *premissene* (de formale topoi) for gitt, kan en vurdere påstandene i en logisk sammenheng til disse. Hvis en derimot stiller spørsmålstegn ved premissene, kan argumentene vise seg å være irrelevante. Disse retoriske momentene er viktige å ta med i vurderingen av nyhetenes gestaltning av virkeligheten, særlig i forhold til påstander som fremlegges som udiskuterbare.

I utpekingen av gestaltningsmakten er det i tillegg nødvendig å ha med et semiotisk perspektiv. Ordvalgene, og de konnotasjoner og denotasjoner vi måtte ha til dem, er viktige i gestaltningen. Fairclough viser til at semiotiske tilnærminger til tekstanalyse er en viktig del av den sosiokulturelle analysen av media, ved at tekstens egenskaper knyttes opp til ideologier, maktrelasjoner og kulturelle verdier. Selv mener han en lingvistisk tilnærming er enda mer fruktbar, fordi en semiotisk analyse ikke systematisk gjennomgår detaljerte egenskaper ved tekstens struktur (Fairclough

1995:24-25). Dette blir imidlertid et for spesifikt perspektiv i forhold til den fremgangsmåten som er definert i denne oppgaven. Hovedfokuset er på gestaltningsmakten, som kan utpekes blant annet ved ordvalget, men som omfatter mye mer.

Et hovedpoeng som kan *trekkes ut* fra ”kritisk lingvistikk”, slik Fairclough beskriver det, er at de lingvistiske valg som er tatt i en tekst, kan bære ideologisk mening. Systemisk lingvistisk teori går ut på å betrakte teksten som et sett av muligheter, eller mulige valg. Teksten velger ut visse muligheter fra det spekteret som er mulig å velge fra. Dette dreier seg blant annet om valg mellom tilgjengelige språkformer, av et ord fremfor et annet, en grammatisk konstruksjon fremfor en annen, eller en deklarerende setning fremfor en undersøkende/spørrende eller en imperativ setning. Alle disse valgene utgjør *meningsvalg*, og former representasjonen av en begivenhet (Fairclough 1995:25).

I vår sammenheng er det imidlertid viktig å understreke at valg, i denne sammenheng, ikke uten videre kan bestemmes som subjektive eller som determinerte fra annet hold. Her kommer vi inn på diskusjonen om definisjonsmakten i forhold til nyheter, og maktforholdene i nyhetsprosessen. Det er uansett viktig å se på den faktiske semiotiske definisjonen av nyhetene. Gjennom språket som blir brukt, ser en valget som er tatt, og dette valget vil være potensielt ideologisk viktig. Argumentasjonen og den ordmessige beskrivelsen eller definisjonen av hendelsen er viktige deler av gestaltningsmakten.

2.4 Ideologisk innramming?

Spørsmålet om hvilke rammer som anvendes i nyhetsfremstillingen er omdiskutert. Synet en har på dette henger nødvendigvis sammen med hvordan en oppfatter makten hos journalister, redaksjoner, kilder og andre grupper involvert i nyhetsproduksjonen. Flere medieforskere hevder å se gjennomgående strukturer i valget av ramme, og avviser at det har med tilfeldigheter å gjøre.

Ideologiske analyser av media og medietekster har i følge Fairclough mistet noe av den prestisjen og aktualitet som de hadde på 70-tallet. Denne type analyse ble særlig kritisert for å være deterministiske og ikke undersøke publikums lesning av tekstene. Han påpeker at det likevel er en svakhet å avvise de ideologiske tilnærmingsmåtene, fordi de inneholder noen avgjørende innsikter. Forkaster vi en

ideologisk tilnærming på grunn av vissheten om at det ikke er mulig å finne en ikke-vinklet eller ”nøytral” representasjon, står vi i fare for en ufruktbar motreaksjon: en relativisme som ser alle representasjoner som likeverdige. Ideologi bør ikke betraktes som noe konstant og forutsigbart som en finner i alle medietekster, men spørsmålet om hva slags ideologisk funksjon en tekst kan ha, bør likevel være tilstede. En må supplere slike spørsmål med en rekke andre, og i tillegg forvente varierende svar (Fairclough 1994:47-48).

Gitlin, Chomsky og Herman representerer et ”venstreorientert” syn på mediernes rammesetting. Gitlin hevder at massemedia har blitt kjernesystemer for ideologiproduksjon. Det er gjennom journalistenes rutiner at standardiserte rammer påtvinges rapporteringen, og gjennom deres rutiner at nyheter defineres, hendelser blir oppfattet som nyhetsverdige og at ”objektivitet” overholdes. Reportere tenker sjelden gjennom sine egne ideologiske antakelser når de velger hva som skal dekkes og hvordan. Ved å gjøre sin jobb tjener de samtidig den politiske og økonomiske elitens definisjon av virkeligheten, fordi de selv inngår i den samme eliten, mener Gitlin. Ingen institusjon i kapitalistiske samfunn driver kun med utøving av hegemoni, men heller ingen er blottet for hegemoniske funksjoner. Det handler ikke først og fremst om at media lar være å rapportere om sosiale konflikter, men at disse presenteres innen et hegemonisk rammeverk som begrenser spekteret av faktiske verdenssyn (Gitlin 1980:254).

Chomsky og Hermans *Manufacturing Consent* vektlegger også den hegemoniske dimensjonen i nyhetene. I denne boken argumenterer de for en propagandamodell som kan spores i mediebildet i kapitalistiske, demokratiske samfunn. I likhet med Gitlin mener Herman og Chomsky at mediene i kapitalistiske systemer fungerer på en annen måte enn hva som er allmenn oppfatning, ved at de i virkeligheten tjener statens og forretningsmaktens interesser. Deres rapportering og analyser blir utført i en form som støtter opp om de etablerte privilegier, og de begrenser debatter og meningsvariasjoner i samsvar med dette, slik at medieinnholdet kan betegnes som propaganda (Chomsky 1989:10).

Det er ikke oppsiktsvekkende å kategorisere mediebudskap som propaganda i land der staten har kontroll over media og makt til å sensurere. I land der mediene er ”frie” og privateide, og formell sensur ikke skal foregå, er det straks mer komplisert å avdekke et propagandasystem. Ikke minst er det mer komplisert å anvende *begrepet* propaganda, fordi vi assosierer dette med udemokratiske styresett. Oppfatningen

mange har av vårt samfunns medier, er at de er maktavslørende, opposisjonelle og preget av demokratiske idealer. Propagandamodellen fremstår derfor for mange som svært radikal og ”useriøs”, men i følge Chomsky har det vist seg vanskelig å motvise modellen. Herman og Chomsky avviser at de er konspiratoriske i sin vurdering av massemedia, og hevder at de ligger nærmere en ”fritt marked”-analyse, der de viser resultater av markedskreftenes funksjon. Jeg mener modellen kan være et fruktbart supplement til diskusjonen om nyhetenes gestaltning av virkeligheten. Den peker på dimensjoner som er relevante å undersøke i denne oppgaven, og er sannsynligvis også hensiktsmessig i andre nyhetsanalyser. Dette fordi enhver nyhetstekst vil innta et perspektiv, og det er av betydning om dette perspektivet støtter opp om en hegemonisk ideologi eller ikke. I tillegg til å si noe om nyhetenes funksjon, kan den også si noe om logikk og oppfatninger som inngår i nyhetsproduksjonen.

2.4.1 Propagandamodellen

Herman og Chomsky opererer med fem faktorer som virker som nyhetsfiltre;

1. mediebedriftenes størrelse, eierskap og profittorientering
2. reklame er inntektskilden som muliggjør å drive i mediebransjen
3. medias avhengighet av og tillit til informasjon fra mektige kilder innen regjering, embetsverk og næringslivet
4. Organisert press og kritikk utenfra for å disiplinere massemediene
5. Antikommunisme som kontrollmekanisme

(Chomsky og Herman i Allern 1996:31-32)

Alt materiale må gjennom disse filtrene for å bli et passende nyhetsprodukt en kan sette på trykk. Slik legges premissene for diskursen og lesernes fortolkning av nyhetssaken. Resultatet av disse filtrene er en elitedominans og begrensning av oppjonerende stemmer, men denne prosessen skjer så naturlig at de som arbeider i media overbeviser seg selv om at de velger og forstår nyheter på en ”objektiv” og profesjonell måte, basert på tradisjonelle nyhetsverdier. Nyhetsverdiene kan imidlertid sies å ha vokst frem i samsvar med de filtre som Herman og Chomsky legger frem, det som er nyhetsverdig er det som ”slipper gjennom” kontrollen. Filtrene er så inkorporert i nyhetssystemet at en har vanskelig for å se alternative nyhetsvalg som mulige. Sensuren i våre systemer skjer derfor i form av selvsensur, der reportere

tilpasser seg kilder og krav fra egen organisasjon fordi disse kravene er innarbeidet i rutineene (Chomsky og Herman 1994:xii).

Av de fem nyhetsfiltrene vil jeg trekke frem det første, det tredje og det siste som de viktigste for denne oppgaven. Profittorientering og eierskap er momenter som i følge propagandamodellen spiller en rolle for nyhetsutformingen. I denne sammenhengen blir det særlig fokusert på profittorienteringen. En må ta i betraktning at de fleste medier er kommersielle bedrifter, avhengige av inntekter blant annet gjennom annonsering og opplagstall. Mediene utgjøres også av profesjonelle, som selv er medlemmer i en "elite" i form av sin makt og status. Både journalister og medieeiere er kommersielt innrettet, og har ikke vanligvis først og fremst noe ønske om å endre det generelle status quo, ettersom dette på mange måter er en gunstig situasjon for dem.

Media er i tillegg avhengig av en jevn strøm av informasjon fra faste kilder. Det skapes et symbiotisk forhold mellom mediene og mektige kilder, der begge parter har gjensidige, økonomiske interesser (Chomsky og Herman 1994:18). Byråkratiske kilders uttalelser blir gjerne behandlet som fakta, fordi de i journalisters øyne har en status som "vitere", en status som opprettholdes av journalistenes holdning til dem. En annen grunn til at offisielle kilder prioriteres er at media hevder å være objektive i sin nyhetsformidling, og for å opprettholde dette bildet må de ha informasjon som lett kan foregis å være nøyaktig og upartisk. Det økonomiske aspektet spiller også inn; det er billigere å videreformidle informasjon som har troverdighet i kraft av kildene, enn å måtte utføre den kildekritikken og oppsjekkingen som materiale fra annet hold krever (Fishman i Chomsky og Herman 1994:19).

Det siste punktet "antikommunisme" stammer spesielt fra den kalde krigens dager. I dag er det kanskje mer hensiktsmessig å bruke begrepet "anti-ideologi" i forhold til det som er annerledes enn den rådende ideologien, og først fremst "anti-terrorisme" som en ny forståelseskontekst. I denne oppgaven vil det være aktuelt å notere seg det antikommunistiske aspektet, i og med at USA synes å begrunne sin skepsis blant annet med Chávez' sosialistiske reformer og kategorisere politikken som kommunistisk. De viser for eksempel bekymring for forholdet mellom Venezuela og Cuba.

Herman og Chomsky understreker noen momenter som er viktige i vinklingen av en hendelse eller et faktum: dets plassering, tone og repetisjon, analyserammen

som det presenteres innen, og tilknyttede fakta som gir det mening eller forhindrer forståelse (Chomsky og Herman 1994:xv).

2.4.2 En hegemonisk maktforståelse

Makt er et vidt begrep, med en rekke ulike definisjonsforslag. En måte å betrakte makt på er å hevde at den finnes i alle relasjoner, i stedet for å se den som lokalisert bestemte steder. Denne maktforståelsen knyttes ofte til Foucault, som særlig har fokusert på makten i språket og i diskursene. I kommunikasjonsformene ligger det en symbolmakt, som vil si makt over tanken. I forhold til medier, kan vi snakke om makt bak, rundt, i og fra mediene (Mathiesen 1993). Et poeng i denne sammenheng er at en maktrelasjon alltid opptrer samtidig med andre. Mediene vil alltid være gjennomsyret av ulike maktforhold, på både direkte og indirekte måter. Det er derfor nødvendig å se denne makten i et institusjonalisert perspektiv, noe som blant annet betyr at makt bak mediene kan forplante seg til selve medieinstitusjonen, eller vi kan si at mediene tildeler grupper "bak" seg makt, gjennom sine etablerte rutiner. I forhold til det som karakteriseres som makten fra mediene, spør Mathiesen "hvordan massemediene bidrar til å befeste etablerte regimer, institusjoner og sosiale systemer" (Mathiesen i Eide (red.) 1999:34). I dette ligger en antakelse om at mediene bidrar til at bestemte verdier og meninger får et samfunnsmessig ideologisk hegemoni (Eide (red.) 1999:34).

Hegemoni er en maktform, men også dette er et begrep som behøver avklaring før en videre bruk av det. Begrepet hegemoni, slik Gramsci anvender det, viser til en struktur der en gruppe dominerer over en annen gjennom den dominerte gruppes aksept av dominansen. Heri ligger et viktig poeng også i sammenheng med hegemoni i mediene; den dominerte gruppe innordner seg de dominerende ideer og verdier mer gjennom en "frivillig" aksept enn gjennom indoktrinering. De hegemoniske ideene godtas og adapteres av egen vilje eller egne grunner. I forhold til nyheter, kan vi si at publikum av egen vilje godtar de forståelsesrammer som tilbys. Hvis vi tolker Gramsci slik Strinati gjør det, oppfatter han ikke nyhetstekstens hegemoniske føringer som determinerende for leserens oppfatninger, men det er leseren selv som aksepterer det som tilbys henne. Gramsci kan da sies å ane en slags valgmulighet hos leseren til å opponere mot eller forkaste de verdier som hun finner i teksten. Hegemoni kan forstås som de kulturelle og ideologiske midler som dominerende grupper i samfunnet bruker

for å opprettholde sin dominans. Dette gjøres ved å skape en politisk og ideologisk enighet, som gjelder både for de dominerende og de dominerte grupper. Det handler om overtalelse, og ikke tvang, til å godta ideer, verdier og det å bli ledet av en dominant part (Strinati 1995:165-169).

Mens Gramsci understreker at leseren selv ”går med på” å la seg dominere, vil Chomsky og Herman være noe mer deterministiske i sitt syn på konsekvensene av hegemoniske føringer i mediebudskap. Deres poeng vil være at leseren nettopp ikke har annet valg enn å overta det verdenssynet hun finner i eksempelvis nyhetstekster, fordi hun ikke blir tilbudt alternativer. Poenget med at det skapes en tilsynelatende enighet i mediebildet, og at overtalelsen derfor skjer gjennom denne, er imidlertid også viktig for Chomsky og Herman. Denne oppgavens størrelse gjør at diskusjonen om resepsjon, og leserens reaksjoner på tekstene, ikke kan vies den oppmerksomhet som emnet i seg selv fortjener. Det er viktig å understreke at nyhetenes gestaltning ikke nødvendigvis er determinerende for lesernes oppfatninger, i og med at de kan velge å opponere mot det de leser, og eventuelt forkaste det. Dette henger sammen med den kunnskap og de meninger leseren har fra før, sammen med det generelle mediekonsumet; hvilke og hvor mange medier som anvendes (Strömbäck 2004:48).

Når det er sagt, dreier dette seg om en utenriksnyhet fra et område som de færreste har forkunnskaper om, og det er da mer sannsynlig at leseren ikke setter spørsmålstegn ved det de leser. Vi kan snakke om ”preferred meanings”, som vil si at visse meninger vil være de mest sannsynlige for leseren å oppfatte. Gjennom gestaltningen kan bestemte tanker og verdier gjøres mer fremtredende enn andre, og dermed gi et forslag til måter å tenke på (Strömbäck 2004:48). Når forkunnskapene om situasjonen i Venezuela hos de fleste er magre, i tillegg til at oppmerksomheten i media er begrenset, kan en hevde at sannsynligheten er stor for at leserne vil godta gestaltningen som tilbys.

Informasjonen vi møter om Latin-Amerika i norske medier presenteres ofte gjennom et nordamerikansk prisme. Stoff fra regionen får straks større nyhetsverdi hvis USA er involvert i saken. Chomsky og Hermans analyser handler om medier i USA. Som de påpeker, finnes det et skille mellom ”verdige” og ”uverdige” ofre, der førstnevnte ofte er ofre i ”fiendestater” som en gjerne vil fremstille negativt, mens de ”uverdige” er de som rammes av USAs egen eller deres alliertes politikk (Chomsky og Herman 1994:37). Chomsky og Herman viser til den ulike deknningen av henholdsvis drapet på en polsk prest, Jerry Popieluszko, og drapene på en rekke

latinamerikanske religiøse personale i land som Guatemala og El Salvador, utført av aktører fra USAs ”klientstater” (Chomsky og Herman 1994:38).

I tilfellet Venezuela ser vi et regime som mislikes av USA, og som er venstreradikalt i den grad at USA regner det på linje med det kommunistiske Cuba. Kan vi se følger av dette i deknningen av hendelsen, også slik den fremstår i norske aviser? Ser vi et skille her mellom verdige og uverdige ofre? Ser vi en balansering mellom ulike meninger, eller blir definisjonsmakten plassert gjennom tradisjonelle kildevalg? Kan vi ut fra dette snakke om at det skapes et ideologisk hegemoni, påvirket av USAs offisielle holdning overfor Venezuela?

2.5 Diskusjonen om elitedominansen og propagandaperspektivet

Chomsky og Hermans modell har vært kritisert fra mange hold, kanskje særlig fordi den for mange fremstår som marxistisk-inspirert. En innvending som rettes mot disse og andre som hevder å se en ideologisk maktdimensjon i medietekster, er at det viser seg umulig å utpeke en samlet maktelite som skulle forårsaket denne. Enkelte mener også at journalistene i større grad fungerer opposisjonelt overfor samfunnsmakten.

2.5.1 Journalistisk motmakt

Undersøkelser blant annet utført av Simon Cottle (McCullagh 2002:50) har vist at mange ulike grupper med motstridende interesser representeres og blir dekket i media. Han setter derfor spørsmålstegn ved at media støtter en maktelite, ettersom denne eliten ikke utgjør noen enhet. Motargumentet her er at det aldri vil være snakk om en enkel og enhetlig herskende klasse. Denne klassen består av en allianse av mektige grupper, og ideologien som reflekterer deres interesser vil være sammensatt. Det en slik allianse gjør, er å definere begrensningen av tolkningsmulighetene som vil bli å finne i media. Grensene for hvor smalt eller vidt spekteret blir, er avhengig av maktkoalisjonens sammensetning (McCullagh 2002:50).

Andre igjen understreker situasjoner der media har opptrådt selvstendig og kritiske til uttalelser fra offisielt hold. Ottosen peker på at en svakhet ved propagandamodellen er at den ignorerer at ”journalistikken kan ha en autonom og

dynamisk kraft i samfunnet”, og viser til SKUP-bevegelsen² som et eksempel på en slik kraft (Ottosen 2004:68). Både David Murphy og Daniel Hallin viser til mer kritiske deknings, henholdsvis ”Stalker-saken” i Storbritannia (1991) og generell dekning av Mellom-Amerika i nordamerikanske medier (1987). Tendensen her var heller å vise skepsis til det regjeringer hevdet og legge vekt på hvor informasjonen kom fra, i stedet for å fremlegge den som ”sannhet”. Hallin peker på at nordamerikanske medier brukte en annen slags ramme for nyheter fra Mellom-Amerika i 1980-årene enn det som ble brukt i forbindelse med Vietnamkrigen. Regjeringens syn på Sovjetunionen som en trussel mot USAs interesser var den samme, men i deknings av Vietnam ble dette integrert som en selvforklarende sannhet. I saker fra Mellom-Amerika kom det imidlertid frem at dette var den amerikanske regjeringens syn på saken (McCullagh 2002:51).

Murphy hevder at disse og liknende eksempler utgjør en utfordring til modellen som går ut på at en eliteideologi dominerer i media. Det faktum at slike eksempler finnes, indikerer at media kan være mer åpen for flere perspektiver enn mange vil ha det til. De som forfekter en elitedominans i mediene mener imidlertid at kritikken som vises i disse tilfellene er begrenset og fortsatt innenfor visse uoverskridelige grenser. Den kritiske deknings i Murphys og Hallins tilfeller var heller ikke så sterk at den forplantet seg til andre liknende politiske saker. Hallin selv hevder også at det i Mellom-Amerika-materialet ikke var snakk om en frigjørelse fra det ideologiske perspektivet, men snarere en omdefinering av grensene det var mulig å jobbe innenfor. Noen utfordring av det bestående var ikke tilstede, og mer radikale opposisjonsgrupper ble ikke omtalt eller referert til (McCullagh 2002:52). Teorien om elitedominans blir imidlertid lett ”immun” mot kritikk fordi den alltid kan hevde at de mektige ikke er en enhetlig gruppe og derfor ikke har et og samme syn, i tillegg til å hevde at hvis maktkritikk forekommer, skjer den innenfor gitte grenser. De grensene som en mener hindrer mediens åpenhet for ulike perspektiver blir sjelden spesifisert, noe som er en svakhet ved modellen.

Som vi ser, finnes det eksempler på at medier spiller en selvstendig rolle og kan utgjøre en motmakt overfor mektige samfunnsgrupper. Eksempler finnes imidlertid også på at medieformidlingen ikke stiller spørsmål ved kildene sine, og at de formidler regjeringers synspunkt som godtatte ”sannheter”. Slike motsetninger

² SKUP står for Stiftelsen for en Kritisk og Undersøkende Presse, og ble drevet frem av enkeltjournalister fra flere ulike medier. Deres første konferanse ble avholdt i 1990 (Ottosen 2004:259)

innen mediedekning vil alltid finnes. Det ene er imidlertid ikke et argument mot det andre. Som Chomsky og Herman peker på, er det i mediene rom for konflikt og debatt, uten at de hegemoniske rammene sprenges av den grunn. Kun ved å dykke ned i eksempler kan en vurdere hegemoniske gestaltninger, og diskutere bakgrunnen for slike funn. At et bestemt syn dominerer i en nyhetstekst, og at tilgjengelige *alternative* syn velges bort, bør uansett diskuteres med henblikk på teorier om hegemoniske føringer. Det kan tenkes at eksempelet i denne oppgaven kan vise til noen mønstre som er typiske for denne type saker; nyhetsstoff fra lite omtalte områder og med ”døgnflue”-karakter. Dette er ikke det samme som å hevde at nyheter generelt alltid har den samme funksjonen.

2.5.2 Nyhetenes funksjon

Michael Schudson tilbyr et fruktbart perspektiv på nyhetsjournalistikken, ved å legge vekt på at den må forstås i en sosiokulturell kontekst. Han betegner nyheter som en kulturform, de er ikke det samme som ideologi eller informasjon, men er relatert til disse. Selv om politikk inngår i produksjonen av nyheter, er nyheter i seg selv et kulturelt produkt og ikke en politisk handling. Han beskriver nyheter som en historisk situert kategori heller enn et universelt og tidløst trekk ved menneskers samfunn. Og siden nyhetskategorien oppfattes som en historisk frembringelse, så er enhver nyhetshistorie på samme måte en sosial konstruksjon. En nyhetshistorie er en redegjørelse for den ”virkelige verden”, og den lever sitt eget liv *i relasjon* til virkeligheten den handler om. Virkeligheten selv kan aldri gjengis i ord eller setninger, det dreier seg om en transkripsjon, som alltid vil innebære en omforming, en forenkling og en reduksjon av det virkelige. Det er imidlertid i selve konstruksjonen av vår mentale verden at aviser og nyhetshistorier deltar, ikke den egentlige verden som vi lever i forhold til (Schudson 1995:38). Fremfor alt Walter Lippmann har, som nevnt tidligere, påpekt at det ikke er den virkelige verden mennesker responderer på, men på ”bildene i deres hoder” (Lippmann 1922/1991: kap.1).

Schudson kritiserer til en viss grad Chomsky og Herman for å være for ekstreme i sin leting etter kapitalistisk manipulasjon av media. Å si at *The New York Times* er det samme som *Pravda* er villedende, mener Schudson. Fremfor alt ligger forskjellen i at journalistene i *Pravda* med viten og vilje systematisk produserte stoff

til støtte for makthavernes dagsorden. Dette har aldri vært intensjonene til journalistene i *The New York Times*. De har en annen oppfatning av seg selv og det de gjør. Selv ser de sin hovedoppgave som å rapportere nyheter, med en tro på rettferdig og objektiv formidling. Det er ellers større rom for kontrovers og mangfold av stemmer i amerikanske nyhetsmedier enn hva som var tilfellet i det kommunistiske Sovjetunionen. Mediene er dessuten også avhengige av å opprettholde kredibilitet blant leserne (Schudson 1995:4-5).

Chomsky selv har drøftet en del innvendinger som har blitt rettet mot propagandamodellen. Det faktum at det eksisterer nyhetsmedier som ikke er noe talerør for regjeringen, strider i følge Chomsky ikke med propagandamodellens postulat. Det er aldri snakk om noen ”etterplapring” av styreinstansene, mediene formidler en konsensus innenfor samfunnets mektige sirkler *med rom for* motsetninger som måtte komme tilsyne. Propagandamodellen er ikke en teori om en sammensvergelse fra elitenes hold overfor folket. Hva det dreier seg om, er strukturelle rammer for nyhetsdekningen som bare ”er der” og inngår i samfunnsordenen. Hovedelementet i modellen er det maktkritiske perspektivet (Allern 1996:32). Det er i forlengelsen av dette perspektivet at en kan dra nytte av gestaltningsteori, for å analysere og diskutere de rammene som finnes i denne oppgavens materiale.

Det er hensiktsmessig at modellen blir anvendt i forskningen, da den er alternativ og reflekterer over maktstrukturer i medietekstene som lett blir oversett. En kan si den går dypere i sin analyse og kritikk av medieinstitusjoner og deres samspill med andre aktører, enn de fleste modeller innenfor dette emnet. Deres syn kan, selv om det kan kalles radikalt, være et konstruktivt supplement til diskusjonen om hvordan nyheter gestaltes, og hvorfor gestaltningen tar den formen den gjør. En kan trekke frem momenter fra propagandamodellen og undersøke om de lar seg anvende analytisk i forhold til konkrete nyhetstekster. Selv om en velger et slikt utgangspunkt, blir det ikke hevdet at modellen er gjeldende i alle tilfeller.

Det er viktig å skille mellom propagandabegrepet, slik vi tenker det er i autokratier og slik Chomsky og Herman hevder det fungerer i demokratier. Dette er nødvendig for å unngå et uriktig og forenklet bilde av hvordan pressen fungerer i liberale samfunn. Vi kan si at medias korporative struktur fører med seg en tendens til å marginalisere visse nyheter og visse fremstillinger av nyhetene, men den bestemmer

ikke det generelle nyhetsinnholdet (Schudson 1995:6). Det er nettopp de bestemte fremstillinger jeg ønsker å belyse, og diskutere hvorfor akkurat disse blir valgt.

2.6 Kildepraksis

Det er en vanlig norm i journalistikken at en bør få flere uttalelser om et emne, helst fra ulike parter som representerer ulike syn. Hvis kun den ene parten får uttale seg om en sak, vil teksten mest sannsynlig bli preget av dennes oppfatninger og verdier, eller mange vil i alle fall mene at dette er tilfellet. Mediesaken kan bli kritisert for å være vinklet, og bryte idealene om balansert fremstilling. Som nevnt tidligere, kan vi slå fast at enhver tekst vil ha en bestemt vinkling; en bestemt fortolkning og beskrivelse. Fordi vinklingen i stor grad stammer fra kilden for informasjonen som presenteres, er det analysemessig nyttig å vurdere hvem som er kildene, og om dette kommer klart frem.

2.6.1 Kildekritikk versus rammevilkår

Journalister er vanligvis opptatt av kildematerialets objekt, og det er i denne sammenhengen det blir viktig at disse ytringene eller påstandene om virkeligheten ikke forveksles med selve virkeligheten. Ytringene kommer fra et subjekt, de er produsert i og farget av en bevissthet, og det ligger en hensikt bak dem. Fossum understreker at en journalist må både være kritisk til det kilden ytrer, og samtidig opptre kritisk i forhold til seg selv. En må være bevisst kildens og sine egne begrensninger, samt hensikter (Fossum 2004:29). Det er vanskelig for journalister å bevise at kilder skulle lyve, for de har sjelden tid og mulighet til å gjøre det nødvendige undersøkingsarbeidet. Dette betyr en sterk kildeavhengighet i saker som ikke journalisten har spesiell kunnskap om, og dermed en sterkere definisjonsmakt hos kildene. Dette burde ideelt sett føre med seg strengere krav om å være klar i forhold til hva som er subjektive uttalelser, og hvem som utfører dem. Stovall legger vekt på "kritisk tenkning" når det gjelder de profesjonelle egenskaper en reporter bør ha. Dette innebærer å samle informasjonen slik at det gis en kontekst og en forståelse for den. Reporteren må også ha integritet ved at hun stiller seg ærlig overfor informasjonen og vurderer hvilke eventuelle antakelser og fordommer hun selv tilfører i sin fortolkning. Hun må dessuten være kritisk og skeptisk til det hun hører, leser eller ser, og sjekke informasjon opp mot hverandre (Stovall 2004:54-55).

Ifølge John McManus er kildepraksisen avgjørende for kvaliteten på innholdet i journalistikken. Informasjonskvalitet kan knyttes til tre faktorer: ”faktaorienterte sitater, antall siterte kilder og forekomsten av bakgrunnsopplysninger som gjør det mulig å forstå nyhetene” (McManus i Allern 2001:161). Kildebruken og kildekritikken har stor betydning for pressens troverdighet blant publikum, og troverdighet er igjen viktig for pressen å opprettholde. Journalister og redaksjoner er pålagt gjennom Vær Varsom-plakaten å identifisere kildene sine i tillegg til å kontrollere at informasjonen er pålitelig.

Det er et generelt trekk ved nyhetsproduksjon å stole på og forholde seg til ytringer fra et sterkt begrenset sett av offisielle og ellers anerkjente kilder, som kilder for ”fakta” og til å bekrefte andre fakta (Tuchman i Fairclough 1994:49). Anvendte kilder er typisk talsmenn for styresmaktene (regionalt og lokalt), politiet, arbeidsgiverorganisasjoner og fagforeninger, og universitetsprofesjonelle. Organisasjoner som ikke regnes som legitime, for eksempel mer radikale grupper eller partier, brukes sjelden som kilder. De får i alle fall ikke samme definisjonsmakt i forhold til ”fakta”. Resultatet blir, ifølge Fairclough, hovedsakelig et verdenssyn definert av de etablerte samfunnsinstitusjonene. De smale og konservative virkelighetsoppfatninger som følger denne kildegruppen, kan en si delvis skyldes at media er økonomisk integrert i og avhengig av den bestående orden, i forhold til eierskap og profittsyn (Fairclough 1994:49). Det er dessuten en enkel utvei for journalister å gå til disse kildene, fordi disse allerede er akseptert og definert som pålitelige. Som nevnt tidligere er økonomi også her en nøkkelfaktor, i og med at det vil være mer kostbart å sjekke gehalten i materiale fra utradisjonelt hold enn å bruke allerede etablerte kilder.

Når det gjelder formidling om ”den tredje verden”, vil dårlig journalistikk kjennetegnes av å vise liten forståelse for andre kulturer, vise lite preg av identifikasjon med menneskene den gjelder og stadig konkludere med overforenklede påstander. Kildeproblemene journalistene møter ”i felten” kombinert med språkproblemer, kulturforskjeller og møtet med andre arbeidsvilkår, må antas å sette sitt preg på det journalistiske produktet (Vaage 1989:69). I denne oppgavens tilfelle er ingen av nyhetstekstene rapporter fra journalister som var ”øyenvitner”. Informasjonen som formidles har gått gjennom mange ledd. Vil vissheten om at det er problematisk å vurdere kildene føre til ”lettvinde” fremgangsmåter, som innebærer en slappere kildekritikk, og overbetoning av *en* stemme i saken?

En journalist er en aktør fanget mellom ideelle prinsipper og marked (Ottosen 2004). Arbeidet deres er preget av en rekke institusjonelle krav og markedsvilkår, deriblant et tøft tidspress. Særlig i en tid der avisene mister lesere blant annet i møte med internettaviser, blir presset på dem tyngre for å ha stoff som trekker lesere. En tendens har vært at utenriksstoffet nedprioriteres generelt (se Enzensberger i *Samtiden* 01/2002), både med tanke på spalteplass og sannsynligvis også når det gjelder kildekritikk.

Idealene som ligger i lovene om ytringsfrihet stammer fra opplysningstiden. En sentral tanke her er at hvis ideer og meninger som er i konflikt med hverandre får kjempe fritt med hverandre, vil sannheten komme frem (Tuchman 1978:165-166). Det kan være mer hensiktsmessig å snu på det og si at offentligheten må bli tilbudt konkurrerende syn hvis de skal ha mulighet for innsyn i sannheten. Hvis publikum ikke tilbys dette, har de ikke de riktige forutsetningene for å kunne delta som velgere eller debattanter, slik demokratiet skulle tilsi og forutsetter. "Sannheten" er et komplisert begrep, og vanskelig å anvende i og med at den er relativ. Hvis vi fjerner oss fra sannhetsbegrepet, men likevel holder fast på idealet om at meninger skal få kjempe med hverandre, har vi et mer realistisk utgangspunkt. Hvis viktige faktaopplysninger eller perspektiver blir utelatt i mediedekningen, oppnår vi ikke det sentrale demokratiske prinsippet "meningsfull diversitet" (Herman i McCullagh 2002:15). Samtidig med vissheten om at den fulle sannheten er et utopisk mål, må det være mulig å snakke om sannhetsgehalt i bestemte opplysninger. Enkelte konkrete tilfeller eller opplysninger kan "bevises", slik at en benektelse av forholdet vil fremstå som feil. I de tilfeller hvor påstander i nyhetene i etterkant har blitt falsifisert, vil oppgaven derfor behandle dem som uriktige – i forhold til virkeligheten.

2.6.2 Nyhetsstrømmens mange ledd

Verken BT, Aftenposten, VG eller Dagbladet (som representeres i denne oppgaven) har faste korrespondenter i Latin-Amerika. Dette er for kostnadskrevende for avisene til at det lar seg gjøre. Selv om det er et økonomispørsmål, innebærer det naturligvis også et spørsmål om prioritering. Eventuelle utenrikskorrespondenter er mer sannsynlig å finne i USA enn lenger sør på kontinentet. I denne sammenhengen rapporterer disse også om forhold i Latin-Amerika, men har i praksis de samme forutsetningene som journalistene her hjemme. Kildene blir i stor grad nyhetsbyråer

eller andre, engelskspråklige medier der som her. Det hender ikke sjelden at en heller velger å vinkle sakene ut fra et nordamerikansk perspektiv.

Når det gjelder kildemateriale, er det NTB som står for mesteparten av utenriksnyhetene som kommer på trykk i norske aviser. Situasjonen i 1989 var, i følge Vaage, den at mange aviser brukte NTB som eneste kilde for dette stoffet, til tross for at det fantes et større utvalg kilder tilgjengelig for avisene (Sogstad i Vaage 1989:42). Avisene har et betydelig større utvalg å ta av i dag, i og med utbredelsen av Internett. Likevel er det mye som tyder på at avisene også i dag hovedsakelig bruker NTB og andre store nyhetsbyråer når det gjelder utenriksrapporter. I oppgavens analysedel kommer dette frem. NTB henter igjen sitt stoff fra de store internasjonale, det vil si vestlige, nyhetsbyråene. I NTB-artikler er ikke alltid kildene, i form av nyhetsbyråer eller medier, oppgitt. Det er derfor vanskelig å utpeke hvem som opprinnelig formidlet informasjonen byrået videreformidler. Visse NTB-meldinger oppgir å være skrevet av bestemte journalister ”ute i felten”, men det er ikke tilfellet for de meldingene som denne oppgavens nyhetstekster synes å basere seg på.

Med Internett har kildetilgangen økt, men samtidig har reglene for gjengivelse blitt mer kompliserte – både å definere og overholde. Det er blitt svært vanlig å hente stoffet sitt fra nettet, enten fra andre nettaviser eller andre nyhetstjenester, og det har blitt mer akseptert å ikke oppgi hvor en har det fra (Rasmussen 2002:118). Slik blir det også vanskeligere å utpeke kildene, og eventuelle motiver disse måtte ha for å vinkle en sak på en bestemt måte.

Sigurd Allern fant i sin undersøkelse presentert i *Nyhetsverdier* (2001) at utenriksstoff var det området hvor flest artikler stod uten noen kildehenvisning. Han peker imidlertid på at mange av disse artiklene er byråmeldinger, og at kildereferansene derfor kan ha blitt fjernet under redigeringen (Allern 2001:166). En stor andel nyhetsstoff kommer opprinnelig fra nyhetsbyråer, så en nyhetshistorie går som regel gjennom flere redigeringsstadier, og en rekke mennesker bidrar altså til det endelige produktet. Nyheter, som andre mediediskurser, har en sterkt lagret og lagdelt karakter, ved at tidligere versjoner er lagret i de senere versjonene, og utgjør mange lag innen dem. Det skjer en stadig rekontekstualisering av tidligere nyhetsversjoner og av det opprinnelige kildematerialet som nyhetshistoriene baserer seg på (Fairclough 1994:49).

2.7 Oppsummering og fremgangsmåte

En hendelse får en bestemt form og vinkling i det en nyhet lages ut fra den. Vi kan si at nyhetene gestalter virkeligheten på en bestemt måte, og dette kan ses gjennom kildevalg, måten saken og eventuelle problemer blir definert på, de ordvalg som velges for å beskrive dette og de aktører som opptrer, eventuelle moralske vurderinger, og de årsaker og sammenhenger som teksten tilbyr for forståelse av saken. Hva som påvirker den faktiske gestaltningen av virkeligheten er et stadig debattert emne. Mens noen hevder det er sakens natur som avgjør medienes bilde av den, vil andre legge vekt på journalistens konstruksjonsarbeid med en nyhet. I denne prosessen er det igjen uenighet om hvem eller hva som utøver størst påvirkning. Opptrer journalisten på en selvstendig og subjektiv, eventuelt ”objektiv”, måte, eller er organisasjonen som journalisten jobber innenfor, og rutinene som medfølger, av størst betydning? Formidler journalisten et syn som stammer fra andre maktgrupper utenfor organisasjonen, ved at deres verdier og virkelighetssyn i stor grad er integrert i journalisters rutiner og selvforståelse? Dette er en debatt som burde vært viet mer tid og plass enn hva som er tilfellet her. Sannsynligvis er dette bildet svært komplekst, og det gjør det vanskelig å gi entydige svar på spørsmålene. Jeg har lagt vekt på hypotesen om at det er de dominerendes tanker som vinner frem i nyhetsformidlingen, som et resultat av journalistenes fremgangsmåter og arbeidsvilkår, og markedet generelt. I analysen vil vi se hvordan nyhetsformidlingen om statskuppet i Venezuela ga en helt bestemt virkelighetsgestaltning, der visse momenter vant frem i dekningen, mens andre ikke gjorde det. Ble statskuppet dekket på en måte som stemmer overens med vår oppfatning av hva et statskupp er?

Basert på gestaltningsteorien og diskusjonen om nyheters hegemoniske vinklinger, kan vi utpeke noen aspekter å se etter når vi skal foreta analysen. Noen analyseredskaper blir tekstens utvelging og vektlegging av saksforhold, definisjon av problemer og deres kausale forbindelser, moralsk vurdering av hendelsen og forslag til løsning. I tillegg vil jeg understreke kildepraksisen som betydningsfull for alle disse momentene.

I de fleste saker er det mulig å tenke seg flere tolkningsmuligheter. Nyhetsgestaltningen viser seg både gjennom hva som fortelles og gjennom måten saken presenteres på. Den forståelsesrammen som velges i fremstillingen, sier også noe om hva teksten eventuelt utelater, og det som ikke blir satt spørsmålsteget ved – i

den grad vi kan finne ut av dette. Også dette må betraktes som del av gestaltningsmakten. Ved sammenlikning med andre nyhetstekster fra alternative nyhetskilder, vil jeg se om tilgjengelige perspektiver eller fakta uteblir fra nyhetene som blir analysert. Jeg vil kombinere teorien om nyhetenes gestaltning med momenter fra propagandamodellen i diskusjonen om hvilke gruppers definisjoner og oppfatninger som vinner frem i nyhetsdekningen.

Hvis vi følger Chomsky og Hermans resonnement, vil elitens perspektiv av konflikten i Venezuela også vinne innpass i norske aviser, fordi kildene som brukes for informasjon oppfattes som balanserte og ”objektive”, i kraft av å være offentlige talsmenn. Fremgangsmåten som er aktuell for meg i dette tilfellet er å betrakte de utvalgte nyhetstekstene, se på den faktiske vinklingen de gir og forsøke å tenke seg, og finne eksempler på alternative vinklinger av hendelsen.

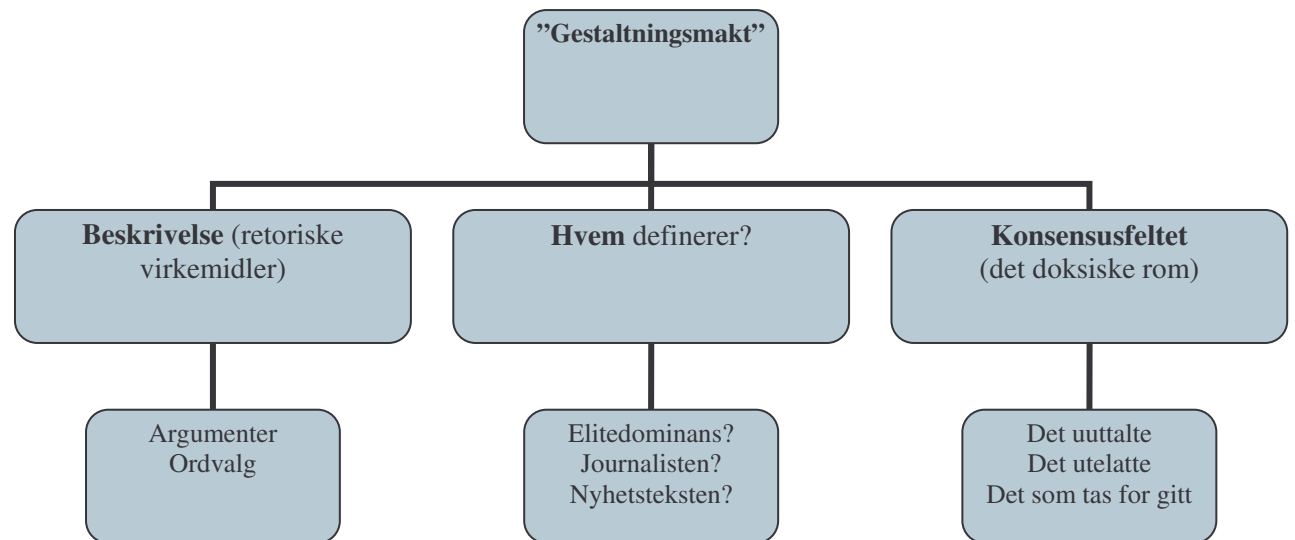
Et annet poeng ved denne saken er at de kommersielle mediene selv spiller en viktig rolle innad i Venezuela. De har vært en hovedaktør i demonstrasjonene mot Chávez, og var også med i ledelsen av kuppet. Det som kom ut i mediene innad i Venezuela under kupp-perioden *var* altså propaganda, alt TV- og radiostasjonene meddelte var glede over Chávez’ avgang og en feiring av ”demokratiet”. Vi er vant til å tenke på mediene som en avgjørende del av og forutsetning for demokratiet. Men mediene skal nettopp i dette ærend være uavhengige og balanserte i sin rapportering, de skal være for hele folket og ideelt sett reflektere folkets varierte meninger. Når tilfellet er som i Venezuela, at næringslivet og mediesektoren står sammen mot en sosialistisk regjering som prioriterer de lavere deler av befolkningen, viser det seg at mediene ikke oppfyller kravene som stilles til dem. De har egne motiver og en egen politisk plan. Hvis denne planen forplanter seg til andre lands nyhetsjournalistikk, blir det problematisk også i disse landene.

2.7.1 Modell for fremgangsmåte

For å tydeliggjøre fremgangsmåten som anvendes i analysen, vil jeg illustrere dens viktigste momenter i en modell (se figur 1). Den er ikke å oppfatte som noe hierarkisk system, men mer som en inndeling i momenter som alle er avgjørende for gestaltningen, og som henger sammen med hverandre. Diskusjonen rundt hvem som definerer, henger direkte sammen med hvordan saken beskrives, eller *ikke* beskrives.

Jeg har delt dem inn i hver sin kategori for å ha en viss struktur i analysen, men en vil se at momentene glir over i hverandre innenfor de ulike kapitlene.

Figur 1: Modell for analytisk fremgangsmåte



3.0 Kontekst: Venezuela – politikk og medier

Den politiske situasjonen i Venezuela kan ikke fullt ut redegjøres for i denne oppgaven, men jeg skal forsøke å gi en tilstrekkelig oversikt over situasjonen, for at en bedre skal forstå hva som hendte under kuppet i 2002. Jeg skal imidlertid ikke først og fremst gå inn på diskusjonen om Hugo Chávez' politikk og dens konsekvenser for landet, poenget er at denne situasjonen skal *forstås* og belyses fra flere sider. Det blir imidlertid nødvendig å røre ved denne diskusjonen, i og med at nyhetstekstene tilbyr visse definisjoner av politikken og dens konsekvenser – noe som medvirker til gestaltningen av situasjonen.

I dette tilfellet er det i ettertid slått fast at det var Chávez' motstandere som tok i bruk udemokratiske midler, men det betyr ikke at Chávez på sin side er "the good guy". Hovedpremisset for å kunne kritisere kuppet og dekningen av det, er at presidenten var demokratisk valgt og hadde flertall av velgerne på sin side. Dette støttes opp av det faktum at flere nasjoner fordømte kupphandlingen og at enkelte redaksjoner i etterkant beklaget holdningen de hadde vist. Det er en etablert demokratisk oppfatning at en ikke godtar militære kupp som maktskifte, derfor er det interessant med et tilfelle hvor en slik handling blir lite problematisert.

Å finne fakta og informasjon å forholde seg til er utfordrende, fordi kildene ofte har en politisk agenda. Jeg har forsøkt å finne kilder som tar hensyn til begge parter oppfatning av konflikten, men det har vist seg vanskelig å oppdrive. Et poeng også her er at nøytralitet er en umulighet. Mitt poeng er hovedsakelig å fokusere på hvordan de norske avisnyhetenes vinkling var preget av visse aktørers oppfatninger, mens andres ble "glemt". Av den grunn konsentrerer oppgaven seg også om nettopp disse sistnevnte synspunktene, som en finner hos andre kilder. Mine valg av kilder og fakta blir i tillegg nødvendigvis påvirket av den oppfatningen jeg har, og det poeng jeg vil ha frem i oppgaven. Jeg vil fokusere på at det er Chávez som er den demokratisk valgte presidenten, og hendelsen i 2002 gikk på tvers av demokratiske spilleregler og må blant annet ses i sammenheng med mediemanipulasjonen i landet.

Kildene jeg har basert meg på er blant annet Alejandro Bendaña, som er direktør ved senteret for internasjonale studier i Managua, Nicaragua, et senter som arbeider for økonomisk rettferdighet og fredsbyggende foretak. Kildene jeg anvender fokuserer på de deler av befolkningen som støtter Chávez, men som sjelden vinner

frem i verdens medier. Slik må det bli, ettersom det er disse stemmene og argumentene som settes opp mot virkeligheten avisnyhetene formidler.

3.1 Politisk todeling – for eller imot Chávez

Venezuelas politiske klima er sterkt polarisert, mellom de som støtter president Chávez og de som er i mot ham. Begge sider har en tendens til å tegne et lite balansert bilde av ham og hans politikk. Også i andre land ser en at oppfatningene er sterkt delte når det gjelder holdningen til Venezuelas styresmakter.

Ifølge Bendaña vant Chávez valget i 1998 med 56 prosent av stemmene, med en politikk som først og fremst støttet de dårligst stilte i samfunnet. Han iverksatte jord- og utdanningsreformer, noe som påvirket de øvre klassenes tradisjonelle samfunnsstilling. Det økonomiske systemet har derfor blitt omorganisert på en måte som ikke gagnar forretningseliten. Ikke minst er mediesektoren og staten i opposisjon til hverandre. Mediene er korporative selskap og negative til Hugo Chávez' sosialistiske politikk og hans forsøk på å legge bånd på medienes aktiviteter. Motivet for å legge bånd på mediene er at deres formidling er farget av deres eierskap og samfunnstilhørighet, noe som resulterer i stadige angrep mot presidenten. Det er en polarisert interessekonflikt mellom den øvre delen av befolkningen, som tradisjonelt sett har hatt en privilegert rolle og "arbeiderne" eller de fattigere, som har vært preget av å være en underklasse i samfunnet. Chávez' kontrovers består i at han omfordeler ressursene til fordel for denne laverestilte delen av befolkningen, noe som innebærer at middel-/overklassen mister deler av sine privilegier, og mer makt blir tildelt de gruppene som tidligere ikke har vært i besittelse av det.

Det er imidlertid vanskelig å betegne situasjonen som en kamp mellom "høyre" og "venstre", fordi det vi assosierer med disse begrepene ikke stemmer med den politiske virkeligheten i Venezuela, eller andre land i Latin-Amerika for øvrig. Disse landene har ofte dårlige forutsetninger for bygging av demokrati, med en historie som har vært preget av et sterkt klassesdelt samfunn. Chávez snakker om den bolivarianske revolusjon, som skal være en revolusjon "fra folket". Dette er et begrep som mange tolker forskjellig, men det en kan slå fast er at det innebærer et ønske om mer kontroll og selvråderett for landet over egne ressurser, og et sterkere samarbeid mellom de latinamerikanske landene. Dette betyr at de for eksempel ikke ønsker en frihandelsavtale med USA, fordi dagens maktstruktur da ville fortsette. Dette er

naturligvis i strid med hva USA ønsker, og Chávez er den som taler et slikt samarbeid sterkest imot.

Chávez kritiseres for å være en autoritær og militant skikkelse, og hans regjering har blitt anklaget for korrupsjon. Han hadde likevel flertall av stemmene da han ble valgt. I etterkant av kuppet i 2002 har det blitt arrangert folkeavstemning, observert av Carter-senteret med Jimmy Carter i spissen og OAS (Organization of American States). Her vant han også, denne gang med 59,25 prosent³. I hele hans periode har det blitt avholdt jevnlig valg og meningsmålinger. Han er i så måte en demokratisk valgt president, og kan per definisjon ikke kalles diktator. Han er derimot en kontroversiell president i et land med et svært polarisert politisk klima.

USAs styresmakter har vært klare i sin misnøye mot ham, hovedsakelig på grunn av hans politikk, som innebærer blant annet nasjonalisering av oljeressursene og ikke minst et godt forhold til Cubas Fidel Castro. De har på ulike måter vist en oppfatning av Venezuelas situasjon som skulle tilsi at Chávez ikke var demokratisk valgt, men snarere en trussel mot demokratiet. Opposisjonen i Venezuela har derfor opparbeidet et godt forhold til Bush-regjeringen, i tillegg til forretningslivet i landet. Mens Chávez hindrer og minsker deres kontroll, viser opposisjonen at de er positive til nære økonomiske og politiske bånd med USA (Bendaña i Kristiansen 2004:39).

Chávez' nasjonalisering av oljeressursene har spesielt rammet USAs interesser, og det blir, som i tilfellet Irak, kollisjon mellom landets uttalte motiv for sine motforestillinger mot presidenten og det som kritikerne hevder er deres egentlige motiv. USA har særlig fokusert på demokratiske idealer som belegg for sine holdninger, men dette fremstod som noe ironisk i deres holdning i forbindelse med kuppet mot Chávez. Beskyldninger om at Venezuelas regjering støtter terrorisme, blir fra nordamerikansk hold stadig brukt i argumentasjonen mot Chávez.

Det påstås at USA mer enn én gang har vært involvert i kupplaner mot regjeringen. Det er i hvert fall avdekket at representanter for Bush-regjeringen hadde møter med opposisjonen i Venezuela forut for kuppet i 2002 (Vulliamy 2002, Reilly 2002). Om de var direkte involvert i kuppet er vanskelig å si sikkert, men i følge The Observer har talsmenn for regjeringen innrømmet at de ikke bare var klar over kupplanene, men at de i tillegg ga sitt bifall til dem og mente at kuppet kunne lykkes (Vulliamy 2002).

³ <http://www.cartercenter.org/search/viewindexdoc.asp>

3.1.1 Venezuelas medielandskap

En kommer ikke utenom å si noe om mediesituasjonen i Venezuela. Fordi mange nyhetsbyråer kan ha benyttet venezuelanske medier som opprinnelige kilder, er det viktig å ha en forståelse av deres samfunnsstilling. I Latin-Amerika generelt er massemediene stort sett styrt av to sterke krefter; påvirkningen fra USAs media og nyhetstjenester og den sterke kontrollen lokale eiere utøver. USAs og korporative interesser faller ofte sammen med de lokale eiernes, og disse får gjennomslag i politikken. Medieaktørene blir ofte så mektige at regjeringer blir svært sårbare overfor dem, og det vanligste er at de to sektorene støtter hverandre (Bendaña i Kristiansen 2004:33-39).

Det finnes imidlertid tilfeller der regjering og det korporative mediefeltet kolliderer, og dette er altså tilfellet i Venezuela. Konsekvensene av dette er en stadig kamp mellom de to med gjensidige beskyldninger om å kneble ytringsfriheten og handle udemokratisk. De få medier som er statsstyrt kritiseres for å drive propaganda til fordel for presidenten, og ikke la opposisjonen komme til orde. Den opposisjonelle mediesektoren blir tilsvarende kritisert for å ignorere presidentens oppslutning, og ikke avspeile meningene i folket.

3.1.2 Medienes rolle i kuppet 2002

Mediesektoren har satt i gang storstilte kampanjer og demonstrasjoner for å bli kvitt Chávez-regjeringen, og de var sentrale i kuppet mot ham i 2002. Mens gatedemonstrasjonene holdt på 11.april 2002, førte de lokale medier, og spesielt TV, en kraftig kampanje mot Chávez. Han besluttet da å stoppe all privat kringkasting med begrunnelsen at det kunne skape panikk og vold. Mediesektoren opplevde dette som knebling av ytringsfriheten, og det ble ytterligere et argument i deres bilde av en udemokratisk president. De demonstrerende var i utgangspunktet opposisjonelle som hadde marsjert til presidentpalasset, i protest mot Chávez og hans inngripen i ledelsen av det statlige oljeselskapet PDVSA. Også motdemonstranter kom til, for å vise støtte til presidenten. Demonstrasjonen toppet seg i nærkamp og skyteepisoder mellom opposisjonelle og Chávez-tilhengere, noe som resulterte i et usikkert antall døde⁴ og et hundretalls skadde. I følge Bendaña la media all skyld på Chávez og hevdet at alle

⁴ Tallet på antall døde varierer med kildene, men det ser stort sett ut til å befinne seg et sted mellom tretten og tjue (Aftenposten 13.04.02, Broderick (2006), http://en.wikipedia.org/wiki/Venezuelan_coup_attempt_of_2002#Coup)

de døde var fra opposisjonen. Vestlige medier fulgte opp dette og publiserte kun den versjonen av hendelsene gitt av forretningslivets ledere, de som prøvde å presse Chávez ut. Også versjonen fra Bush-administrasjonen var tilsvarende, og hevdet at ”Chávez-tilhengere, etter ordre, skjøt på ubevæpnede, fredelige demonstranter” (Bendaña i Kristiansen 2004:39). Chávez påståtte ordre om å skyte inn i folkemengden viste seg etter hvert å være oppspinn, men først etter å ha blitt gjengitt i medier over store deler av verden. I alle de private kanalene ble det lest opp et brev, angivelig skrevet av Chávez, der han sa at han tok på seg skylden for drapene under sammenstøtene og derfor gikk av. Brevet viste seg imidlertid å være fabrikkert. Han skrev aldri under brevet som ble lest opp i landets TV-sendinger, dette ble også innrømmet i etterkant av journalistene⁵. Spørsmålet om han faktisk aksepterte å gå av, er omdiskutert. Chávez har selv oppgitt at han ville godta å gå av kun under forutsetning av at dette ville skje etter konstitusjonelle regler. Disse reglene ble imidlertid brutt, og Chávez ble satt i arrest⁶.

Bendaña peker på at den vestlige dekningen av hendelsen gav grunnlag for å tro at venezuelanerne i det store og det hele hatet presidenten sin, og det uteble fullstendig fra nyhetene at flere av de døde var Chávez-tilhengere (Bendaña i Kristiansen 2004:40). Dette påpekes også av andre kilder⁷. TV- og avisbildene viste kun de som demonstrerte mot Chávez, og ikke de mange som viste sin støtte (Palast 2003). I tiden mens Chávez var bortført, viste TV-stasjonene ingen bilder fra demonstrasjonene som nå ble holdt til fordel for Chávez, men sendte i stedet tegnefilmer (Bendaña i Kristiansen 2004:40, Gott 2005:235).

Da Chávez’ avsettelse var et faktum 12.04.02, var alle de største avisene i USA enstemmige i å applaudere maktovertakelsen, i følge en undersøkelse som Bendaña refererer til (Bendaña i Kristiansen 2004:40). Hendelsen ble omtalt som at Chávez hadde ”gått av”, mens han i virkeligheten var blitt kidnappet og holdt fanget av militære grupper. Virkelighetsbildet av situasjonen, slik det ble presentert av de nye makthaverne, var manipulert til deres egen fordel.

Absolutt de fleste mediene i Venezuela tilhører opposisjonen, men blir dette tatt med i betraktning videre i formidlingskjeden? Er Venezuelas lokale medier de egentlige kildene for informasjonen vi får servert i Norge, så vil sannsynligvis

⁵ Golinger-Moncada i <http://www.democracynow.org/article.pl?sid=03/11/06/1558221>, Botero i Vold 2006

⁶ Se http://en.wikipedia.org/wiki/Venezuelan_coup_attempt_of_2002#Coup

⁷ Golinger-Moncada i <http://www.democracynow.org/article.pl?sid=03/11/06/1558221>, Wilpert 2002

budskapet være farget av dette. Er dette noe vi kan spore i nyhetstekstene, eller er det mulig at det er blitt ”visket ut” gjennom de mange ledd informasjonen har gått gjennom?

3.2 USAs rolle i et ventet kupp?

Latinamerikansk historie er svært kjent med fenomenet at USA støtter visse politiske fløyer, både ideologisk, økonomisk og militært. Eksempler på dette har vi fra mange av disse landene. Nordamerikanske regjeringer har blant annet støttet diktatoren Somoza i Nicaragua, general Noriega i Panama og Pinochet i Chile. Kuppet i Chile likner på mange måter det som hendte i Venezuela 2002. Felles for begge situasjonene, var at USA fikk sin makt begrenset gjennom landenes økonomiske politikk. Kuppet i Chile var i stor grad administrert fra USA (se blant annet Pilger 2002), og det viser seg også i tilfellet Venezuela at personer fra Bush-regjeringen var med på planleggingen av kuppet, eller i hvert fall godkjente det (Vulliamy 2002).

Allerede en stund før kuppet finner sted, ble det flere steder varslet om at et slikt kupp var under forberedelse. Klassekampen publiserte på sine nettsider 23.03.02 en artikkel av John Pilger, som sier følgende:

Nesten 30 år etter den voldelige knusingen av reformistregjeringen til Salvador Allende i Chile planlegges en reprise i Venezuela. Det har vært få rapporter om dette (...) Det internasjonale pengefondet (IMF) har antydnet at det støtter en ”overgangsregjering” for Venezuela. Caracas-avisen El Nacional sier at IMF er villig til å gi økonomisk støtte til dem som fjerner Chávez fra embetet. James Petras, en professor ved New York State University, som var i Chile tidlig på 1970-tallet og har studert undergravningen av Allende-regjeringen, sier at: ”IMF og finansinstitusjonene fabrikkerer en velkjent krise. Taktikken som brukes er svært lik den som ble brukt i Chile. Sivile blir brukt for å skape en følelse av kaos, og det males et falskt bilde av Chávez som en diktator, så blir militæret oppildnet til å gjennomføre et kupp for landets skyld” (...) (Pilger 2002).

Andre peker også på at planleggingen av et statskupp var i gang i god tid før april 2002. I en Indymedia-artikkel 13.04.02 påpekes det at maktovertakelsen hadde blitt forutsagt av flere observatører etter at IMF, den finansielle businesssektoren og USA hadde vist tegn til støtte for en overgangsregjering⁸. Ifølge flere kilder var og er teoriene om USAs innblanding i kuppet altså ikke bare teorier, men mer sannsynlige enn som så.

Chávez’ avsettelse ble altså møtt med positive reaksjoner fra USAs styresmakter, mens en hel rekke latinamerikanske og karibiske land tok sterk avstand

⁸ UK Independent Media Center (13.04.02):
<http://www.peacenowar.net/Venezuela/News/April%2013%2002.htm>

fra det de definerte som en kupphandling. Førsteamanuensis ved NHH, Johannes Nymark, pekte på dette i en artikkel i Bergens Tidende en uke etter at kuppet fant sted. ”Men når Chávez, som fekk 56,2 prosent ved presidentvalet i desember 1998, i ein fei og ved kupp blir radert ut saman med resten av det konstitusjonelle Venezuela, då burde det ikkje vera vanskeleg å fordømma kuppmakarane” (Nymark 2002).

Det er tydelig at Chávez på flere måter utfordrer USAs interesser og ønskede verdensorden, men en kan si han utgjør en utfordring også i forhold til andre lands verdenssyn. Vi har kanskje umerkelig blitt påvirket av Bush-retorikkens ”du er enten med oss eller mot oss”, eller så er det simpelthen vanskelig å godta et såpass venstreradikalt regime i en kapitalistisk dominert verden. Morten A. Strøksnes peker også på at Chávez’ politikk:

(...) har ikke bare utfordret elitene i eget land, men til syvende og sist logikken i den nye økonomiske verdensorden (...) Åpne markeder, liberalisme, ”fleksible” arbeidslover (altså bortfall av rettigheter), nedskjæring i offentlige utgifter, privatisering og deregulering – dette har i det siste tiåret vært Verdensbanken og Det internasjonale pengefondets evangelium. Chávez taler dette budskapet midt imot (Strøksnes 2003).

Denne motmakten som Chávez demonstrerer er uvant, og ugrei å omfavne. At han i tillegg er en sterk, karismatisk og på noen måter autoritær lederskikkelse, gjør at det blir fristende for enkelte å plassere ham i en kategori av ”forkledde diktatorer” eller bortforklare hans velgerflertall med et ”populistisk frieri til de fattige”. En slik bortforklaring tyder på en noe nedlatende, og i hvert fall overforenklet, vurdering av folket, en antydning om en fattig ”masse” som lett lar seg manipulere i et kynisk maktspill. For de fattige kan en imidlertid si at det dreier seg om et valg av mat på bordet, utdanning og representasjon, fremfor en undertrykt situasjon som har vart lenge. At Chávez har gjort seg populær blant de fattige er lett å se årsakene til, men oppslutningen skal like fullt tas på alvor. Dette bør også gjelde aviser i andre land som omtaler landets situasjon, hvis de skal følge sine idealer om en rettferdig og balansert nyhetsdekning.

Mediebilledet har med andre ord været tèt på at legitimere USA’s og flere europeiske lands accept af et militært anslag mod et demokratisk styre. Dette burde give anledning til en hel del journalistisk selvransagelse – også uden for Venezuelas grænser. For end ikke de nederste led i den journalistiske fødekæde kan holdes fri fra ansvar og dække sig ind under at være blevet fejlinformeret (Tynell og Dragsted 2002).

3.2.1 Nyhetsdekningen av kuppet i USA

The New York Times fremstilte hendelsen i Venezuela som historien om at Chávez gikk av, etter press fra befolkningen. Dagen etter hendelsen sto det en større artikkel på trykk der ordet kupp kun ble brukt én gang, og det i sammenheng med at Cuba hadde kalt hendelsen et kupp. Det var heller ikke lagt skjul på avisens mening om hans ”avgang”:

With yesterday's resignation of President Hugo Chavez, Venezuelan democracy is no longer threatened by a would-be dictator. Mr. Chavez, a ruinous demagogue, stepped down after the military intervened and handed power to a respected business leader (*The New York Times* i Solomon 2002).

I motsetning til diktatoren Chávez er den nye lederen som overtar makten: ”a respected business leader”. I etterkant fikk *The New York Times* kritikk for først å ha gått ut og åpenlyst applaudert kuppet mot Chávez. Et par dager senere måtte avisen stille med en beklagelse over måten de hadde fremstilt saken på.

Mr. Chavez has been such a divisive and demagogic leader that his forced departure last week drew applause at home and in Washington. That reaction, which we shared, overlooked the undemocratic manner in which he was removed. Forcibly unseating a democratically elected leader, no matter how badly he has performed, is never something to cheer (*The New York Times* i Solomon 2002)

Til tross for beklagelsen er avisen klar i sitt bilde av Chávez. De har tatt standpunkt til Chávez’ politikk og omtaler han som en demagogisk leder, og at de står på side med ”Washington” i fordømmelsen av ham. Beklagelsen går altså ikke ut på at de tar såpass sterkt side i saken, men at de ikke fordømte selve kupphandlingen som udemokratisk. At Chávez betegnes som en nesten-diktator som truer demokratiet, blir altså ikke problematisert.

Hvordan vinklet norske aviser hendelsen, i hvor stor grad er nyhetene her i tråd med det som *The New York Times* først meldte?

3.3 Alternative medier

Når vi snakker om alternative medier, kan det være uklart hva vi sikter til. I denne oppgaven menes de medier som har en uttalt strategi om å være et alternativ til de største kommersielle mediene når det gjelder nyheter. Disse oppstår ofte i opposisjon til de etablerte mediene, fordi de reagerer på visse mønstre i nyhetsdekningen når det gjelder hva som blir dekket og hvordan saker dekkes. Mange av dem hevder at de

etablerte mediene er bundet på grunn av påvirkning fra eksterne krefter som eiere, annonsører, regjeringer og generelt et fritt marked. De alternative mediene hevder å være uavhengige fra slikt press, og legger vekt på å formidle etterrettelig, balansert og nøyaktig. Det viser seg at mange av disse har venstreorientert ideologisk profil, selv om dette ikke er spesifisert i deres omtale av seg selv. Dette kan også være en naturlig konsekvens av at de mener de etablerte mediene er del av en "høyrerettet" og kapitalistisk dimensjon som dominerer i verden, og at de alternative mediene, for å være alternative, må vende seg i motsatt retning. Hovedsakelig er det profitthensynet som regjerer i markedet, og det ligger en iboende høyreideologi i dette markedet som mediene opptrer i. Om dette gir gjenklang i medienes formidling kan være vanskelig å uttale seg sikkert om, men det kan være mulig å se tegn på det.

Et annet poeng kan være at de alternative nyhetsformidlerne, i kraft av sin eksistens, påpeker at det er umulig å være nøytral eller objektiv, og dermed ikke ser noen hensikt i å "pakke inn" sitt budskap. Noe som kan sies å skille de to er at vi som lesere sannsynligvis lettere oppfatter deres "agenda" enn det vi oppfatter i mediene og budskap vi er vant til. Det kan hevdes at fordi vi befinner oss i et slags paradigme som oppfatter de tradisjonelle nyhetsmediene som relativt nøytrale, vil alternativene fremstå som farget, og vi vil lettere overse de føringene som finnes i de "vanlige" mediene.

De alternative mediene opptrer hovedsakelig på Internett, og det finnes mange ulike typer. I denne oppgaven har jeg funnet eksempler på en annerledes dekning av kuppet i Venezuela fra nettmedier og nyhetsbyråer som i praksis betyr en alternativ nyhetskilde, fordi de ikke benyttes av norske aviser. Mediene jeg hovedsakelig refererer til er nyhetsbyråene *Inter Press Service (IPS)* og *Indymedia (Independent Media Center)*, nettstedene *FAIR (Fairness & Accuracy In Reporting)*, *Znet (Activism)*, *Alternet*, *Narco News*, og *Commondreams Newscenter*. IPS' profil er ikke like "venstreradikal" som de andre nettstedene, men de fokuserer på en bedre og bredere dekning av områder som ignoreres i de etablerte mediene, som for eksempel Latin-Amerika. Enkelte norske aviser abonnerte på IPS' nyhetstjeneste tidligere, men per i dag gjør ingen av de største avisene det. De "alternative" artiklene som anvendes vil ikke bli analysert slik de norske nyhetstekstene blir, men inngår i analysen som et sammenlikningsgrunnlag for de norske nyhetsmeldingene, og representasjoner for andre vinklinger og andre fakta. Hvilke momenter fra alternative kilder kommer ikke frem i de norske avisene?

4.0 Analyse: Kupp og ”motkupp” i nyhetene

Materialet som skal analyseres i denne oppgaven, er faktiske nyhetsartikler som stod på trykk i dagene da kuppet fant sted, og som handler om nettopp denne hendelsen. Etter en analyse av hvordan situasjonen gestaltet i disse nyhetene, vil deknningen av Chávez’ tilbakevending til makten trekkes inn og sammenliknes med funnene i analysens første del. Hovedfokus er altså gestaltningen vi finner i de første nyhetene om kuppet, men blir supplert med et blikk på hvordan situasjonen utvikler seg og blir formidlet noen dager senere.

Mitt analysemateriale består ikke bare av typiske nyhetsartikler, men også av ”undersaker” tilknyttet hendelsen, som for eksempel to profilpresentasjoner av henholdsvis Hugo Chávez og Pedro Carmona. Jeg kan ikke se at dette er i strid med oppgavens problemstilling, da det ikke er selve nyhetsformatet eller -kriteriene jeg skal analysere. Det er tekstens budskap og ramme som jeg konsentrerer meg om, og det som faktisk står på trykk om emnet. Nyhetskriteriene blir del av den større forklaringen på hvorfor nyheten blir slik den blir, men ikke del av analysens perspektiv. Disse undersakene eller profilene ble trykket i sammenheng med nyheten om kuppet, og er viktige når det gjelder det ideologiske budskapet som formidles. De er en slags spissformulering av hvordan konflikten og aktørene vurderes. Nyhetstekstene vil ikke bli analysert én og én, men sammenliknet og referert til i en og samme analyse, ut ifra de aspekter som er nevnt tidligere, og som vil bli nærmere forklart i de følgende kapitlene.

Det vesentlige i denne analysen er å peke ut hvordan nyhetstekstene gestalter virkeligheten, jeg vil forklare hva slags innramming som gis hendelsen, hvordan dette gjøres og diskutere hvorfor det gjøres på akkurat denne måten. Gestaltningen består i hvordan situasjonen og problemene defineres, hvordan aktørene beskrives, hvilke opplysninger som gis og hvilke som ikke gis, i den grad dette kan utpekes. I stor grad blir det argumentene og de kausale sammenhengene i teksten, og beskrivelsene og ordvalget som derfor blir analysert.

4.1 Kuppet mot Chávez: Gestaltning gjennom definisjoner

Både det som sies og følgelig det som ikke sies er viktig å vurdere når en analyserer en tekst. Det som faktisk står på trykk er selve definisjonen av hva som har hendt, og samtidig en bortvelging av alternative definisjoner. De ord og vendinger som blir valgt, bærer mening og sier noe om hvilke oppfatninger av situasjonen vi blir tilbudt. Det er her vi ser hvilken stemme som blir hørt, og slik indirekte hvilke som blir brakt til taushet, fordi de ikke tas med i betraktning. Ved å sammenlikne de ulike nyhetene, vil jeg se hvilke definisjoner som går igjen. Dette blir et grunnlag for den videre diskusjonen om konsensusen og den ideologiske gestaltningen. Jeg vil her først ta for meg den faktiske beskrivelsen og definisjonen av hendelsen, dens aktører og årsakene til den oppståtte situasjonen.

4.1.1 Beskrivelse av analysematerialet

Jeg vil begynne med en beskrivelse av hovedlinjene i hver av nyhetstekstene jeg tar for meg videre i analysen. Oppsettet av nyhetsartiklene er slik: Aftenposten 12.04.02 har hovednyheten "Generalene overtar makten i Venezuela", og den tilhørende notisen "Krise for fargerik leder". Disse har fått nummereringen én og to i den følgende beskrivende delen. Nyheten 12.04.02 har i tillegg kommet på forsiden av "Aften"-utgaven, med tittelen "Statskupp i Venezuela".

Tekstene som presenteres under punkt tre, fire og fem utgjør en nyhetsside i Aftenposten 13.04.02. Hovedartikkelen er "Venezuelas leder beordret tropper mot demonstranter: Folkets protest felte presidenten" og herunder følger de to mindre sakene "Populist og kuppmaker" og "Balansert problemløser". Disse er en slags presentasjon av hovedpersonene i konflikten. Alle tre må altså ses i sammenheng med hverandre, ettersom de til sammen utgjør nyhetssaken. En mer utfyllende oversikt over ordvalg og beskrivelser finnes i figur 1.

Den siste nyheten er fra Bergens Tidende 13.04.02 og har overskriften "Det ventede fallet". Denne er en "Bak nyhetene"-kommentar, og har derfor en mer analytisk tilnærming til det som har hendt. Beskrivelsene av Aftenpostens nyhetstekster blir supplert av kopier av selve nyhetssidene, mens BT-teksten presenteres kun ved mitt eget referat og beskrivelse. Etter hver oppsummering av nyhetstekstene, oppgir jeg hvem som har skrevet tekstene og hvilke kilder som oppgis

(der dette fremgår av tekstene). I tillegg bemerker jeg hvorvidt de nevner fordømmelsen av kuppet.

Generalene overtar makten i Venezuela

For første gang på lang tid har generaler begått statskupp i et viktig latinamerikansk land.

Caracas
Venezuelas president Hugo Chavez er klar til å gå av, ifølge landets hærsejef, general Efraim Vasquez.

Forsvarsminister Jose Vicente Rangel ringte meg for omtrent en time siden og sa at president Hugo Chavez ønsker å gå av, sa Vasquez i morgen. Han opplyste at han hadde sendt to generaler til presidentpalasset, Miraflores for å møte presidenten.

Uttalelsen fra hærsejefen kom etter at en lang rekke motstridende meldinger hadde strømmet ut fra Venezuelas hovedstad Caracas. Til tross for mange uklarheter lydet det neste i morgentimene i dag på at kuppet mot den kontroversielle venstrepopulisten Hugo Chavez er i ferd med å lykkes. Retter voldsomme demonstrasjoner mot Chavez i går kunnegjorde general Alberto Camacho Kaius på militært TV i natt nok tid at Chavez var avsatt.

General Camacho gikk selv av som viseminister for sikkerhet tidligere på kvelden, etter at et titall offiserer under ledelse av marinesejefen anklaget Chavez for å være ansvarlig for at ti mennesker ble drept i demonstrasjonene. Offiserene krevde at presidenten gikk av, og de opplyste at de ville opprette en parallell overkommando.

Sa opp lojalitet
Hærsejefen Efraim Vasquez gikk ut mot Chavez først etter at andre offiserer hadde erklært at de sluttet seg til kuppet.

Jeg var lojal til siste øyeblikk. Jeg tenkte deg til i ettermiddag, men jeg kan ikke tolerere at folk ble drept i dag, sa Vasquez.

Camacho sa at regjeringen til Chavez hadde gått opp sine funksjoner, og at hele landet var under full kontroll av de væpnede styrkene. Tidligere president Carlos Andres Perez

belkreftet overfor colombiansk radio at Chavez var avsatt.

Camacho, som var flankert av 30 andre offiserer, sa at han på det tidspunkt ikke visste sikkert hvor Chavez var. Men han oppfordret en gruppe pænerede kjøretøyer som har omringet presidentpalasset, til å trekke seg tilbake.

Tidligere gikk det rykter om at Chavez allerede hadde forlatt palasset i et av politiets helikoptre og flyget til den internasjonale flyplassen, der et fly fra det statlige oljeselskapet ventet på ham. Hans kone skal også ha flyktet fra Caracas og reist til sin hjemby Barquisimeto.

Harde sammenstøt
Opp til ti mennesker ble drept og rundt 80 skadet i sammenstøt mellom tilhengere og motstandere av Chavez i går, etter tre dager med generalstreik som også har lammet Venezuelas livsviktige oljeeksport.

Sammenstøtene oppsto da rundt en halv million mennesker marsjerte mot presidentpalasset Miraflores i sentrum av Caracas. Demonstrantene ble støttet av soldater og politi flere hundre meter før palasset, der tusener av tilhengere av presidenten var samlet.

Motstanderne kastet steiner mot politiet, som svarte med tåregass og skarpe skudd. TV-bilder viste folk som flyktet i panikk og forvirring da politiet utvekslet skudd med snikskyttere på takene rundt. Ordrer om å utkomme ble gitt.

Ti mennesker er drept, sa Caracas' borgermester Alfredo Pena på TV mens politisjef Henry Vivas tidligere sa at antallet var seks. Men andre kilder melder om opp til 27 døde.

Chavez stanset tre private TV-kanalers direkte-sendinger fra byen med den begrunnelse at de opplydt befolkningen til vold. En journalist og en politimann er blant de drept. Ifølge opposisjonsleder Det var lignende protester i flere andre byer i Venezuela, spesielt i olje-provinsen Zulia.

(NTB/Reuters/DPA)



I kamphumer. I går marsjerte over 300 000 demonstranter gjennom gatene i Caracas, Venezuelas hovedstad, i protest mot president Hugo Chavez og hans økonomiske politikk.

Krise for fargerik leder
Den pågående generalstreiken og gårdagens demonstrasjoner innebærer den verste utfordring Venezuelas president Hugo Chavez (bildet) har stått på siden han ble valgt til president for tre år siden. I 1992 forsøkte venstrepopulisten Chavez, som selv er oberst, å ta makten ved et militærkupp.

Hans motstandere hevder han vil innføre et Cuba-vennlig diktatur, og de kritiserer ham for ikke å ha oppfylt lovgivning om å redusere fattigdommen, arbeidsledigheten og korruptjonen.

Den kontroversielle politikken er imidlertid utvetydlig populær blant de millioner av fattige i det oljerike landet som støtter hans jordreform og politiske reformer.

Men oljeproduksjonen, som Venezuela er fullstendig avhengig av, er lammet. Store tankkister ligger tomme i oljehavnen, og i går sa det ut til at landets største oljeraffineri, Amuay-Cardon, også ville måtte stenge.

Demonstrasjonene som utløste nattemarsjen i Caracas, var arrangert av en koalisjon av opposisjonsgrupper som lanserte en generalløst fredag. Streikene var ledet av protest mot Chavez og en solidaritetsbevegelse med oljearbeidere som har vært i konflikt siden februar. Denne konflikten oppsto etter at presidenten utnevnte sine egne folk til styret i det statlige oljeselskapet PDVSA. Onsdag ble generalløstene forlenget på ubestemt tid.

(NTB/Reuters)

Figur 1: Generalene overtar makten i Venezuela (Aftenposten 12.04.02, kopi: Nasjonalbiblioteket)

1. Aftenposten 12.04.02: "Generalene overtar makten i Venezuela"

Chávez går av og generalene tar over. I første linje etter overskriften står det skrevet at det dreier seg om et statskupp, og at Chávez er klar til å gå av. Han *ønsker* å gå av, har kilden fått greie på gjennom forsvarsminister Jose Vicente Rangel. Kilden som refereres er "landets hærsejef" general Efraim Vasquez. Alt tyder på at kuppet "er i ferd med å lykkes". Det har kommet motstridende meldinger fra Caracas, men nå ser det ut til at kuppet mot den kontroversielle venstrepopulisten er i ferd med å lykkes. En rekke militære ledere gikk av i protest mot Chávez, som de anklaget for å være ansvarlig for at mennesker ble drept under demonstrasjonene. Det var harde sammenstøt mellom mengden på en halv million demonstrerende som kastet steiner,

3. Aftenposten 13.04.02: **"Venezuelas leder beordret tropper mot demonstranter: Folkets protest felte presidenten"** (se figur 2)

Chávez måtte "gi seg" etter press fra de militære og etter sin reaksjon mot demonstrasjonene, som forårsaket at tretten menneskeliv gikk tapt og over hundre ble alvorlig skadet. Han "gikk av" etter å ha blitt konfrontert med situasjonen, i følge luftforsvarssjefen. Han har blitt fraktet til en militærforlegning utenfor Caracas, og vil bli holdt i forvaring til det bestemmes om det skal reises tiltale mot ham. Tusenvis av venezuelanere feiret avsettelsen av presidenten, men politiet advarte mot tilhengerne, som skulle ha delt ut våpen i slumområdene. "Den raske utviklingen" kom overraskende, selv om motstanden mot Chávez har økt den siste tiden; oppslutningen har sunket fra 80 til 30 prosent etter at han har lagt seg ut med arbeidsgivere og arbeidstakere, medier og den katolske kirke. Selv anklager han alle for konspirasjon. Kilde: AP. Artikkelforfatter er noe uklart, men er sannsynligvis den samme som ved undersakene: Kjell Dragnes. Ingenting sies om den mer omfattende fordømmelsen av kuppet, men teksten nevner Cubas anklage om en sammensvergelse mellom Venezuelas eliter og mediene. Pro-siden står uten uttalelser, og blir kun referert til ved politiets advarsel.

4. Aftenposten 13.04.02 (undersak): **"Balansert problemløser"**

En presentasjon av, eller "velkomsthilsen" til, den nye presidenten Pedro Carmona Estanga. Han omtales i positive vendinger, han er "velutdannet", "balansert" og "intelligent", en som kan løse problemer. Han omgir seg i tillegg alltid med dyktige folk. Han har spilt en nøkkelrolle i protestene mot Chávez, og ble utpekt som ny president av de militære. Artikkelforfatter ser ut til å være: Kjell Dragnes. Ingen kilde oppgitt.

5. Aftenposten 13.04.02 (undersak): **"Populist og kuppmaker"**

En presentasjon av Hugo Chávez, som står ved siden av "Balansert problemløser". Chávez var kuppmaker, ble populist og president, men oppførte seg slik at misnøyen økte. Han la seg ut med både næringsliv og utenlandske interesser mens han kretet til seg stadig mer makt, og "klarte aldri å gjøre noe med problemet [ulikheten]". Dessuten hadde han nær omgang med Saddam Hussein og Fidel Castro. Artikkelforfatter: Kjell Dragnes. Ingen kilde oppgitt.

6. BT 13.04.02: ”Det ventede fallet”

Chávez har blitt tvunget til å gå av, etter voldsomme sammenstøt der han tok i bruk ”kuler og tåregass”. Det er et ”skjønsspørsmål” om det dreier seg om en revolusjon, det hele ble i hvert fall utløst av harde sammenstøt, som følge av konflikten i oljeselskapet. Chávez’ har gjort endringer i nasjonalforsamlingen og andre politiske grep for å ”sikre makten for seg og sine egne”, men det kokte over da han rørte ved ledelsen i oljeselskapet. Han ønsket å rydde opp i korrupsjonen, men gikk i samme fellen selv. Dette førte til en generell økende misnøye med ham. ”Det ventede fallet” kom altså som følge av hans handlinger, og han sitter nå i fengselet og ”slikker (...) sine sår og pleier sin tapte ære”. Artikkelforfatter: utenrikssjef Atle M. Skjærstad. Ingen kilde oppgitt.

4.1.2 Bildebruk

Selv om denne analysen hovedsakelig dreier seg om vinklingen i *teksten*, må også bildene som illustrerer nyhetene nevnes med noen ord. Dette blir likevel et punkt som er underordnet, eller står som et supplement til tekstvinklingen, i og med at ikke alle tekstene har bilder. Det kan også tenkes at bildeutvalget er noe begrenset når det gjelder Venezuela, og at en ikke skal overdimensjonere betydningen av bildebruken.

I den første artikkelen fra Aftenposten 12.04.02 (se Figur 1), dekker nyheten om kuppet en hel side, og omtrent halvparten av den dekkes av et bilde av sinte demonstranter. Bildeteksten er ”I kamphumør. I går marsjerte over 300 000 demonstranter gjennom gatene i Caracas, Venezuelas hovedstad, i protest mot president Hugo Chávez og hans økonomiske politikk”. Det store bildet av demonstrantene forsterker muligens inntrykket av at det er snakk om folket, og flertallet, som står inne for disse reaksjonene, i tillegg til at det illustrerer sinnet de føler. Om det er generalene som overtar makten, slik artikkelens tittel tilsier, så gir bildet inntrykk av at det i hovedsak er *folket* som krever hans avgang. Bildet av de opprørte menneskene suppleres med bildeteksten ”I kamphumør”. I utgangspunktet var dette en fredelig demonstrasjon i forbindelse med oljestreiken, og bildet kan like godt ha vært tatt mens det ennå nettopp var en demonstrasjon, men vi får inntrykk av at de her krever Chávez’ ”hode på et fat”.

Undersaken som presenterer Chávez og krisen han står overfor, har et bilde av ham i beret og med et alvorlig uttrykk i ansiktet. Om bildet er valgt bevisst på grunn

av det alvorlige uttrykket er vanskelig å si, men det står i alle fall i stil til den alvorlige og dramatiske situasjonen som beskrives.

Ved siden av hovedbildet står en tilhørende nyhetsartikkel som ikke analyseres i denne oppgaven, fordi den ikke dreier seg om kuppet, men snarere om konsekvensene av kuppet for oljemarkedet. Også denne teksten kan antakeligvis være interessant i spørsmålet om ideologisk gestaltning, men den beskriver ikke selve kupphandlingen, som er utgangspunktet for min analyse. Budskapet er at oljeprisene er på vei ned etter kuppet, og ser ut til å roe seg. Slik teksten står, sentralt på siden, gir også denne et signal om hva som vurderes som viktig i denne situasjonen. Det udemokratiske ved kupphandlingen synes ikke like relevant som svingningene i oljemarkedet. Det kan virke som Venezuela er mer interessant som oljeleverandør enn som vakkende demokrati.

I Aftenposten-artikkelen dagen etter (se Figur 2) ser vi bilde av den kaotiske og voldelige situasjonen som utspant seg under demonstrasjonene. Vi ser bevæpnede tjenestemenn som enten skyter eller bruker tåregass mot folkemengden i gatene, det er vanskelig å tyde av bildet. Bildeteksten lyder: "Sammenstøt mellom nasjonalgarden og motstandere av Hugo Chávez noen timer før han ble avsatt som Venezuelas president". Det er vanskelig bare ut fra bildet å utpeke de to uniformskledde mennene som medlemmer av nasjonalgarden og ikke av bypolitiet. Forskjellen mellom disse aktørene er imidlertid viktig, i og med at førstnevnte er Chávez' støttespillere, mens politiet først og fremst er lojale overfor borgermesteren, som er i opposisjon til Chávez. Det kan naturligvis likevel hende at avisredaksjonen vet at mennene på bildet er medlemmer av nasjonalgarden. Bildet understreker det kaotiske ved situasjonen, og viser kun den voldelige reaksjonen fra de uniformskledde, som defineres i bildeteksten som medlemmer av nasjonalgarden.

Teksten fra BT er en slags nyhetskommentar, og står uten bilder fra konflikten, men den har et lite bilde av journalisten, som er avisens utenrikssjef Atle M. Skjærstad. Teksten ved siden av bildet er "Bak nyhetene", og gir altså inntrykk av at journalisten er i stand til å gi en bakgrunnsforklaring for det som har hendt i Venezuela.

4.1.3 Faktorer i gestaltningen

For å kunne sammenlikne nyhetstekstene med henblikk på hvordan de presenterer og vinkler kuppet, har jeg satt dem inn i et skjema som tar for seg punktvise faktorer som til sammen utgjør gestaltningen. Ikke alle punktene vies like stor oppmerksomhet, men dette skjemaet kan være nyttig å ha som en innledende oversikt. Faktorene baserer seg på gestaltningsteori, slik jeg har forstått og forklart det tidligere i oppgaven. Bruken av et slikt skjema er et grep for å kunne sammenlikne tekstene ut fra de samme kriteriene. Funnene som legges vekt på videre i oppgaven, presenteres slik i en mer konkret og ryddig oversikt i skjemaene. Fortellingsmønsteret er ikke et punkt i skjemaene, fordi dette i større grad dreier seg om historien som helhet, eller den fortolkede historien det er sannsynlig at leseren oppfatter. Også i andre del av analysen, når dekningen av Chávez' tilbakekomst blir vurdert, blir samme type skjema anvendt. Enkelte av gestaltningspunktene fra første del er imidlertid ikke med i andre del, fordi de ikke er like relevante her. Dette er ikke en like omfattende analyse, men skjemaet synliggjør også her forskjeller og likheter tekstene imellom

Momentene som jeg vurderer tekstene ut fra er de følgende: overskrift, hovedargument/påstand, definisjon av hendelsen/ordvalg, kausale forbindelser, definisjon av døde og skadde, karakteristikk av henholdsvis Hugo Chávez og Pedro Carmona/ kuppmakerne, kilder sitert, kilder i byline, hyppighet av og kontekst for ord som inneholder "kupp", hyppighet av og kontekst for begreper som erstatter "kupp", avslutning eller forslag til løsning, og omtale av/referanse til Chávez' tilhengere.

Figur 3: Gestaltungs-faktorer i Aftenposten 12.04.02

	Aftenposten 12.04	Aftenposten 12.04 (tilknyttet nyhetsartikkel)
Overskrift	Generalene overtar makten i Venezuela	Krise for fargerik leder
Hovedargument/ påstand	Chávez går av, som følge av generalenes maktovertakelse.	Opposisjonen og demonstrasjonene som Chávez nå opplever, er den verste krisen han har opplevd i sin tid som president - på grunn av motstanden og lammelsen av oljeproduksjonen.
Definisjon av hendelsen, ordvalg	Generaler har "begått statskupp", men Chávez er "klar til å gå av". Kuppet "er i ferd med å lykkes", generalene "overtar makten"	"verste utfordring Venezuelas president (...) har støtt på siden han ble valgt til president for tre år siden", "motstandere hevder han vil innføre et Cuba-vennlig diktatur (...) kritiserer ham for ikke å ha oppfylt valglofter(...)", "streiken var både en protest mot Chávez og en solidaritetshandling med oljearbeidere"
Kausale forbindelser	Fordi Chávez var ansvarlig for de drepte i demonstrasjonene, krevde generalene hans avgang (Chávez er den skyldige).	Demonstrasjonene skyldes: en stor motstand fordi man mener det vil bli et Cuba-vennlig diktatur og fordi Chávez ikke har redusert fattigdommen, arbeidsløsheten og kriminaliteten. Demonstrantene vil vise solidaritet med oljearbeiderne, som var i konflikt pga Chávez' utnevnelse av egne folk til styret i PDVSA.
Definisjon av døde/skadde (ofre)	Oppgir usikkerhet om antall; offisielt uttalt:ti, politisjefen:seks, andre kilder:27. Det nevnes at "En journalist og en politimann er blant de drepte"	
Karakteristikk av Chávez	"kontroversielle venstre-populisten"	"fargerik leder", "venstrepopulisten Chávez, som selv er oberst [forsøkte] å ta makten ved et militærkupp", "kontroversielle politikerne (...) uhyre populær blant de millioner av fattige i det oljerike landet som støtter hans jordreform og politiske reformer"
Karakteristikk av Carmona /kuppmakerne	"kuppmakerne"	"koalisjon av opposisjonsgrupper" (som arrangerte streiken og demonstrasjonene)
Kilder sitert	landets hær sjef general Efraim Vasquez, general Camacho, Caracas' borgermester Alfredo Pena, politisjef Henry Vivas, "en opposisjonsleder"	Ingen ("hans motstandere hevder...")
Kilder i byline	NTB, Reuters	NTB/Reuter
Hyppighet av og kontekst for ord som inneholder "kupp" (dvs kuppet 2002)	tre ("generaler begått statskupp", "kuppet mot den kontroversielle venstre-populisten (...) i ferd med å lykkes", "andre offiserer (...) sluttet seg til kuppmakerne")	Ingen
Hyppighet av og kontekst for begreper som erstatter "kupp" ("gått av" o.l)	syv ("generalene overtar makten", "Chávez er klar til å gå av", "Chávez ønsker å gå av", "(...) at Chávez var avsatt", "offiserene krevde at presidenten gikk av", "bekreftet (...) at Chávez var avsatt")	to ("krise", "nattens uro")
Omtale av/ referanse til Chávez' tilhengere	Ingen	"de millioner av fattige i det oljerike landet som støtter hans jordreform og politiske reformer"
Avslutning/forslag til løsning	Noe uvisst, men "Generalene overtar makten"	

Figur 4: Gestaltungs-faktorer i Aftenposten 13.04.02

	Aftenposten 13.04	Aftenposten 13.04 (tilknyttet nyhetsartikkel)	Aftenposten 13.04 (tilknyttet nyhetsartikkel)
Overskrift	Venezuelas leder beordret tropper mot demonstranter:Folkets protest felte presidenten	Balansert problemløser	Populist og kuppemaker
Hovedargument/ påstand	Chávez ble tvunget til å gå av, som følge av press fra de militære, på grunn av sin reaksjon mot demonstrasjonene som førte til tap av tretten menneskeliv og over hundre skadet. Folket feiret hans avgang.	Den midlertidige presidenten Carmona har flere positive sider, og har flinke folk rundt seg (altså: en god overgangsfigur og president).	Chávez har, til tross for at han ble president med stort flertall, sviktet sitt folk ved å være mer opptatt av makt, og fikk aldri gjort noe med ulikhetene - slik han hadde lovet.
Definisjon av hendelsen, ordvalg	"[Chávez] tvunget til å gå av", "måtte gi seg", "slo (...)hardt tilbake mot demonstrasjonene", "gikk av etter at han var blitt konfrontert med situasjonen", "tusenvise av venezuelanere feiret avsettelsen (...) viftet med flagg og blåste i fløyter, "[i følge Cuba] sammensvergelse mellom Venezuelas velstående klasser, korrupte politikere og mediene"		
Kausale forbindelser	Årsaken litt mer uklar ("den raske utviklingen kom uventet på de fleste"). Men: Fordi han slo så hardt tilbake mot demonstrantene at 13 døde (og etter en konfrontasjon med denne situasjonen), gikk han av.	Fordi Carmona har spilt en nøkkelrolle i protestene mot Chávez, og så mange momenter gjør ham til en god kandidat, ble han utpekt av de militære som ny, midlertidig president.	Det som har skjedd, har skjedd fordi Chávez la seg ut med næringslivet og utenlandske interesser, var maktorientert, omga seg med feil mennesker og ikke innfridde folks forventninger.
Definisjon av døde/skadde (ofre)	Oppgir at 13 mennesker døde, og over hundre ble alvorlig skadet. Chávez hadde gitt Nasjonalgarden ordre om å stoppe de 150 000 demonstrantene, og "sivile snikskyttere lå på hustak og skjøt inn i menneskemengden"		
Karakteristikk av Chávez	"den avsatte president Hugo Chávez", "slo så hardt tilbake mot demonstrantene at 13 mennesker mistet livet(...)", "hadde på seg en rød beret og kamouflasjeuniform", "hans popularitet har i år sunket fra 80 til 30 prosent", "anklaget alle for konspirasjon", "Chávez' nære forbindelser med Cubas president Fidel Castro, Iraks president Saddam Hussein og støtten til geriljabevegelser i Colombia (...)"		Chávez er: "militære kuppemakeren som ble populist", "vant med stort flertall(...), men la seg ut med både næringsliv og utenlandske interesser", "karet til seg stadig mer makt gjennom en serie folkeavstemninger og valg", "rabulist", "likte å stille i uniform", "nær omgang med personer som Iraks president Saddam Hussein", "blant hans nærmeste venner var Cubas leder Fidel Castro", "klarte aldri gjøre noe med problemet og innfri folks forventninger"
Karakteristikk av Carmona /kuppemakerne	"de militære", "midlertidige presidenten [Carmona]", "Venezuelas nye ledere"	Carmona er: "økonom", "diplomat i EU-ambassaden", "leder for den fremste sammenslutningen for private bedrifter", "president i det venezuelansk-colombianske handelskammer", "balansert og intelligent mann, en leder som kan løse problemer", "omgir seg alltid med dyktige folk"	
Kilder sitert	luftforsvarssjef general Regulo Anselmi, general Roman Fuenmayor, partiorganet Granma (Cuba)	Juan Calvo (som har samarbeidet med Carmona i 30 år)	Ingen
Kilder i byline	AP	Ingen	Ingen
Hyppighet av og kontekst for ord som inneholder "kupp" (dvs kuppet 2002)	én ("[oljeprisene] stabiliserte seg deretter etter at kuppet i verdens fjerde største oljeeksportør ble kjent")		
Hyppighet av og kontekst for begreper som erstatter "kupp" ("gått av" o.l)	fem ("tvunget til å gå av", "måtte (...) gi seg som følge av press", "gikk av", "gikk av", "avsettelsen")		
Omtale av/ referanse til Chávez' tilhengere	"tilhengere av Chávez, som skal ha delt ut våpen(...)"		
Avslutning/forslag til løsning	"EU oppfordret Venezuelas nye ledere til å respektere menneskerettighetene og lyse ut nyvalg så raskt som mulig"		

Figur 5: Gestaltungs-faktorer Bergens Tidende 13.04.02

	BT 13.04
Overskrift	Det ventede fallet
Hovedargument/ påstand	Chávez har, siden han kom til makten, sikret seg stadig mer makt og gjort lite for demokratiet, og dette toppet seg i konflikten som førte fram til hans avgang.
Definisjon av hendelsen, ordvalg	"[Chávez] satt på porten", "skjønsspørsmål om det dreier seg om en revolusjon eller ikke", "maktskifte (...) utløst av en ukelang konflikt" Konflikten: "oljearbeiderne ville ikke la seg pille på nesen (...) og oppfordret til generalstreik", "[Chávez] gikk i fellen, (...)smaken av makt ble for søt", tapte mye av den folkelige støtten"
Kausale forbindelser	Fordi "smaken av makt ble for søt", og Chávez oppførte seg korrupt og udemokratisk (fra begynnelsen), måtte et maktskifte komme.
Definisjon av døde/skadde (ofre)	oppgir at det i gatene "lå tilbake et tjuetall døde og et hundretall skadde - de fleste av kuler fra presidentens sikkerhetsstyrker"
Karakteristikk av Chávez	"kom [selv] til makten (...) gjennom et "lovlig kupp" "
Karakteristikk av Carmona /kuppmakerne	Ingen
Kilder sitert	Ingen ("inntil videre blir det meldt om ro i gatene(...)")
Kilder i byline	journalist Atle M Skjærstad
Hyppighet av og kontekst for ord som inneholder "kupp" (dvs kuppet 2002)	Ingen
Hyppighet av og kontekst for begreper som erstatter "kupp" ("gått av" o.l)	to ("satt på porten", "maktskifte")
Omtale av/ referanse til Chávez' tilhengere	
Avslutning/forslag til løsning	"i fengselet slikker Hugo Chávez sine sår og pleier sin tapte ære"

4.1.4 Fortellingsmønster

Nyhetshistorien er en bestemt konstruksjon av hendelsen i Venezuela, og de hovedlinjer som denne kan summeres opp i, utgjør det vi kan kalle en av flere gestaltungs-faktorer. Historien som tegnes i alle nyhetstekstene er at problemene i Venezuela har tårnet seg opp den siste tiden, kulminert i opptøyer og vold, og til slutt endt i Chávez' fall. Det hele dreier seg om utfallet av mistillit til presidenten.

Aftenpostens artikkel 12.04.05 begynner med å etablere at Venezuelas generaler tar over makten i landet, og allerede i ingressen står det at det har skjedd et statskupp. Neste setning slår imidlertid fast at presidenten er klar til å gå av, og at han har ytret at det er dette han ønsker. Det tilsynelatende paradokset at det har skjedd et statskupp og at Chávez ønsker å gå av, problematiseres ikke. Opplysningene som gis videre i teksten opptrer som en slags forklaring for hendelsen, at flere tidligere Chávez-lojale offiserer hadde sluttet seg til kuppmakerne, og at demonstrasjonene hadde vært så voldsomme at flere mennesker døde. Størstedelen av teksten dreier seg om demonstrasjonene og de reaksjonene som disse forårsaket. En egen notis nederst på siden, "Krise for fargerik leder", summerer opp den kritiske situasjonen, og er i seg selv en forklaring på hvordan det gikk som det gikk – ved en presentasjon av Chávez og hans styresett.

Innledningen i BTs "Det ventede faller" poengterer at det ikke tok lang tid fra Chávez brukte "kuler og tåregass for å stagge streikende arbeidere" til han selv var "satt på porten". Videre i artikkelen fortelles historien om Chávez som, til tross for et ideelt nok utgangspunkt: å ville rydde opp i den "råtne eliten", ble korrumpert, gjorde lite for demokratiet og mistet mye folkelig støtte. Avslutningsvis vises det til de tjuetalls døde som ligger igjen i gatene, og det hevdes at de fleste er døde av kuler fra presidentens sikkerhetsstyrker. Siste setning er: "Og i fengselet slikker Hugo Chavez sine sår og pleier sin tapte ære" (BT 13.04.02). Vi kan her klart se det klassiske fortellingsmønsteret, med en tydelig avslutning og en slags "gjenopprettende orden".

Nyheten har et visst preg av eventyrfortelling, med en utpekt skurk, der de som fremprovoserte hans "avgang" fremstår som den gode, eller bedre, part, og de som kan hevde at de skal gjenoppbygge demokratiet. Historien har også en "snipp, snapp, snute"-preget avslutning, som ikke åpner for sannsynligheten for at det som faktisk skjedde skulle skje – at Chávez kom tilbake, etter folkelige demonstrasjoner og etter å ha blitt løslatt fra fangenskap. Artikkelen åpner generelt ikke for noen grad av usikkerhet rundt den moralske vurderingen av Chávez "avgang"; dette defineres klart som ønsket av folk flest, uavhengig av om det dreier seg om revolusjon eller ikke. Indirekte kan vi få inntrykk av at det ikke er fullt så nøye med de demokratiske spillereglene når det dreier seg om ledere som oppfattes som upopulære av omverdenen. Det nevnes imidlertid at det inntil videre er meldt om ro i gatene etter hendelsen. Med denne avslutningen sitter leseren igjen med et inntrykk av at orden er gjenopprettet.

Aftenpostens nyhetsartikkel 13.04.02 forteller også historien om Chávez som måtte ”gi seg” etter tre år som president, som følge av folkets protest og generalenes krav. Det fortelles videre at han vil bli ”holdt i forvaring inntil myndighetene har besluttet om det skal reises tiltale mot ham i forbindelse med voldshandlingene”. Det greies ut om flere av Chávez’ tiltak som har gjort ham så upopulær, og alle hans politiske handlinger omtales i fortid. Dette understreker at hans periode er over, og at en ny periode har begynt. Artikkelen avsluttes med å vise til EUs oppfordring til de nye lederne om å respektere menneskerettighetene, og om at nyvalg må lyskes ut så fort som mulig. Her ligger det en bemerkning om at det som har skjedd *kan* føre til brudd på menneskerettighetene, men noen videre forklaring for denne oppfordringen kommer ikke. Vi finner en bestemt fortolkende ramme i alle disse tekstene, som består i historien om at Chávez har gått av en gang for alle, og at årsaken ligger i folkets ønske om dette.

4.1.5 Definisjon av problemet: Hva har skjedd?

Det som en nyhet hovedsakelig består i, oppsummeres som regel i overskriften. Her velges visse ord for å krystallisere et hovedbudskap, noe som innebærer en vektlegging av visse opplysninger fremfor andre. Overskriftene i de nyhetstekstene som her analyseres, er: ”Generalene overtar makten i Venezuela”, ”Det ventede fallet” og ”Venezuelas leder beordret tropper mot demonstranter: Folkets protest felte presidenten”. De to undersakene som Aftenposten presenterer i sammenheng med nyheten 13.04.02, har overskriftene ”Balansert problemløser” (om Carmona) og ”Populist og kuppmaker” (om Chávez). I forbindelse med nyheten dagen før har avisen en mindre notis kalt ”Krise for fargerik leder”.

Det gjennomgående temaet i avisartiklene er at Chávez har gått av, etter press fra de militære. Aftenposten-artiklene bruker ordet kupp, men de er likevel ikke klart fordømmende i sin karakteristikk av handlingen. Tvert imot sies det at kuppet er ”i ferd med å lykkes” (Aftenposten 12.04.02), en uttrykksmåte som kan hevdes å være positivt ladet. Alle artiklene gir inntrykk av at Chávez har gått med på sin egen avsettelse, og at de fleste av hans tidligere støttespillere har gått imot ham. Uttrykk som ”gikk av”, ”måtte gi seg” (Aftenposten 13.04.02), ”maktskifte”, ”Chávez satt på porten” (BT 13.04.02), og ”Generalene overtar makten” (Aftenposten 12.04.02) gir ikke grunnlag for å tro at noe ulovlig eller demokratistridig har hendt. Selv om han ble

”tvunget”, gikk han i følge nyhetene likevel av – noe som innebærer et samtykke. Et ”press fra de militære” høres mer diplomatisk og politisk korrekt ut enn den faktiske voldelige avsettelsen, hvor de ikke ga Chávez eller folket noe valg, bokstavelig talt. At generalene ”krever hans avgang” (Aftenposten 12.04.02) kan gi inntrykk av at dette er noe de har rett til å kreve. Påstanden som settes frem allerede i overskriften i Aftenposten 13.04.02 er at ”folkets protest felte presidenten”. En får inntrykk av at det dreier seg om et folkelig opprør, mens det i virkeligheten er klart definerte deler av folket som protesterer, deler som ikke representerer flertallet.

BT bruker ikke ordet kupp om hendelsen, men skriver at det er et skjønnsspørsmål om det dreier seg om en revolusjon. Det er imidlertid tvilsomt om dette kan betegnes som et skjønnsspørsmål, når handlingen foregår med trusler og våpen og uten noe folkeflertall i ryggen. Det ville lagt en større grad av usikkerhet rundt situasjonen om en brukte et ord som ”uklart” i stedet for ”et skjønnsspørsmål”. Formuleringen som brukes antyder at det er mindre viktig om en *regner* dette for en revolusjon, for forklaringen som følger er: ”det vi kan slå fast er at maktskiftet ble utløst av voldsomme sammenstøt under torsdagens generalstreik, utløst av en ukelang konflikt (...)” (BT 13.04.02). Urolighetene gir i dette forklaringsmønsteret en slags legitimitet til at et maktskifte finner sted. At en i neste avsnitt beskriver Hugo Chávez’ endring av nasjonalforsamlingen som et ”lovlig” kupp (BT 13.04.02), blir noe ironisk i og med at nyhetshendelsen i artikkelen dreier seg om et ”ulovlig” kupp, men uten at dette overhodet omtales som et kupp.

I nyhetstekstene stilles det imidlertid ikke noe videre spørsmål ved maktovertakelsen, selv om det hender ”kupp” brukes som betegnelse. Det hele fremstilles som noe som har hendt og noe som er avsluttet – en slags orden som er gjenopprettet. I BTs ”Det ventede fallet” (13.04.02) stilles det heller ikke kritiske spørsmål til det som har hendt, noe vi også kan se av tittelen. Dette var et ventet ”fall”, og altså ikke et uventet og dramatisk kupp. Denne notisen kalles ”Bak nyhetene” og skal være en slags forklarende kommentar til hendelsen. Teksten er mer tolkende enn en ”vanlig” nyhetstekst skal være, og en kunne derfor vente å finne et mer nyansert og komplett bilde av den politiske situasjonen. Ingen kilder er oppgitt, den som definerer hendelsen er journalisten – utenrikssjef i BT. Igjen fokuseres det på hvorfor Chávez har blitt så upopulær at denne situasjonen ble utfallet. Artikkelen viser få tegn til å se saken fra Chávez’ tilhengeres side, selv om disse utgjør et betydelig antall av folket. Den fokuserer på at presidentens handlinger har satt ”de to

partiene som har dominert landets politikk i flere tiår så ettertrykkelig på den politiske sidelinje som mulig”. Videre heter det at ”oljearbeiderne ville ikke la seg pille på nesen”, og gikk til streik. Vi ser at perspektivet ligger hos opposisjonen, i og med at all forklaring dreier seg om misnøyen med Chávez.

Det er ingenting i BTs nyhetstekst som tilsier at handlingen som presset Chávez fra makten var udemokratisk eller voldelig. Kun Chávez og hans sikkerhetsstyrker fremstår som voldelige, selv om det står at ”de fleste” av de skadde ble skadet av kuler fra presidentens sikkerhetsstyrker, noe som indikerer at noen også kunne blitt skadd av andre aktører. Dette utdypes imidlertid ikke videre. Det nevnes at det er lederen for en av landets store næringsorganisasjoner, Pedro Carmona, som er satt inn som regjeringsleder, og at det bak ham sitter en gruppe generaler. Mer utfyllende informasjon om deres motiver og interesser, som bakgrunnsinformasjon om hvordan de ble påvirket av Chávez' politikk, er ikke tatt med.

Om de norske journalistene hadde kjennskap til tidligere tall om Chávez' oppslutning, er uvisst, det fremstilles i hvert fall ikke som problematisk at presidenten blir ”avsatt” uten at det ligger noen avstemning til grunn. Nyhetene formidler en konsensus om at maktskiftet ikke er noe å stille spørsmålstegn ved, eller for journalistene å fordømme (slik de fleste latinamerikanske land gjorde). Konsensusen skapes ved å unnlate å stille spørsmål ved handlingen eller ved kuppmakernes motiver. Denne konsensusen og ikke-problematiseringen er ledd i nyhetsgestaltningen og bildet som her skapes av et ventet og godtatt kupp. På samme måte inngår også definisjonen av Chávez som den skyldige i denne forståelsesrammen.

Beskrivelsene og de ordene som velges i denne sammenhengen utgjør *meningsvalg* og former presentasjonen av denne hendelsen til å bli noe annet enn en presentasjon av et lovstridig statskupp. Hendelsen blir presentert slik at den fremstår som et uunngåelig maktskifte, fra en kaotisk situasjon preget av generell misnøye til et – i hvert fall potensielt – bedre utgangspunkt.

4.1.6 Kausale sammenhenger

De kausale forbindelsene som settes frem i nyhetstekstene, impliserer at presset for Chávez' ”avgang” er forståelig, forventet og akseptabelt. BT har ved sin overskrift etablert at Chávez' ”fall” var ventet, og grunngir dette med hvordan Chávez har oppført seg – både i forkant av demonstrasjonene, og ikke minst under

demonstrasjonene, der han ”tok i bruk kuler og tåregass for å stagge streikende arbeidere”. Problemdefinisjonen dreier seg stort sett om Chávez’ handlinger, og brukes som forklaring på at folk ville ha ham vekk; han har gjort ”lite – om noe – (...) for å bygge et nytt og levedyktig demokrati. Det gjorde at Chávez i meningsmålingene også tapte mye av den folkelige støtten” (BT 13.04.02).

I Aftenposten 12.04 og 13.04 er det også særlig anklagene om at Chávez var ansvarlig for de som ble drept, som fremstilles som hovedårsak til at generalene vender seg mot ham og krever hans avgang, og derfor får ”gjennomslag”. Situasjonen er imidlertid slik at de ikke lovlig kan kreve dette, uten at det holdes valg. Chávez’ angivelige ordre om skytingen er dessuten en hypotese som ikke har blitt verifisert, men motsagt fra flere hold (Bendaña i Kristiansen 2004:40). Faktum er også at generalene har vært imot Chávez hele tiden, av mange andre årsaker enn Chávez’ oppførsel under demonstrasjonene. Disse årsakene kommer imidlertid dårlig frem i nyhetene.

Jeg vil utpeke hovedsakelig tre premisser for hvorfor Chávez avgang var ønsket, ifølge nyhetene. Det første er at han har gjort lite for demokratiet og derfor mistet støtte, det andre at han har rørt ved ledelsen i oljeselskapet, og det tredje at han har slått så hardt ned på demonstrasjonene at menneskeliv gikk tapt. Disse premissene kan en kalle et ”felles sted”, eller topos (se kapittel 2.3.2), og blir slik et utgangspunkt for den videre diskusjonen. De blir ikke problematisert eller stilt spørsmål ved, men presenteres som om det skulle foreligge en generell enighet rundt dem. De to første premissene dreier seg om Chávez’ handlinger forut for demonstrasjonene, og det tredje premisset er både en konsekvens av disse handlingene og samtidig den utløsende faktoren for hans avsettelse. Det blir ikke forklart *hvem* han har mistet støtte blant, dette fremstilles som et generelt trekk. Oppslutningen hans både før og etter kuppet viser imidlertid at eventuelle nedganger verken kan ha vært så store eller vedvarende som nyhetene gir inntrykk av.

Chávez sterkt synkende popularitet blir brukt som den underliggende forklaringen også i Aftenposten 13.04, der det hevdes at ”hans popularitet har i år sunket fra rundt 80 til 30 prosent”. Selv om motstanden mot ham har økt, skrives det, kom ”den raske utviklingen (...) overraskende på de fleste”. Noe mer om det overraskende aspektet, gis ikke. Det som utelates er at *overraskelsen* nettopp tyder på at demokratiske fremgangsmåter ikke ble fulgt, at en ikke fikk innsyn i alle deler av prosessen. Bakgrunnen for maktskiftet fremstilles stort sett i alle nyhetene som en

økende motstand mot Chávez, som toppet seg da han skiftet ut ledelsen i oljeselskapet PDVSA. Dette førte til en generalstreik, og snart også til demonstrasjoner utenfor presidentpalasset. Måten Chávez håndterte demonstrasjonene på utpekes som den utløsende årsaken til hans fall. Tåregassen og skuddene som tar menneskeliv er ”dråpen som får begeret til å flyte over”. To innvendinger kan rettes mot denne utløsende faktoren, uten å forsvare faktumet at liv gikk tapt. Det ene momentet går ut på at en vanskelig kan avgjøre hvem som avfyrte skuddene det er snakk om, og at Chávez angivelige ordre om skyting skal være oppspinn. Fakta som underbygger et mer kaotisk bilde av demonstrasjonen, er at også tilhengere av Chávez ble skutt og såret, og at flere grupperinger var involvert i skytingen (Wilpert 2002).

Et annet viktig premiss for hvordan saken vinkles, er antakelsen om at Hugo Chávez ”går av”, eller ”er klar til å gå av”. Fordi en tar utgangspunkt i at Chávez har gått av frivillig, blir ”kuppet” sett i et annet lys. Det gis inntrykk av at Chávez innrømmer at ”folket har talt”. At han gikk av frivillig, var imidlertid en myte, og derfor et misvisende grunnlag å vinkle nyhetene ut fra. Kildene som hevdet at han ”gikk av” befinner seg blant de som har tatt over makten, som for eksempel ”landets hærsjef general Efraín Vázquez” (Aftenposten 12.04.02).

Den økende motstanden defineres altså som at oppslutningen hans har falt fra 80 til 30 prosent. Hvor dette tallet stammer fra, gis det ingen opplysninger om. Tallet blir heller ikke referert til i etterkant, som et argument mot Chávez tilbakekomst. Hvis dette er et sterkt og holdbart argument for Chávez’ avsettelse, burde det vel innebære en sterk innvending mot at han likevel skulle fortsette som president. Richard Gott hevder at både lokal og internasjonal presse anvendte tvilsomme meningsmålinger som belegg for å hevde at Chávez’ oppslutning hadde sunket til godt under 40 prosent, og at demonstrasjonene derfor representerte en opposisjonell majoritet (Gott 2005:246-247).

The fact that the opinion polls could not and did not reflect the views of the population in the shanty towns, or in the rural areas, was never explained to readers. Nor was it clear whether the 60 per cent allegedly hostile to Chávez were actually supporters of the opposition (Gott 2005:247).

Den neste folkeavstemningen etter kuppet, indikerte heller ikke på noen måte slike tall, som nevnt tidligere viste denne en oppslutning på 59,25 prosent.

Andre momenter i Chávez’ styresett som oppgis som årsaker til hans ”fall”, er at han ”la seg ut med både arbeidsgivere og arbeidstagere, medier og den katolske

kirke” (Aftenposten 13.04.02). Med litt bakgrunnsinformasjon om Venezuela kan vi lett utpeke hvilke aktører som utgjør mektige koalisjoner, og arbeidsgiverorganisasjoner, mediesektoren og kirken representerer de tradisjonelle makthaverne i landet. At disse ikke drar særskilt nytte av Chávez’ sosialisme er riktig, men det er her altså like mye snakk om elitens kamp for sine privilegier som at det er Chávez som ”legger seg ut” med disse gruppene. Arbeidstagerne i denne sammenhengen er ikke arbeidere flest, men de i de mektige selskapene som rammes av Chávez’ politikk. Venezuela består imidlertid vel så mye av en massiv gruppe arbeidere på ”lavere” nivå som har fått bedre kår under Chávez, men som spiller en mindre rolle i nyhetsbildet.

Det hevdes også at ”lite, om noe, ble gjort for å bygge et nytt og levedyktig demokrati” (BT 13.04.02). Hvis vi sammenligner tiden før Chávez kom til makten med noen år med ham som president, kan vi imidlertid peke ut viktige forandringer og resultater som ikke kan kalles annet enn demokratiske tiltak (se Gott 2000/2005: del 5). Å utstyre den fattige og undertrykte delen av befolkningen med ressurser i form av eiendomsrett til jord, lesekyndighet og bedre helsetilbud kan vanskelig ses som noe annet. At disse tiltakene ikke har gagnet forretningseliten, men kanskje begrenset deres privilegier, er nok imidlertid tilfelle. Ettersom hendelsen som nyheten bygger på, viser klare brudd med demokratiske spilleregler, blir det påfallende og ironisk at denne hendelsen aksepteres, mens Chávez’ manglende demokratibygging blir kritisert.

Sett under ett er det ikke kuppmakernes handlinger som defineres som problemet, det er Chávez’ handlinger som er problematiske, og dette er hovedkatalysatoren til at han blir avsatt. I flere av nyhetstekstene refereres det til at styresmaktene i USA hevder at det er Chávez som har skylden for sitt eget fall. Innvendinger mot dette synet, eller alternative forklaringsmønstre blir ikke beskrevet. Hva hvis en fokuserte på eller stilte spørsmål ved kuppmakernes *motiver* for å få fjernet Chávez; hvordan har disse enkeltpersonene og gruppene blitt rammet av de sosiale reformene? Hva om deres motiver og planlegginger ble brukt som forklaring for det som hadde skjedd? Når anklagene om USAs deltakelse i kuppet nevnes, eller finnes tilgjengelig, hvorfor blir heller ikke dette utforsket eller utdypet ytterligere? Gestaltningen ville nødvendigvis tatt en ganske annen form hvis andre kausale sammenhenger ble presentert enn hva som var tilfellet.

4.1.7 Kildevalg

Nyhets tekstene baserer seg stort sett på nyhetsbyråer, hvorav NTB, Reuters og AP er de som oppgis i parentes ved slutten av teksten. Ikke alle nyhetstekstene oppgir noen kilde for informasjonen. BTs ”Bak Nyhetene”-kommentar ”Det ventede fallet” (13.04.02) oppgir ingen slik kilde, heller ikke VGs ”Sør-Amerikansk Mugabe” (16.04.02), som vi skal se senere i oppgaven. Ingen av dem refererer heller noen gang til kilder i selve teksten. Journalisten får i denne situasjonen preg av en ”allviter” ettersom det er han alene som står for definisjonen av det inntrufne. Det er Atle M. Skjærstad som i BT definerer at kuppet var ventet, som utpeker de logiske årsakene til at det gikk som det gikk, og som mener det er et ”skjønsspørsmål om det dreier seg om et kupp eller ikke”. Det kommer frem av underoverskriften ”Bak Nyhetene” at teksten har mer form av kommentar enn hva nyhetstekster vanligvis har. Denne formen gir imidlertid også kredibilitet til journalisten og teksten, ved at det antydes at journalisten selv har forutsetninger for å analysere situasjonen. Derfor kan det tenkes at argumentene vil ha en sterkere påvirkningskraft.

I undersakene til nyheten i Aftenposten 13.04.02, ”Balansert problemløser” og ”Populist og kuppemaker”, nevnes heller ingen kilde. En kan gå ut ifra at NTB er utgangspunktet også for disse tekstene, i og med at dette nyhetsbyrået oppgis som kilde under hovedartikkelen. Det er imidlertid flere påfallende likheter i ordvalg mellom i hvert fall den ene presentasjonen og en nyhetstekst fra *The Guardian* (se *The Guardian* 13.04.02) Dette er et nytt tegn på at en ikke stiller spørsmål ved å gjengi andres argumenter og formuleringer uten å oppgi kilden, noe som kan kritiseres i forbindelse med problematikken rundt kopijournalistikk og med tanke på kildekritikken. Det er et tegn på at en ikke stiller noen videre spørsmål til argumentene hos kilden, men kun reproducerer dem som ”sannheter”. Om det er NTB som har brukt *The Guardian* som kilde og Aftenposten faktisk har all informasjonen fra NTB, vites ikke. Det er uansett verdt å merke seg at tekstene er såpass like uten at en skjønner sammenhengen mellom dem, i og med at kilden ikke er klart definert.

Kildene som opptrer i tekstene, er som nevnt hovedsakelig representanter for opposisjonen, eller den nye regjeringsmakten. Det er disse som hevder at Chávez har ”gått av”, og at han hadde ansvaret for utfallet av demonstrasjonene. En av disse er ”landets hærsjef general Efraín Vázquez” (Aftenposten 12.04.02). Jenaro Villamil peker på feilen som ble begått av CNN da de omtalte Vázquez som militærets

”commander in chief”. I virkeligheten var han general for infanteriet, og den egentlige militærsejefen nasjonalt var Luis Rincón (Villamil 2002). Identifikasjonen av en av de mest sentrale informasjonskildene er i følge Villamil altså uriktig, også i de norske avisene. Det viktigste å legge merke til er imidlertid at definisjonsmakten kun tildeles offisielle talsmenn for den opposisjonelle delen av befolkningen, det vil si elitepersoner som i praksis er de samme individer som vil få maktposisjoner i den nye regjeringsmakten. Representanter for Chávez’ tilhengere, enten de er offentlige personer eller representanter for ”folket”, hører en ingenting fra.

Som påpekt tidligere i oppgaven, er det viktig å ikke forveksle påstander om virkeligheten med selve virkeligheten. Skillet blir i dette tilfellet uklart når opposisjonens synspunkter står uten oppført kilde og formidles som ”offisiell informasjon”, eller noe det foreligger enighet rundt.

4.1.8 Moralsk vurdering av hendelsen og aktørene

Den store forskjellen mellom hvordan Hugo Chávez og Pedro Carmona fremstilles, ser vi tydelig i Aftenpostens to undersøker ”Populist og kuppmaker” og ”Balansert problemløser” (Aftenposten 13.04.02). Å forklare hvem de respektive tekstene refererer til, er på dette tidspunkt antakeligvis overflødig. Overskriften i seg selv er talende – det er Chávez som her er kuppmakeren og derfor utpekt som ”skurk”. Allerede ved overskriften skjønner vi at det ikke er hos ham sympatien ligger.

Chávez er kuppmakeren, selv om kuppforsøket i 1992 aldri ble gjennomført. Han er en ”rabulist” som ”likte å stille i uniform” og hadde ”nær omgang med personer som Iraks president Saddam Hussein”, i tillegg til Fidel Castro. Disse er alle argumenter i tesen om at han har vendt seg mot folket. Den siste setningen oppsummerer en slags forklaring på at han har blitt avsatt: ”han klarte aldri [å] gjøre noe med problemet og innfri folks forventninger”. Vi forstår ut fra dette at ”folk” har blitt skuffet over Chávez’ manglende resultater, og at dette er bakgrunnen for det som nå skjer. Igjen må det påpekes at kuppet ikke kan sies å være et uttrykk for folkeviljen, noe som understrekes nettopp ved at Chávez returnerer etter voldsomme reaksjoner fra folket.

I ”Populist og kuppmaker” heter det at Chávez ”karet til seg stadig mer makt gjennom en serie folkeavstemninger og valg”. Setningen er selvmotsigende fordi et begrep som ”kare til seg” antyder grådighet eller liknende og gir assosiasjoner som

ikke samsvarer med de neste momentene i setningen; nemlig at makten ble oppnådd gjennom valg og folkeavstemninger. Så lenge en kan tenke seg mer nøytrale begreper, kan en spørre seg hvorfor akkurat denne vendingen velges. Motsetningen er også tydelig når vi sammenlikner med den generelle omtalen av Carmona, som i mye større grad enn Chávez kan sies å ha "karet til seg makten" gjennom et kupp. Carmona omtales imidlertid som en problemløser og diplomat. Det påpekes at han er økonom av utdannelse og at han har vært diplomat i Venezuelas EU-ambassade og deltatt i internasjonale handelsdrøftelser. Han er leder for landets fremste sammenslutning av private bedrifter og har vært president i det venezuelansk-colombianske handelskammer. Karakteristikkene som gis av ham, er "en balansert og intelligent mann", "en leder som kan løse problemer" og en som "alltid omgir seg med dyktige folk". Det fremstår som et paradoks at nettopp dette blir karakteristikken, i og med at denne "balanserte problemløseren" kom seg til presidentmakten på en klart ulovlig måte. Kilden for disse beskrivelsene er Juan Calvo, som har samarbeidet med Carmona i 30 år. De positive vendingene kommer derfor ikke overraskende fra en representant for samme maktgruppe som Carmona selv tilhører. Det generelle inntrykket er at dette definitivt er en god kandidat for oppgaven med å lede landet, og tekstens motiv synes nærmest å være å overbevise leserne om dette.

En annerledes vinkling av personen Hugo Chávez og hans politikk finner vi i Indymedias "Military coup in Venezuela" 13.4.2002. Her slås det fast at han både ved valget i 1998 og i 2000 fikk den største oppnådde oppslutningen på førti år. Deretter utdypes reformene som han iverksatte:

Using this enormous popularity, he implemented an unprecedented number of reforms including: a new Constitution providing guarantees for indigenous and women's rights; free health care and education up to the university level; a restructuring of the judicial and legislative branches to reduce corruption; and a reinvigoration of OPEC that resulted in raising oil prices⁹

Videre forklares hvilke handlinger som spesielt har utløst USAs motstand mot ham: forsøkene på å begrense oljeselskapers tilgang på landets oljeressurser og motstanden til Plan Colombia¹⁰. Dette bidrar til en forståelse av Chávez' oppslutning og bakgrunnen for noe av motstanden mot ham. Bildet av ham er her mer komplett enn

⁹ UK Independent Media Center (13.04.02):

<http://www.peacenowar.net/Venezuela/News/April%2013%2002.html>

¹⁰ Plan Colombia vil si en aksjon, støttet av USA, der man i stor skala sprøyter jordområder med plantegift for å skade narkotikaindustrien, men som samtidig skader vanlige småbønders levegrunnlag (Danielsen 2001).

det som er tilfellet i de norske avisenes dekning, i og med at hans handlinger hos sistnevnte stadig oppgis som årsak til at kuppet nå finner sted. En får i flere av de norske avisartiklene inntrykk av at handlingene hans i stor grad er udemokratiske, og rammer flere negativt enn positivt.

4.1.9 Populisten Chávez – hva ligger i et begrep?

Gjennomgående karakteristikk av Hugo Chávez er ”populist”, ”populistisk”, og gjerne ”venstrepopulistisk”. Kan hende er dette et svært dekkende ord for Chávez’ stil. Spørsmålet som kan stilles er hvordan begrepet inngår i den bredere forståelsen av ham, i kontekst av at det har skjedd et kupp *mot* ham. Ordet populist opptrer i flere av nyhetstekstene i denne oppgaven, og bidrar til å gestalte både presidenten og forklaringene på hans ”avgang”. Ordet er interessant i en semiologisk forstand. Betydningen av ”populisme” kan for eksempel defineres slik: ”(...) amerikansk politisk retning ca. 1890 med hovedvekt på agrarpolitikk (jf. agrar) og kontroll med monopolene” eller ”(nå) politisk synspunkt som forsvaret distriktsinteresser og en desentralisert beslutningsprosess som antas å oppfylle individets behov best, og som tar avstand fra tiltakende sentralisering av økonomi og styring” (Ordnett.no).

I denne forstand står ikke begrepet for noe negativt, men er snarere en definisjon av en viss type politikk. Ut ifra denne definisjonen kan en si at det stemmer godt å omtale Chávez’ politikk som populistisk. Ordet kan imidlertid defineres på mange ulike måter, vi ser også av den mer hverdagslige bruken av ordet at det ikke er entydig. I vårt eget land skjer det ofte at politikere og andre bruker begrepet om Carl I. Hagens politikk, i den forstand at han frir til folket med sin politiske retorikk og gir inntrykk av at det er folkeviljen som styrer FrPs partiprogram. Dette er sagt om Hagen som populist:

Carl I. Hagen er en populist. Ikke i den forstand at han folkeliggjør ideene og derved øker oppslutningen om dem. Det eneste som teller er oppslutning i form av stemmer, som gjør at han beholder sin posisjon som leder og folkevalgt for sin bevegelse”(Pleym Christensen 2003).

Det er tydelig vanskelig å finne en beskrivelse som favner de aspekter som ligger i alle de ulike anvendelsene av begrepet. Fordi det er så varierende i betydningsinnhold, mener noen at begrepet nærmest blir usaklig:

Populisme er som begrep i den offentlige debatt lite interessant. Det er i løpet av de siste årene blitt et regelrett skjellsord (...) Populisme er en ideologisk kameleon. Kontekst, tid og sted avgjør kulør på populismen. Populister henviser dessuten til ulike kjerneland, som er å oppfatte som fantasiprodukter tuftet på fortiden, og som gir et idealisert bilde av noe som var (Bjørklund 2004).

Som Bjørklund peker på, er det umulig å gi begrepet en fast definisjon, og derfor må en vurdere konteksten det opptrer i og ta hensyn til hvilke følelser bruken av begrepet fremkaller. Populisme betegnes andre steder som en retorisk stil som bygger på et postulat om at vanlige menneskers interesser blir undertrykt av samfunnseliten, og at midler må tas fra denne eliten, for heller å tjene til folkets fordel. Denne retorikken kan imidlertid brukes av representanter for ulike ideologier, og eliten kan defineres ut fra ideologisk ståsted. Populisme kan opptre i både høyre-, venstre- og sentrumsorienterte fløyer¹¹. Betegnelsen populist sier altså i denne forstand ikke noe bestemt om politisk retning, men mer om de retoriske strategier en person anvender. Det impliserer at det nettopp handler om strategi, altså politikk mer som spill enn som ”ekte” engasjement og ideologi.

Ved å bruke faste betegnelser om et fenomen, dreies forståelsen av fenomenet i en viss retning som vanskelig kan reduseres til bokstavelige definisjoner. Følelser og reaksjoner knyttet til begrepet inngår også i det bildet som gestaltes ved denne beskrivelsen. Å bruke begrepet populist om Chávez er blitt vanlig praksis i verdens medier. På flere måter er det et riktig begrep å bruke, med tanke på hans politiske strategier. Gitt de ulike betydninger ordet kan ha, er det imidlertid vanskelig å si hva slags inntrykk leseren får gjennom en slik betegnelse. Sett i sammenheng med den generelle vinklingen i nyhetstekstene, er det sannsynlig at begrepet får negative konnotasjoner. Populistbetegnelsen sier folk flest lite om regjeringens politikk, som rent konkret består i sosialistiske tiltak. I stedet gir betegnelsen inntrykk av at det dreier seg om politisk spill, mer enn faktisk politisk vilje. Når regimer betegnes som populistiske, gir det signaler om at deres tiltak hovedsakelig er en ”smigring” av folket for å få stemmer. På denne måten mister de politiske handlingene sin positive verdi. Hva som stemmer best med virkeligheten, er umulig å fastslå her. Det vi kan se er at det er et begrep som brukes aktivt i de norske avisnyhetene, og som derfor blir foretrukket fremfor andre måter å beskrive politikken og Chávez på.

Noen hevder at dette er ledd i en forenkling av det politiske bildet og en stigmatisering av landets sosialistiske tiltak:

¹¹ <http://en.wikipedia.org/wiki/Populism>

Another common apologetic practice is to undermine the socialist underpinnings of the Bolivarian process with the "populist" label (see Steve Ellner in *Science and Society*, for example). Following cold war habits, a major concern of the US left is still avoiding any association with regimes that might be labeled "Communist"(...) Take for example Christian Parenti's leading article for the *Nation* (April 11 2005 issue). Parenti mislabels the current political will of the Venezuelans as "Petro-populism" which suggests that they are merely oil rich; thus, mischaracterizing the nature of their unique commitment to social-democratic reforms such as *Mision Barrio Adentro* (Inside the neighborhood). Also, contrary to Parenti's viewpoint, the Bolivarian constitution is not committed to capitalism anymore than to socialism: it sees the economic system as a means to improve the life of Venezuelans (...) (Mutaner 2005).

Her peker Carles Mutaner også på USAs generelle skepsis mot alt som måtte minne om kommunisme. En slik betegnelse er ut fra nordamerikanske standarder i sin natur negativ. Ifølge Mutaner undergraves det sosialistiske fundamentet ved bruken av begrepet "populistisk". Det er lett å avfeie tiltak til fordel for store fattige masser som "populistisk" politikk hvis en ønsker å stille politikken i et dårlig lys. Også ved å karakterisere den som kommunistisk, putter en den i en helt bestemt bås som mange vurderer som negativ. Uavhengig av hva som er drivkraften, er imidlertid resultatet av Chávez' politikk at situasjonen på mange områder har blitt bedre for de fattigste deler av befolkningen, og dette har en erfart er grunn nok til at flertallet av folket ønsker dette styresettet.

Aftenpostens Arne Halvorsen understreker i en artikkel fra 2005 at Chávez "har siden han ble valgt til president i 1998, samlet absolutt all makt i Venezuela. Men på demokratisk vis, gjennom åtte valg (...) han nyter en personlig oppslutning på 70 prosent". Han legger til: "Hugo Chavez er en populist, demagog og folkeforfører. Men i motsetning til de gamle populistene som herjet i Latin-Amerika på 1960-70-tallet, så selger ikke Chavez illusjoner til en uopplyst folkemasse" (Halvorsen 2005). Halvorsen utdyper videre de tiltak Chávez har gjennomført, som forklaring på at det ikke er en "uopplyst folkemasse" som støtter ham – nettopp fordi tiltakene i stor grad består i utdanning og folkeopplysning.

Dette er et noe annerledes bilde enn det som tegnes i nyhetene fra 2002. Det kan hende at Chávez' oppslutning har variert betydelig på disse årene, men faktumet at makten er samlet på demokratisk vis, gjennom en rekke valg, kom dårlig frem i tiden rundt statskuppet i 2002. Populistbegrepet ble hyppig benyttet om Chávez i dagene under kuppet, uten at det ble nyansert slik Halvorsen til en viss grad gjør i 2005. Ordet populist inngikk i stor grad i forklaringsmønsteret for Chávez "avgang",

altså må en kunne hevde at det er negativt ladet – og at det er med på å skjule de positive betydningene av politikken Chávez fører.

4.2 Gestaltning gjennom eksklusjon: virkelighetsbilder som ignoreres

Som nevnt, vises nyhetenes gestaltningsmakt både gjennom det som blir sagt om saksforhold, men også gjennom det som utelates av opplysninger og synspunkter. Avisenes eksklusjon kan vi se blant annet i form av hvilke nyhetsmeldinger som ikke blir tatt med, faktapåstander som ikke blir nevnt selv om de finnes tilgjengelig og ikke minst gjennom manglende spørsmålsformuleringer eller problematiseringer. Ved å velge å fremstille noe som udiskutable fakta, ekskluderer en eventuelle usikkerheter som måtte eksistere rundt disse fakta.

4.2.1 Alternative oppfatninger av nyheten

Et moment som uteble fra de norske avisenes nyhetsdekning, var fordømmelsen av kuppet, som kom fra en rekke andre latinamerikanske land. Både en melding fra NTB og en fra IPS fokuserer på at store deler av Latin-Amerika fordømmer kuppet, og vinkler hendelsen ut fra dette aspektet. IPS-artikkelen "Rio Group Casts Worried Gaze upon Venezuela" viser blant annet til at Rio-gruppen avbrøt de egentlige planene for sin sammenkomst for å diskutere krisen i Venezuela. Chiles president siteres i å uttrykke sin bekymring og vektlegger viktigheten av at institusjonelle kanaler og demokratiske fremgangsmåter blir respektert. Det refereres også til Argentinas president Eduardo Duhalde, som sier at hendelsen i Venezuela er et "coup d'état" mot Chávez: "It is not an impression, it is a statement of fact: it is a coup that I hope is resolved democratically" (Duhalde i IPS 12.04.02). Dette har han uttalt til pressen i Costa Rica, og det er et synspunkt som ikke kommer frem i de norske avisenes dekning.

NTBs nyhetsmelding "Latinamerikanske ledere fordømmer Venezuela-kupp" har et tilsvarende perspektiv; nøkkelpunktet her er at kuppet fordømmes. Det slås fast at dette ikke betyr at de latinamerikanske lederne liker Chávez, men at det er det udemokratiske ved hendelsen de tar sterk avstand fra. Teksten oppgir at disse lederne "fordømte fredag nattens kupp mot Venezuelas valgte president", at de er "ikke villige til uten videre å anerkjenne den nye regjeringen", "trenger mer informasjon om

maktskiftet før de vil anerkjenne [den](...)", og "krever også frie demokratiske valg" (NTB 13.04.02). Denne nyhetsmeldingen kom altså ikke på trykk, og ble heller ikke referert til i noen av avisene jeg tar for meg i oppgaven. Det at alle disse landene erklærer at hendelsen i Venezuela er en udemokratisk kupphandling, og derfor må fordømmes, er omtrent ikke tilstede i nyhetene om kuppet. Kun i en nyhetsartikkel som nettopp tar for seg USAs manglende fordømmelse av kuppet, "Bakrus i Washington etter Venezuela-kupp" (Adresseavisen 18.04.02), nevnes de latinamerikanske landenes fordømming av handlingen. Denne nyhetsartikkelen ble produsert av NTB først 17.04.02 og kom imidlertid kun på trykk i Adresseavisen 18.04.02.

Presentasjonen av Chávez i NTBs nyhetsmelding "Latinamerikanske ledere fordømmer Venezuela-kupp" er ikke positivt ladet. Vi kan snakke om to hovedargumenter eller perspektiver i teksten. Det ene er en redegjørelse for Latin-Amerikas reaksjon på konflikten; de definerer maktovertakelsen som et militærkupp og derfor et brudd på den konstitusjonelle orden, og mener at den følgelig ikke kan godkjennes. Det andre synet i artikkelen er det som formidles fra nordamerikansk hold; fordi Chávez' styre førte til slike voldsomme opptøyer og til at folk ble drept, kan Chávez takke seg selv for at han ble styrtet. Også i avsnittene der fordømmelsen av kuppet blir forklart, legges det vekt på at de fleste av de latinamerikanske presidentene ikke "føler noen sympati med venstrepopulisten Chávez". "Tvert imot likte de ikke hans autoritære stil og nære bånd til Cuba", heter det videre. Og selv om både Chiles, Mexicos og Argentinas presidenter uttrykte bekymring for brudd på den konstitusjonelle orden, påpekte de to første "at krisen i Venezuela var Chávez' egen skyld". Det nevnes videre at enkelte andre land var mer positive, men dette kommer ikke frem i like stor grad. Til forskjell fra denne artikkelen, understreker IPS' artikkel "Rio Group Casts Worried Gaze upon Venezuela" i større grad en uforbeholden avstandstaking til kuppet, uten å fokusere på hvilke forutbestemte oppfatninger landene har av Hugo Chávez.

Selv om NTB-artikkelen altså formidler en generell skepsis mot Chávez, peker den på det udemokratiske ved maktovertakelsen, og hovedargumentet i nyheten er at mange land ikke anerkjenner det som har hendt. At ikke dette aspektet blir nevnt i noen av de norske avisartiklene i disse dagene, er verdt å legge merke til. Situasjonen gestaltes gjennom en godkjennelse av kuppet, ingenting annet enn Cubas anklage i den ene artikkelen (Aftenposten 13.04.02) antyder det fordømmelsesverdige.

4.2.2 Eksklusjon av fakta og spørsmål

På ett punkt finnes det en del variasjoner mellom nyhetsmeldingene – nemlig når det gjelder antall døde og skadde. Dette er forståelig og et vanlig trekk ved meldinger fra kaotiske situasjoner, men det viser at å faktisk vise til noen tall, er viktigere enn å kunne presentere sikre tall. Aftenposten 12.04.02 oppgir at antall døde og skadde er usikkert, og refererer til borgermesterens uttalelser om ti døde, politisjefens om seks og ”andre kilder” som hevder at 27 mennesker er døde. Dagen etter melder Aftenposten om tretten døde og over hundre alvorlig skadde. BT melder at det lå tilbake et tjuetalls døde og hundretall skadde i gatene.

Viktigere i denne sammenhengen er det å se på hvem de døde blir identifisert som. Gregory Wilpert peker på at de nordamerikanske mediene gav inntrykk av at alle de døde var mennesker fra opposisjonen, mens de døde i virkeligheten også bestod av Chávez’ tilhengere (Wilpert 2002). Dette peker også Richard Gott på og hevder at *majoriteten* av de døde bestod av Chávez-tilhengere (Gott 2005:225). Dessuten hørte en ingenting om de ofrene som døde i opptøyene *etter* maktovertakelsen: hovedsakelig demonstrerende som krevde Chávez’ tilbakekomst (Cohen 2002).

I en av IPS’ nyhetsartikler, ”Seven killed in protests” (11.04.02), blir det etablert at syv mennesker er døde¹² og at 39 ble såret, men uten å nevne om de døde er tilhengere eller motstandere av Chávez. Det skrives at dette skjedde i sammenstøt mellom politi og protesterende, og mellom opposisjonelle og tilhengere av regjeringen, og at militære offiserer ber Chávez om å gå av. Aftenposten 12.04.02 oppgir at en politimann og en journalist er blant de drepte, men sier ellers ingenting eksplisitt om hvorvidt de døde er Chávez’ motstandere eller tilhengere. Avsnittet før det som handler om de døde, dreier seg imidlertid om at ”motstanderne kastet steiner mot politiet, som svarte med tåregass og skarpe skudd”, og at ”politiet utvekslet skudd med snikskytttere på takene rundt” (Aftenposten 12.04.02). Til en viss grad kan vi si at vi får inntrykk av at det er motstanderne som hovedsakelig rammes. Vi får imidlertid ingen forklaring på hvorfor snikskytterne og politiet utveksler skudd, og hvem som er på hvilken side i konflikten. Den 13.04.02 melder Aftenposten at Chávez ”slo så hardt tilbake mot demonstrantene at 13 mennesker mistet livet og over hundre ble alvorlig skadet”. Her får vi inntrykk av at ofrene er demonstrantene, og at Chávez beordret skytingen. BT hevder at de fleste er døde av ”kuler fra presidentens

¹² IPS melder 11.04.02 om syv døde, men om ti døde dagen etter – kuppdagen.

sikkerhetsstyrker”. Wilpert innvender altså mot dette at det blant de døde også var tilhengere av presidenten, som drev motdemonstrasjoner til støtte for ham. Han hevder i tillegg at snikskytterne som befant seg på takene, var medlemmer av en ekstrem opposisjonell gruppe, ”Bandera Roja” (Røde Flag). Som han selv sier, er det vanskelig å avgjøre om denne informasjonen stemmer, men det er et poeng at mediene i Venezuela aldri vil prøve å utforske dette. Og de internasjonale mediene vil i følge Wilpert gjengi det som lokale medier rapporterer (Wilpert 2002).

I IPS’ artikkel ”Seven killed in protests” (11.04.02) nevnes Chávez motreaksjoner overfor demonstrantene, men et viktig poeng er at det står at det er viseadmiral Héctor Ramírez Pérez som *anklager* Chávez for å ha gitt ordre om plasseringen av snikskyttere. I flere av nyhetene i Aftenposten, BT og Dagbladet heter det at Chávez ”skal ha” gitt snikskyttere ordre om å skyte inn i folkemengden. Det utgjør en viss forskjell å ha kilden til disse opplysningene oppgitt, for forståelsen av utsagnet og de eventuelle motiver kilden kan ha.

Et annet moment som ikke på samme måte blir reflektert i avisene som i de alternative nyhetene og NTB, er påstandene om USAs rolle i kuppet. Det legges ikke skjul på at USA gjerne vil ha Chávez av banen, men spørsmålet om USAs innblanding i kuppet blir liggende urørt i avisnyhetene. I senere tid har det kommet frem bevis i form av dokumenter og uttalelser fra talsmenn for OAS (Organization of American States), som viser at USAs regjering hadde kjennskap til kupplanene, og ikke gjorde noe for å forhindre gjennomføringen av kuppet (Vulliamy 2002, Reilly 2002). Det har vist seg at Otto Reich, tidligere omstridt ambassadør til Venezuela og Bushs mann i latinamerikanske spørsmål, hadde flere møter med kuppmakerne i forkant av kuppet, og at Bush-regjeringen fikk detaljert kunnskap om kupplanene. Ifølge flere kilder oppmuntret Bush-regjeringen til og med til at fjerningen av Chávez skulle gjennomføres, og de hadde tro på at det skulle lykkes (Vulliamy 2002).

Som nevnt tidligere, hadde også observatører på forhånd forutsagt at et kupp sannsynligvis kunne komme til å finne sted, med USAs viten og vilje¹³. Teoriene om at USA hadde noe med kuppet å gjøre viste seg altså i etterkant å være riktige. Nyhetstekstene i denne analysen omtaler i svært liten grad teorien om USAs rolle i kuppet, som nevnt tidligere nevner kun en av dem at Chávez anklaget ”alle” for å konspirere mot ham, og at anklager om USAs innblanding kom fra Cuba på

¹³ UK Independent Media Center (13.04.02):
<http://www.peacenowar.net/Venezuela/News/April%2013%2002.htm>

kuppdagen. Denne anklagen støttes ikke med noen annen informasjon og preger ikke det generelle bildet som finnes i teksten.

4.2.3 Eksklusjon av oppslutning og forståelsesrammer

Vi ser i denne oppgavens utvalg av nyhetstekster at Chávez' tilhengere aldri refereres eller siteres. Følgelig står de uten stemme i saken, og deres oppfatning av hendelsen får ikke mulighet til å påvirke leseren. Ved i tillegg å hevde at motstanden mot Chávez har økt, skapes en tilsynelatende enighet rundt det faktum at presidentens avgang er ønsket, om ikke uunngåelig – tatt i betraktning hans politiske handlinger. Aftenposten 13.04.02 skriver at tusenvis av venezuelanere feiret Chávez avgang, med flagg og blåsing i fløyter. Politiet advarte imidlertid mot tilhengere av Chávez, "som skal ha delt ut våpen, spesielt i slumområdene rundt byen". De som feirer er "tusenvis", mens tilhengerne kun representeres i form av noen tilsynelatende halvkriminelle våpenlangere. Dette er alt som sies om de deler av folket som støtter Chávez. Fraværende er deres motiver for å støtte ham, deres reaksjoner på demonstrasjonene og de videre hendelsene, og deres opplevelser i den tiden den midlertidige regjeringen har makten. Å si noe om dette kunne bidratt til en bedre forståelse av den polariserte situasjonen, og det kunne i større grad utstyrt leseren med et bedre grunnlag for å kunne ta stilling til hendelsen.

I tiden mens Chávez var borte fra makten, ble det i liten grad meldt om demonstrasjonene for å få ham tilbake, og de dødsofre disse demonstrasjonene krevde. Også gjennom dette ser en at nyhetene ekskluderer selve oppslutningen til Chávez. Det kommer ikke frem at han har flertallet av velgerne på sin side, noe som igjen betyr at hendelsen må kalles et ulovlig kupp. I de få tilfellene der vi får en henvisning til hans tilhengere, er det først etter at motstanden mot ham er etablert. Notisen "Krise for fargerik leder" stadfester at presidenten er "uhyre populær blant de millioner av fattige i det oljerike landet som støtter hans jordreform og politiske reformer" (Aftenposten 12.04.02). Dette kommer imidlertid først etter en presentasjon av Chávez, som en som selv forsøkte å ta makten ved et militærkupp i 1992, og en redegjørelse av motstandernes kritikk av ham. En omvendt rekkefølge av disse momentene ville betydd en forskjell i betoningen av hans politikk. Å først etablere at han er "uhyre populær" blant millioner av fattige, ville i noe større grad gjort det mulig å spørre hvorfor motstanden da har økt, og hvorfor andre samfunnsgrupper har

vendt seg mot ham. Nettopp hans jordreform og politiske reformer behøver forklaring for at en skal skjønne opposisjonens motiver for å ta makten. Følgene av betoningen av den ene partens synspunkter, er at mange sider ved konfliktens natur også utelates. Vi får inntrykk av at det dreier seg om en generell opposisjon til Chávez, og ikke en todeling av folket. Fordi vi ikke får noen redegjørelse for hans støtte, får vi heller ingen forklaring for støtten.

Det selve konflikten i Venezuela går ut på, fremstilles altså i stor grad som at Chávez er kontroversiell og har gjort seg svært upopulær i visse kretser med sin ”populistiske” politikk. Vi får minimalt med bakgrunnsforståelse for hvorfor hans politiske tiltak er så kontroversielle som de er, eller for hvordan situasjonen i Venezuela var før Chávez kom til makten. Forholdene i landet før Chávez’ presidentperiode, er særlige viktige å belyse for å få et reelt sammenlikningsgrunnlag.

En annen tendens i nyhetstekstene ser ut til å være å vurdere situasjonen i Venezuela ut ifra noen tilsynelatende universelle standarder som defineres i tråd med det jeg vil kalle en ”vestlig” standard. Når det gjelder Chávez’ stil, trekkes det frem at han ”likte å stille i uniform”. Dette er imidlertid ikke noe særskilt ved Chávez. Latinamerikanske ledere kommer svært ofte fra de militære rekker. Dette kan naturligvis sies å være negativt, men i seg selv er det et relativt fattig argument mot akkurat Chávez som president. Også blant de nye makthaverne var det flere generaler. Det Indymedia UK formidler allerede i andre avsnitt i sin nyhetsmelding om kuppet (13.04.02) er følgende:

The coup followed days of strikes and mass protests which had been initiated and organised by business councils and business-friendly trade unions. For several months, the national oligarchy had provoked civilian opposition to the Chávez-led government, as the planned social and land reforms would have compromised their established privileges¹⁴

I motsetning til de norske nyhetsmeldingene, forklares kuppet her ut ifra kuppmakernes handlinger. De som har oppfordret til å demonstrere, blir utpekt som forretningslivsrepresentanter og ”det nasjonale oligarkiet”, og de har handlet som de har gjort fordi deres privilegier sto i fare for å bli kompromittert av Chávez’ reformer. Kuppmakernes motiver er her tydelig til stede, mens skylden i de norske nyhetstekstene gjennomgående er plassert hos Chávez – generalene krever hans avgang fordi han slo så hardt ned på demonstrasjonene og ellers har gjort ”lite for

¹⁴ UK Independent Media Center (13.04.02):
<http://www.peacenowar.net/Venezuela/News/April%2013%2002.htm>

demokratiet”. Det gjøres i Indymedia-artikkelen også rede for flere av de faktiske reformene Chávez har iverksatt, med fokus på deres *positive* betydning. Forståelsesrammen i de norske avisenes nyheter er en annen; her er den økende misnøyen og Chávez’ mange upopulære tiltak fokuset og årsaken til at folket nå krever hans avgang.

4.2.4 Eksklusjon av kilder

Mediene eller nyhetsbyråene som brukes som kilder er blant de største og mest anerkjente, hovedsakelig NTB, men også Reuters og AP. Flere av nyhetstekstene har ingen kilder oppgitt, mest sannsynlig fordi de har tatt litt her og der og ”gjort det til sitt eget”. Dette betyr imidlertid også en eksklusjon av visse fakta, da kildene som brukes nødvendigvis er avgjørende for hvilke synspunkt som kommer frem. Kilder som fordømmer kuppet blir ikke brukt. Vi ser klart tendensen til at også nyhetsbyråene baserer seg på offisielle uttalelser, i og med at vi aldri får noen ytringer fra Chávez’ tilhengere referert i avisene.

At mindre, nyere internettmедier ikke benyttes som kilder av de store avisene, skyldes sannsynligvis deres korte historie og deres manglende ry og anerkjennelse som nyhetskilder. Det er vanskelig å vurdere holdbarheten til informasjonen som kommer fra mer ukjente formidlere. Dette understreker imidlertid også makten som ligger i det bestående. Denne oppgaven peker på et tilfelle der nettopp de største avisene presenterer fargede nyheter og utelater viktige aspekter, mens flere alternative kilder formidler versjoner av hendelsen som på visse områder er mer virkelighetstro, sett i lys av hva som ble innrømmet i etterkant, også av visse internasjonale medier. Slik blir det tydelig at en kan sette spørsmålstegn ved dagens kategorisering av hvilke kilder som er ”pålitelige”.

Informasjon som utfordret og stilte spørsmål ved dominerende oppfatninger av kuppet, fantes hos ulike kilder. Den var blant annet tilgjengelig i alternative nyhetsmedier på Internett, men også i enkelte NTB-artikler, som ”Kuppet i Venezuela viktig for Norge”, ”Frykt for diktatur i Venezuela”, ” Uklart om president Hugo Chávez er avsatt”, ” Bekymring for menneskerettighetene i Venezuela” og ”Latinamerikanske ledere fordømmer Venezuela-kupp” (NTB 12.04.02-13.04.02). Som en kan se av overskriftene, inneholder disse artiklene verdifulle poenger for forståelse av situasjonen, poenger som kunne bidratt til en litt annen gestaltning av

nyhetene enn hva som ble tilfellet. Disse poengene blir i minimal grad nevnt i de norske avisene.

Kildene som velges er etablerte og konforme, men selv fra nyhetsbyråene blir kun de deler trukket ut som stemmer overens med en uniform historie. Ved at alternative definisjoner av hendelsen og dens kontekst blir utelatt, blir gestaltningen enda smalere og definitiv. I praksis reproduseres en bestemt ideologis betraktning av virkeligheten gjennom måten nyhetene gestaltes på. I dette tilfellet er ideologien preget av verdensordenens status quo og de mektigste elitegruppens måte å betrakte verden på. Vi skal i det neste kapitlet se på hvordan nyheten om Chávez' gjeninnsettelse blir presentert, i og med at dette faktumet strider mot det som ble formidlet de første dagene.

4.3 Gjeninnsettelsen av Chávez

Nyhетene vi har sett på hittil, har dreid seg om selve kuppet mot Chávez, naturlig nok produsert uten vissheten om at situasjonen skal snus innen kort tid. Denne kapitteldelen dreier seg om hvilken retning dekningen tar når kuppforsøket viser seg å være mislykket og Chávez vender tilbake som president. Igjen er utvalget begrenset, men det må tas i betraktning at denne saken ikke ble viet spesielt mye oppmerksomhet, og jeg har tatt utgangspunkt i de mest omfattende nyhetsartiklene. Det er interessant å se på dekningen av en ny hendelse som, slik en forstår kuppnyhetene, var svært uventet. Nyhetsartiklene om kuppet forholdt seg til maktskiftet nettopp som overgangen til en ny maktsituasjon og viste i stor grad en aksept av denne. Hvordan er bildet tre dager etter kuppet, hva slags virkelighetsgestaltning finner vi her? Dekningen av tilbakekomsten eksemplifiseres i Aftenpostens ”Chávez tilbake til Caracas i triumf” (Aftenposten 15.04.02), Dagbladets ”Tilbake i triumf” (Dagbladet 15.04.02) og VGs ”Søramerikansk Mugabe” (VG 16.04.02). Jeg vil innlede med en beskrivelse av nyhetstekstene, og videre presentere de faktorene som inngår i gestaltningen i et liknende skjema som det jeg har brukt tidligere i oppgaven.

1. Aftenposten 15.04.02: ”Chávez tilbake til Caracas i triumf”

To døgn etter at han ble styrtet, er Chávez tilbake ved makten, men uten hat og hevnerklæringer. Han ble før dette holdt fanget på øya Orchila av kuppmakerne. Etter at kupp-president Carmona måtte flykte, kunne ”landets folkevalgte president (...) vende tilbake fra sitt påtvungne indre eksil”. Kuppforsøket brøt sammen fordi kuppmakerne ikke klarte å mobilisere styrke ute i gatene, mens store menneskemengder fra de fattige bydelene mobiliserte til støtte for Chávez og mot ”det de så som et forsøk fra landets forretningselite på å overta makten i landet”. I følge Venezuela-kjenner Knut Haakon Flottorp mislyktes kuppet fordi mennene bak det ikke respekterte verken grunnloven eller landets høyesterett. Verken kuppet mot Chávez eller motkuppet var *militærkupp*, da kuppet ble slått ned var det ”til syvende og sist de militære som samlet seg rundt landets lovlig valgte president”. Kilder: Reuters, Knut Haakon Flottorp. Artikkelforfatter: Halvor Tjønn.

2. Dagbladet 15.04.02: **”Tilbake i triumf”**

En rørt Chávez gjeninntok presidentpalasset etter at store folkemasser forlangte hans gjeninnsettelse. Han erklærte at det ikke ville bli noen hevnaksjoner eller heksejakt. Kuppet mot ham kom etter generalstreiken som protesterte mot at Chávez satte inn egne folk i ledelsen av PDVSA. Den ”stadig mer militante opposisjonen” anklaget ham for å innføre ”kubanske tilstander” i landet ved en omstridt jordreform. ”Til sammen 41 mennesker ble drept i Venezuela i forbindelse med generalstreiken og tumultene rundt kuppet”. USAs reaksjon var først at Chávez kunne takke seg selv for at han ble styrtet, men etter gjeninnsettelsen gav de oppfordring om at ro og orden skulle bli opprettholdt og at demokratiet skulle gjenopprettes. ”Han har hatt et anstrengt forhold til arbeidsgiverne og overklassen i Venezuela. Men for landets millioner av fattige er den tidligere obersten en folkehelt”. Kilder: Hugo Chávez, det amerikanske utenriksdepartementet. Artikkelforfatter: Mentz Tor Amundsen.

3. VG 16.04.02: **”Søramerikansk Mugabe”**

Mistanken øker om at det var Chávez selv som arrangerte kuppet, kun for å sile ut hvem som var hans fiender. Chávez likner Zimbabwes diktator Robert Mugabe, blant annet fordi han bruker propagandatriks som en jordreform, som i utgangspunktet stort sett gagnar hans egne støttespillere, fallskjermbrigaden. Mange har blitt arrestert i forbindelse med kuppet, og kuppmakerne ble ”enkelt fjernet”. Hans drøm var å få slummen over til selvforsyningsjordbruk, men ”med vanstyre og korrupsjon har lite skjedd”. Streiken var satt i gang av fagbevegelsen og arbeidsgiverne, med støtte fra militære kretser som ikke selv våget å arrangere et kupp, men som ”gjernere ville hjelpe til”. Selv om han nå har fått ”rensket ut i det militære”, er likevel ikke konfliktene over for Chávez. Den blodige konflikten mellom ”de store jordeiernes borgervern” og ”tilløp til geriljagrupper av jordhungrige” skaper ”vill-vest-tilstander”, og ”dermed trues USAs nærmeste og nest største oljeleverandør akkurat når uroen øker i Midtøsten”. Ingen kilde oppgitt. Artikkelforfatter: Jan Christensen.

Figur 6: Gestaltningen etter kuppet: Aftenposten og Dagbladet

	Aftenposten 15.04.02	Dagbladet 15.04.02
Overskrift	Chávez tilbake til Caracas i triumf	Tilbake i triumf
Hovedargument/påstand	Chávez vender tilbake to dager etter at han ble styrtet, men viser ikke hat eller hevntanker. Etter mobilisering fra store folkemasser, særlig fra fattigkvarterene, måtte kuppmakerne gi opp og Chávez kunne vende tilbake.	Etter å ha blitt avsatt og bortført i to dager, gjeninntar en rørt Chávez igjen presidentpalasset. Kuppet mot ham kom etter en tre dagers streik. USA oppfordrer nå til ro og orden, kort tid etter at de hadde ytret at Chávez kunne takke seg selv for at han ble styrtet.
Definisjon av hendelsen, ordvalg	"to dager etter han ble styrtet, vendte (...) tilbake i triumf", "Chávez ble holdt fanget", "kommer ikke tilbake med hat eller hevnlust (...)", "klart at kuppmakerne ikke kunne mobilisere særlig styrke ute på gatene i Caracas", "presidentpalasset omringet av en enorm folkemasse som støttet Chávez", "brøt sammen (...) alt klart for at landets folkevalgte kunne vende tilbake fra sitt påtvungne indre eksil", "slo han fast at han aldri hadde gått av, slik kuppmakerne hadde hevdet", "[fattigkvarterene] så som et forsøk fra landets forretningselite på å overta makten i landet, fikk de militære (...) kalde føtter", "klart at kuppmakerne ikke var i stand til å innføre orden"	"Rørt til tårer gjeninntok Venezuelas president Hugo Chávez presidentpalasset i triumf i går", "store folkemasser beleiret presidentpalasset og forlangte Chávez gjeninnsatt, samtidig som Chávez-lojale soldater tok kontroll over palasset", "Jeg tørster ikke etter hevn, sa Chávez", "Den stadig mer militante opposisjonen i landet har anklaget Chávez for å innføre "kubanske tilstander" i landet ved å iverksette en omstridt jordreform", "hatt et anstrengt forhold til arbeidsgiverne og overklassen i Venezuela. Men for landets millioner av fattige er den tidligere obersten en folkehelt"
Kausale forbindelser	En rekke av landets militære sjefers sa opp sin lojalitet overfor Chávez etter at seksten mennesker ble drept under en protestdemonstrasjon, og Carmona ble tatt i ed som ny president. Fordi kuppmakerne ikke klarte å mobilisere nok støtte, brøt kuppet sammen. Avgjørende var mobiliseringen av store menneskemengder fra fattigkvarterene i byen. Hovedårsaken var (i følge Flottorp) at kuppmakerne "ikke ønsket å respektere hverken grunnloven eller landets høyesterett" og ikke klarte å innføre orden. Folk fikk en følelse av kaos, og i dette ligger forklaringen på at så mange lot seg mobilisere.	Fordi folkemassene og en gruppe soldater krevde Chávez gjeninnsatt og beleiret palasset, måtte Carmona flykte og gi fra seg makten igjen. Kuppet mot Chávez kom etter den tre dager lange streiken, organisert av arbeidsgiverforeningen fordi Chávez "til støtte for streikende oljearbeidere" satte sine egne folk inn i ledelsen for oljeselskapet. På grunn av en jordreform, hevder opposisjonen at "kubanske tilstander" innføres. USA mislikte Chávez på grunn av hans nære forbindelser til Castro.
Definisjon av døde/skade (ofre)	"16 mennesker drept under en protestdemonstrasjon"	41 menneker ble drept "i forbindelse med generalstreiken og tumultene rundt kuppet"
Karakteristikk av Chávez	"president Hugo Chávez", "Chávez, som selv er utgått fra de militæres rekker", "landets folkevalgte president"	"rørt til tårer", "sto selv bak et mislykket statskupp i 1992", "ble valgt med overveldende majoritet", "tidligere obersten", "folkehelt (for de fattige)"
Karakteristikk av Carmona /kuppmakerne	"lederen for den venezuelanske arbeidsgiverforeningen P.C", "Kupp-president Carmona", "landets forretningselite", "mennene bak kuppet", "kuppmakerne", "ikke var i stand til å innføre orden"	"arbeidsgiverlederen Pedro Carmona"
Kilder sitert	Reuters, "Venezuela-kjenner Knut Haakon Flottorp, som i lang tid har vært engasjert i det statlige venezuelanske oljeselskapet"	Hugo Chávez, "det amerikanske utenriksdepartementet"
Kilder i byline	(journalist) Halvor Tjønn	(journalist) Mentz Tor Amundsen
Hyppighet av og kontekst for ord som inneholder "kupp" (dvs kuppet 2002)	femten ("kuppmakerne" 7 ganger, "kupp(et)" 5 ganger, "kupp-president", "kuppforsøk", "militærkupp")	to ("Kuppet mot Chávez", "tumultene rundt kuppet")
Hyppighet av og kontekst for begreper som erstatter "kupp" ("gått av" o.l)	to "styrtet", "jaget ut fra (...) palasset"	to "avsatt", "styrtet" (USAs definisjon)
Hyppighet av og kontekst for ord som inneholder "kupp" om Chávez' kupp (1992)	Ingen	én ("sto selv bak et mislykket kupp i 1992")
Avslutning/forslag til løsning	Chávez er tilbake som president, og sier "vi må nå justere kursen". (implisitt, Flottorp) Hvis et kupp skal lykkes, må de være i stand til å innføre orden, og grunnloven og landets høyesterett må respekteres	(implisitt) Chávez er gjeninnsatt og igjen fungerende president - orden er gjenopprettet

Figur 7: Gestaltningen etter kuppet: VG

	VG 16.04.02
Overskrift	Søramerikansk Mugabe
Hovedargument/påstand	Mye tyder på at Chávez selv arrangerte kuppet, for å avsløre hvem som er hans fiender. Chávez likner diktator Robert Mugabe, er korrupt og bruker en radikal jordreform som propagandanummer. Kuppmakerne ble enkelt fjernet.
Definisjon av hendelsen, ordvalg	"Mistanken øker om at president Hugo Chávez selv la opp til tre-dagers-kuppet i Venezuela, bare for at hans fiender skulle avsløre seg", "Det finnes faretruende likheter mellom Chavez og Zimbabwes utspekulerte diktator Robert Mugabe. Også hos Chávez er en radikal jordreform det store propagandanummeret(...) i likhet med Mugabe benytter Chavez helst omfordelingen av jord til å belønne sine støttespillere", "i 1998 vant han valget med sin populistiske Revolusjonære Bevegelse Bolivar-200", "hundrevis av andre offiserer og sivile ledere blitt arrestert som delaktige i fredagens kupp. Kuppmakerne (...) ble enkelt fjernet allerede lørdag", "med vanstyre og korrupsjon har lite skjedd, og Chavez styrer nå mest ved regjeringsbefaler uten å rådføre seg med næringslivet", "Selv om Chavez nå får rensket ut i det militære, vil han neppe få bilagt den blodige krigen som lenge har pågått mellom de store jordeiernes borgervern og tilløp til geriljagrupper av jordhungrige"
Kausale forbindelser	Mistanken øker om Chávez selv la opp til kuppet mot seg, for at fiendene skulle avsløre seg. (belegg:) Han likner diktatoren Mugabe fordi han også bruker en jordreform som sitt "propagandanummer" og utnytter jordomfordelingen til å belønne de som støtter ham, det vil si fallskjermbrigaden sin. Selv om Chavez (ved sitt arrangerte kupp) fikk rensket ut i det militære, er ikke krigen mellom jordeiere og jordløse over.
Definisjon av døde/skadde (ofre)	"tap av vel 40 menneskeliv, lite i forhold til normalen i andre latinamerikanske land"
Karakteristikk av Chávez	"Søramerikansk Mugabe", "likheter mellom Chavez og Zimbabwes utspekulerte diktator Robert Mugabe", "sin populistiske Revolusjonære Bevegelse Bolivar-200", "opptrådte (...) selv i sin gamle kampuniform med rød alpelue, gjort til udødelig symbol av britenes "røde djevler" (...), [Bush] bruker gjerne betegnelsen "røde djevler" om resten av Chavez-regimet"
Karakteristikk av Carmona /kuppmakerne	"Kuppmakerne og deres interimpresident, bedriftslederen Pedro Carmona, [ble enkelt fjernet lørdag]"
Kilder sitert	Ingen
Kilder i byline	(journalist) Jan Christensen
Hyppighet av og kontekst for ord som inneholder "kupp" (dvs kuppet 2002)	fem ("tre-dagers-kuppet", "fredagens kupp", "kuppmakerne", "kuppforsøket", "[militære ikke våget å ta initiativ til] kupp")
Hyppighet av og kontekst for begreper som erstatter "kupp" ("gått av" o.l)	(generell hypotese: kuppet var arrangert)
Hyppighet av og kontekst for ord som inneholder "kupp" om Chávez' kupp (1992)	"sitt eget mislykte kuppforsøk i 1992"
Avslutning/forslag til løsning	"Alt ligger til rette for vill-vest-tilstander som i USA på 1800-tallet. Dermed trues USAs nærmeste og nest største oljeleverandør akkurat når uroen øker i Midtøsten". Altså: konflikt og uorden, og dette gagnar ikke USA. Bekymring for landets tilstand i kraft av dets rolle som oljeleverandør

4.3.1 Et nyansert syn på konflikten?

Hovedtesen i Aftenpostens ”Chávez tilbake til Caracas i triumf” (Aftenposten 15.04.02) er at Chávez returnerer til makten, uten hat eller hevntanker. At dette kunne skje, skyldes en enorm mobilisering fra store folkemasser som krevde presidenten tilbake. Kuppmakerne klarte ikke å mobilisere nok støtte til å bli sittende. Venezuela-kjenner Knut Haakon Flottorp definerer avslutningsvis i teksten hovedårsaken til at kuppmakerne mislyktes: Kuppmakerne ga uttrykk for at de verken ville respektere grunnloven eller landets høyesterett, folk fikk følelsen av at det kunne bryte ut kaos og stemningen vendte seg mot dem. Heller ikke de nye makthaverne klarte å rydde opp i rotet Chávez hadde skapt. Dette må være bakgrunnen for at *så mange* lot seg mobilisere mot kuppmakerne, sier han. Argumentet er altså ikke først og fremst at Chávez var den lovlig valgte presidenten, og at et flertall var imot et skifte.

Ved Flottorps analyse får en inntrykk av at kuppet kunne ha lyktes hvis kuppmakerne hadde oppført seg noe annerledes. Problematiseringen dreier seg rundt de første tiltakene den midlertidige regjeringen satte i gang, ikke måten de kom til makten på. Argumentet er ikke at folket i *utgangspunktet* ønsket Chávez, men at de (heller) ikke ønsket de nye makthaverne når de så at disse ikke klarte å opprette orden. Det kan synes som om tankegangen er at hadde de klart å opprette orden, ville folket akseptert dem. Noe av årsaken til at de ikke klarte å opprette orden, er muligens nettopp at Chávez’ tilhengere ikke ville akseptere et kupp. Det kan se ut som en også i Flottorps vurdering av situasjonen kan spore opposisjonens synspunkt, ettersom han antyder at et skifte ville være ønsket (hvis bare kuppmakerne hadde gjort ting annerledes).

Noen viktige endringer i vurderingen av kuppet er på sin plass å understreke. Allerede i overskriften på Aftenposten-nyheten ser vi ”triumf”-begrepet brukt om Chávez, og videre står det at to døgn har gått siden han ble ”jaget ut” fra presidentpalasset. At han ble ”jaget ut” indikerer at han ikke samtykket, og at han aldri gikk av, slik de første nyhetene hevdet. Det kommer også frem at han ble holdt fanget i to døgn. Om tilbakekomsten heter det at visepresidenten gjorde alt klart for at ”landets folkevalgte president kunne vende tilbake fra sitt påtvungne indre eksil”. Da han var tilbake, slo Chávez fast at ”han aldri hadde gått av, slik kuppmakerne hadde hevdet” (Aftenposten 15.04.02).

Vurderingen av hva kuppet bestod i, er altså klarere negativ her enn hva som var tilfellet noen dager tidligere. Her utdypes også en annen oppfatning av hva kuppet egentlig betydde: ”Da fattigkvarterene i Caracas mobiliserte mot det de så som et forsøk fra landets forretningselite på å overta makten i landet, fikk de militære tydeligvis kalde føtter”. Denne vinklingen, at handlingen var et maktovergrep fra forretningseliten, er ikke tilstede i de første nyhetstekstene, selv om andre nyhetskilder også da definerer det på denne måten. Under selve kuppet, legges det vekt på at det er ledet av en koalisjon av mange grupper (kirken, arbeidsgiverforeninger, mediesektoren), noe som igjen forsterker inntrykket av at kuppet er støttet av et flertall i folket.

Også Dagbladet trykker 15.04.02 en nyhet som understreker Chávez’ triumf: ”Tilbake i triumf”. Allerede med ordlyden ”rørt til tårer” gis et noe annet inntrykk av Chávez. Også her understrekes det at han ikke ønsker noen hevnaksjoner, basert på hans egne uttalelser og oppfordringen til demonstrantene om å gå rolig hjem. Samtidig omtales Chávez’ motstandere som ”den stadig mer militante opposisjonen i landet” og det vises til deres anklager om at Chávez innfører ”kubanske tilstander” ved jordreformen. Til forskjell fra de første nyhetsartiklenes omtale, viser denne et litt mer kritisk fokus på opposisjonen, og gir et mer nyansert bilde av konflikten. Mens volden var noe de andre nyhetstekstene tildelte ”chavistene” ansvaret for, påpekes det her at også opposisjonen var tiltakende aggressiv, hvis en tolker begrepet ”militant” dit hen.

De to artiklene opererer med ulike tall på dødsopfrene som hendelsene krevde, ifølge Aftenpostens artikkel ble seksten mennesker drept under en protestdemonstrasjon, mens i Dagbladet heter det at ”41 mennesker ble drept i Venezuela i forbindelse med generalstreiken og tumultene rundt kuppet”. Sannsynligvis dreier førstnevnte seg om dødsfallene under selve kuppet, og sistnevnte om et totalt antall inkludert de som døde i etterdønningene av kuppet, det vil si under motdemonstrasjonene. Ingen av avisene utdyper hvilken side de døde tilhørte, mens en i de første nyhetene fikk inntrykk av at flesteparten av ofrene ble skutt av presidentens styrker (se for eksempel BT 13.04.02).

4.3.2 Chávez fortsatt den skyldige

”Søramerikansk Mugabe” (VG 16.04.02) har et helt annet utgangspunkt enn de to andre nyhetstekstene som her behandles. Hovedpåstanden er at mye tyder på at Chávez selv la opp til kuppet mot seg, for å avsløre hvem som var hans fiender, særlig i de militære rekkene. Artikkelen begynner allerede ved overskriften med å sidestille Venezuelas president med Zimbabwes ”utspekulerte diktator Robert Mugabe”. De to er like fordi de begge bruker en jordreform for å samle stemmer, eller som ”det store propagandanummeret”, som det heter i teksten. Jordreformen brukes imidlertid av Chávez (som av Mugabe) kun for å kunne belønne sine støttespillere med jordtildeling. Påstanden bygges ikke opp med noen støtteargumenter, men står alene som en uttalt sannhet. Hvem som mener at Chávez sto bak sitt eget kupp, eller at han likner Mugabe, sies det ikke noe om. Det legges også vekt på at ”kuppmakerne og deres interimspresident, bedriftslederen Pedro Carmona, ble *enkelt fjernet allerede lørdag*” (VG 16.04.02, min uthevelse). Det er påfallende at absolutt ingenting nevnes om de storstilte demonstrasjonene og folketilstrømmingene for å få Chávez gjeninnsatt. Dette er altså ingen forklaringsfaktor. Ifølge denne artikkelen trengs ingen bakgrunnsforklaring for selve kuppet, i og med at mistanken om at presidenten selv arrangerte det, behandles som en sannhet og står uimotsagt.

Noe av bakgrunnen for den generelt polariserte politiske situasjonen gis likevel. Hovedproblemet defineres som at ”som i det meste av Latin-Amerika eies det meste av jorden av noen få kvegranchere”. Videre blir det forklart at Chávez hadde drømmer om selvforsyningsjordbruk, men at lite har skjedd på grunn av vanstyre og korrupsjon. Det hele endte med at fagbevegelsen og arbeidsgiverne gikk sammen om en streik og fikk hjelp av militære kretser til et kupp. Her skal altså Chávez likevel ha hatt en finger med i spillet.

Dette er ikke historien om at demokratiet seiret, og at folket ikke godtok en ikke-konstitusjonell maktovertakelse. Det er snarere en historie som inngår som ledd i det større bildet av Chávez som en autoritær autokrat, og et styre som ikke kan betegnes som noe annet enn korrupt og kynisk. Tilstanden etter Chávez’ tilbakekomst er altså ikke en reetablering av orden, men kun en videreføring av et voldelig kaos. Til tross for at han får rensket ut i det militære, vil han ”neppe få bilagt den blodige krigen som lenge har pågått mellom de store jordeiernes borgervern og tilløp til

geriljagrupper av jordhungrige”, sies det. Denne konflikten er viktig å peke på, men den kan ikke brukes som belegg for å hevde at Chávez egentlig ikke er ønsket.

Vinklingen i Aftenpostens og Dagbladets artikler er vesentlig forskjellig fra VGs ”Sør-Amerikansk Mugabe”. Hele utgangspunktet er forskjellig; mens de to første bringer nyheten om at Chávez kommer tilbake, tar VGs artikkel mer form av en presentasjon av Chávez. Avisen har bare så vidt omtalt kuppet før denne artikkelen, ved nyheten ”10 drept under opprør i Venezuela” (VG 12.04.02). For Aftenpostens del kan vi si at perspektivet har endret noe karakter, ved at det her ikke stilles spørsmål ved Chávez’ tilbakekomst. I og med at dekningen under kuppet gav grunnlag for å tro at størstedelen av folket var imot Chávez, kunne det vært naturlig å vente at dette ville fortsette å være forståelsesrammen også ved Chávez’ gjeninnsettelse. Kuppmakerne blir satt i et litt annet lys, nå som de har vist at de ikke klarte å gjenopprette orden. Tilhengerne blir denne gangen mer tydelige ved at de utgjør store folkemasser som krever presidenten tilbake. Omtalen av Chávez i Aftenposten er også av en annen karakter; her brukes ”den folkevalgte presidenten” om ham i stedet for ”den populistiske” eller liknende begreper.

Når det gjelder ”Sør-Amerikansk Mugabe” er tendensen den samme som i BTs ”Det ventede fallet”; journalisten selv blir eneste utpekbare kilde og den eneste som definerer budskapet. Det blir dermed vanskelig å vurdere mistanken om at Chávez selv la opp til kuppet, ettersom det ikke kan spores til andre kilder og ”etterprøves”. For en leser som ikke er kildekritisk oppmerksom fremstår dette mer som en akseptert sannhet enn om det hadde vært supplert med *hvem* som står for denne mistanken.

5.0 Hegemonisk innramming?

Chomsky og Herman understreker at nyhetsfremstillingene får sin form ved at visse “filtre” er så integrert i nyhetsproduksjonen at journalister ikke er dem bevisste. Det er gjennom denne innebygde filtreringen at ideologien til dominerende samfunnsgrupper får råde.

The elite domination of the media and marginalization of dissidents that results from the operation of these [propaganda] filters occurs so naturally that media news people, frequently operating with complete integrity and goodwill, are able to convince themselves that they choose and interpret the news “objectively” and on the basis of professional news values. Within the limits of the filter constraints they often are objective; the constraints are so powerful, and are built into the system in such a fundamental way, that alternative bases of news choices are hardly imaginable (Chomsky og Herman 1994:2).

Er det ”de herskendes tanker” som dominerer i nyhetene vi får presentert om kuppet i Venezuela? Er elitedefinisjoner av konflikten så gjennomgående at vi kan snakke om at virkeligheten gestaltet på elitesnes premisser? Kan dette ses som et tegn på at det er relevant å snakke om nyhetsfiltrenes propagandafunksjon?

5.1 Et godtatt og forventet kupp

Når det gjelder selve kupphendelsen må en kunne si at avisene i analysen presenterer en bestemt vinkling av situasjonen som på flere måter sammenfaller med opposisjonens virkelighetsoppfatning. Det er en klar meningsdimensjon i tekstene, som sier ganske direkte at det er positivt at Hugo Chávez har ”gått av”, selv om det er i forbindelse med et kupp. Vi ser ingen direkte problematisering av kupphandlingen eller av opplysningene som gis av kuppmakerne. Visse premisser blir tatt for gitt, som den store nedgangen i Chávez’ oppslutning, hans manglende resultater i demokratibygging og hans voldelige reaksjoner mot demonstrasjonene. Med bakgrunn i dette underordner en spørsmålet om kuppet kan godtas eller ikke. En godtar hypotesen om at *folket* ønsker en ny leder, og stiller i for liten grad spørsmål om hvem som hevder dette. En viss enighet etableres om at Chávez’ handlinger har ført til stadig misnøye blant folk flest, og til slutt har fremprovosert kuppet. Enigheten omfatter også tesen om at Chávez selv aksepterte å gå av.

Selv når kilden oppgis er det lite i teksten som setter leseren i stand til å skjønne at mange av utsagnene kommer fra mennesker som har deltatt i kuppet. Til og med i de tilfellene der det oppgis at det er representanter for ”den nye, midlertidige”

regjeringen som hevder noe, fremstilles det ikke som problematisk å godta dette. At også Chávez-tilhengere var blant de som døde i demonstrasjonene, og at opposisjonsgrupperinger også deltok i skytingen, blir ikke poengtert i avisartiklene. Hvem de som skyter virkelig er, og på hvilken side ”snikskytterne” og politimennene befinner seg, defineres ikke. Det kan imidlertid hevdes at en blir ledet til å anta at det er Chávez’ støttespillere som står for skytingen, i og med at det er Chávez som stilles til ansvar for dødsfallene.

Det andre momentet som må tas i betraktning, er at det er brakt på det rene at kuppemakerne hadde hatt en rekke møter med talsmenn for USAs regjering måneder før kuppet ble utført. Dette tyder altså ikke på at handlingen var en impulsiv reaksjon på situasjonen under demonstrasjonene, men heller en passende sjanse til å gjennomføre en forberedt plan. At disse møtene mellom Bush-regjeringen og Venezuelas elitekoalisjon fant sted, ble omtalt i flere alternative medier i tiden før og under kuppet. I og med at ingen av de norske avisene utforsker denne påstanden, og Aftenposten (13.04.02) nærmest avfeier det med konteksten at dette er Cubas og Chávez’ konspirasjonsteorier, er verdt å merke seg når en skal forsøke å forstå nyhetsrammene. Rammene etableres her i tråd med det bildet USAs regjering og de opposisjonelle maktgruppene i Venezuela ønsket å formidle. Så lenge anklagen om konspirasjon kommer fra Cuba og Chávez selv, kan det ut fra nyhetsteksten synes implisitt at den må regnes som nettopp en anklage, som ikke nødvendigvis har hold i virkeligheten.

USAs rolle i kuppet kommer frem i andre kilder, som naturligvis kan antas å være like ”fargede” for andre formål. Det viktige er at dette er alternative stemmer til de etablerte, offisielle kanalene. I dette tilfellet så en i tillegg i etterkant at de alternative kildene tidlig formidlet aspekter ved kuppet som ikke de norske avisene hadde med, og som en i etterkant må innrømme var riktige. Når det noen dager senere kommer frem at hans ”avgang” var noe verken han selv gikk med på, eller noe folk flest ønsket, ser vi en vinkling som på enkelte punkter i seg selv motsier den tidligere dekningen. Det er først når Chávez gjeninnsettelse er et faktum at en bruker en kilde som sier han tidlig skjønnte at kuppet ville bryte sammen, og at dette skjedde fordi de manglet støtte og ikke fulgte demokratiske regler (Aftenposten 15.04.02).

5.2 Kildeaspektet – elitedefinisjonen

Til tross for at den ene nyhetstekstens overskrift lyder ”(...)Folkets protest felte presidenten”, kan det vanskelig hevdes at det er folkets stemmer som blir hørt i de norske avisenes nyhetsdekning. ”Folket” indikerer et bredt samfunnslag, og gir assosiasjoner til ”grasrota”. Kildene vi ser opptre er imidlertid mektige aktører i det venezuelanske samfunnet: de er medsammensvorne i statskuppet, de er fra de militæres rekker og de er alle fra opposisjonen. Enkelte er tidligere støttespillere som har skiftet side. Det er ikke minst disse gruppene som vanligvis slipper til i landets egne medier.

Fordi de er offisielle talsmenn, og derfor anerkjent av journalistene som troverdige kilder, presenteres deres definisjoner av hendelsen uten noen motstridende oppfatninger. I tråd med Chomsky og Hermans propagandamodell, ser vi at budskapet som presenteres i de norske avisene til syvende og sist tjener forretningseliten i Venezuela. Ved at statskuppet ikke fordømmes, og ikke engang stilles spørsmål ved, bidrar avisene overfor sine lesere til en aksept av den nye regjeringen. Også ved det faktum at journalistene godtar og fremstiller kuppmaakernes uttalelser som ”sannhet”, uten innvendinger, bidrar dekningen til at maktskiftet lettere aksepteres.

Chávez, som utgjør en trussel mot kapitalistiske interesser, blir beskrevet på en måte som passer godt inn i det bildet av situasjonen som både de nye makthaverne, og styresmaktene og forretningssektorer i USA foretrekker. Beskrivelsene er klart negativt ladede, og derfor representative for nettopp hans motstanderes oppfatning. Forståelsesbakgrunnen presenteres med et fokus på hva Chávez har gjort for å gjøre seg så upopulær, mens et fokus på hva som gjør han så *populær* ville vært like relevant, gitt hans faktiske oppslutning. Ikke minst en mer konkret forklaring for Chávez’ upopularitet blant *eliten* kunne gitt forståelse for bakgrunnen for kuppet. Som nevnt tidligere i oppgaven, er det ut fra kildekritiske idealer viktig at journalisten både vurderer hvilke eventuelle antakelser hun selv tilfører i tolkningen av en hendelse, i tillegg til en generell skepsis til informasjonen som tilbys henne. Basert på denne oppgavens analyse, vil jeg hevde at kildepraksisen ikke har levd opp til disse idealene.

Hvis vi følger Chomsky og Hermans resonnement, vil de største medieselskaper, deriblant nyhetsbyråer, formidle et økonomisk og politisk verdenssyn som er gunstig for deres egne interesser. Fordi de er kommersielle aktører, har de interesse av et fritt marked og minst mulig regulering. En kan slik tenke seg at de,

med bakgrunn i sin kultur, og kanskje ubevisst, gir større plass i nyhetene for meninger som sammenfaller med deres egen grunnleggende ideologi. En president som regulerer bedrifter som for eksempel mediene og utbygger medier som er statlig styrt eller støttet, vil lett møte skepsis hos mediefolk som er medlemmer av en kommersiell organisasjon. Slike politiske handlinger vil klart stride mot en journalistisk logikk, og kan i seg selv være sterke nok argumenter for å innta en negativ holdning. En kan tenke seg at disse individene heller identifiserer seg med de kommersielle medieaktørene i Venezuela, som har en klar opposisjonsrolle i konflikten. Et annet spørsmål å stille seg er om det i journalistenes fremgangsmåter ligger en implisitt tillit til andre journalister i demokratier, i og med at de har en forståelse av seg og sitt yrke som sier at de driver med avsløring av sannheten.

Det er mulig at lokale medier i Venezuela er de opprinnelige kildene for informasjonen, selv om det ikke oppgis noe sted. Dette er komplisert å avdekke, ettersom nyhetsstoff går gjennom mange instanser før det endelige produktet står på trykk. En kan ikke alltid utpeke hvem som er kildene til nyhetsbyråer som NTB, og i de tilfeller de refererer til andre nyhetsbyråer er det ytterligere usikkert hvor informasjonen har sitt utspring. Resultatet i dette tilfellet er i alle fall at det er elitepersoner fra en viss politisk fløy som får definere situasjonen, uten at dette blir motsagt eller sidestilt med alternative tolkninger fra deres motstandere. Hvis en baserer seg på hvilke kilder som faktisk anvendes i disse tekstene, ser en at det foregår en favorisering av den ene part i konflikten: den oppponerende part som i virkeligheten begår en ulovlig handling.

5.3 Den positive vinklingen

Det er mulig å tenke seg en nyhetsrapport som sier noe sånt som: "Kaotiske tilstander herjer etter at en gruppe generaler tok seg inn i presidentpalasset og bortførte den folkevalgte presidenten. Folk er i opprør etter statskuppet og mange nasjoner uttrykker nå fordømmelse av kuppmakerne og respekt for demokratiet".

Dette kunne vært sagt om det som skjedde i Venezuela. Det er ingen som i etterkant kan si at dette ville være en *feilaktig* vinkling av det som hendte. I tiden under kuppet, var det likevel ikke denne historien som ble presentert i nyhetene. Kaosfaktoren var til stede, men først og fremst i forbindelse med demonstrasjonene forut for kuppet. Når maktovertakelsen er et faktum, gir avisene inntrykk av at en viss

orden er gjenopprettet, mens det er her det virkelig grove bruddet på sivilisert oppførsel og demokratiske prinsipper skjer.

Vendinger som ”Kuppet er i ferd med å lykkes” (Aftenposten 12.04.02), ”oljearbeiderne ville ikke la seg pille på nesen”, ”smaken av makt ble for søt” (BT 13.04.02) indikerer alle en negativ holdning til Chávez’ styre, og en forventning om at det som har skjedd vil skape en bedre situasjon. At ”tusenvise av venezuelanere feiret avsettelsen” (Aftenposten 13.04.02) er også med på å understreke den positive vinklingen av maktskiftet. Hovedpunkter i en nyhetsmelding fra Council on Hemispheric Affairs fra 12.04.02 er som følger:

- Bitter legacy of the Chavez overthrow could afflict rest of hemisphere
- Extra-constitutional ouster of Venezuelan President sends wrong message to other Latin American nations with controversial leaders
- Given the recent history of the Latin American military, it is a tragic error to permit the region's armed forces to subordinate civilian governance
- Organization of American States continues its dysfunctional role
- Who selected the un-elected Pedro Carmona, head of the powerful business organization, Fedecemaras, to lead the transitional government?
- White House less than stricken by Venezuelan tragedy¹⁵

Dette er et eksempel på en mulig annerledes vinkling av hendelsen, der en fokuserer på at kuppet betyr et overgrep mot demokratiske fremgangsmåter, og sier direkte at det er en feil å godta dette. En slik godtakelse er særlig beklagelig i lys av at en i Latin-Amerikas historie tradisjonelt har hatt en rekke militære kupp og diktaturer, og at vi i dette tilfellet ser en demokratisk situasjon bli satt tilbake til ”gamle synder”. Teksten stiller også visse spørsmål som forblir uproblematiskerte i den norske nyhetsdekningen; hvem valgte den ikke-valgte Pedro Carmona til å lede overgangsregjeringen, altså med hvilken rett er han nå president?

Spørsmål eller belysninger som disse, blir ikke tatt hensyn til i avisenes første nyheter om kuppet, men er momenter som kunne vært forventet, i og med at de omtaler handlingen som et kupp. Ved å la være å nevne slike innvendinger, tegnes et akseptert og heller positivt bilde av den nye situasjonen og de nye makthaverne. Det ser ikke ut til at journalistene mener det behøves noen videre avklaring eller problematisering av måten disse aktørene kom til makten på. En ser ingen tegn til forsøk på å få uttalelser fra andre hold enn fra makthaverne selv.

¹⁵ Council of Hemispheric Affairs i <http://narconews.com/Issue19/pressbriefingvday2.html>

5.4 Antikommunisme?

Det kan hevdes at det finnes flere paralleller mellom Chomsky og Hermans eksempler på nyhetsfilteret ”antikommunisme” og ideologien som vises fra nordamerikansk offisielt hold når det gjelder den generelle karakteristikken av Chávez. Det er ikke sikkert dette er det avgjørende momentet for medieomtalen av ham og hans styresett, men det må inkluderes som en mulig del av forklaringen. USAs regjering misliker i stor grad presidenten og ikke minst hans gode forhold til Fidel Castro.

Skal vi diskutere mulige årsaker til karakteriseringen av situasjonen i Venezuela, kan vi ikke se bort fra USAs holdning til Chávez, og heller ikke påvirkningskraften eksterne grupper kan ha i forhold til nyhetsjournalistikken. Måten denne makten kan tenkes å virke på, er sammensatt, men et viktig aspekt er igjen valget av og tilliten til kilder. Utenriksnyheter generelt blir mer attraktive når USA kan involveres i saken, og dekningen blir ofte preget av nordamerikanske ”briller”. Talsmenn for den amerikanske regjeringen gikk ut og kommenterte kuppet, og ettersom USA er en så viktig aktør, vil det være attraktivt å gjengi deres uttalelser i nyhetssaken. Dermed blir disse tildelt en viss definisjonsmakt. I og med at også nordamerikanske medier og nyhetsbyråer ofte anvendes som kilder for norske journalister, kan det ikke utelukkes at dette også skjedde i dette tilfellet. Og nettopp i dette tilfellet tok en avisredaksjon (*The New York Times*) selvkritikk og innrømmet at de hadde gått for langt i sin ros av kupphandlingen.

En kan ikke uten videre si at avisene i USA viste en motvilje overfor president Chávez først og fremst på grunn av USAs offisielle holdning. Som tidligere nevnt er mange faktorer med på å påvirke gestaltningen i nyhetene. Deres syn på situasjonen sammenfalt imidlertid med regjeringens, og det kan synes kritikkverdig at denne versjonen blir stående uimotsagt. I de norske avisene er ikke bildet veldig ulikt. Det meste av Aftenpostens positivt ladede ”presentasjon” av Pedro Carmona er en omtrent direkte gjengivelse av en tilsvarende tekst i *The Guardian*. Dette blir et tydelig eksempel på at akkurat den samme gestaltningen vinner frem i flere av de etablerte mediene. Tonen i de norske nyhetstekstene er nok mer dempet enn hva tilfellet var i USAs aviser, men de tar et standpunkt som skaper et helt bestemt og unisont bilde av situasjonen. I forhold til Chávez-regjeringens politikk, kan en spore en negativ holdning og derfor en helling i opposisjonell retning. Omtalen av personen Chávez må sies å være negativt ladet, ved at han kalles en rabulist, en populist - i den

konteksten som uttrykket opptrer i, ved at det stadig nevnes at han hadde omgang med Saddam Hussein og Fidel Castro, og ved det at han beskrives som en tidligere kuppemaker, i motsetning til den ”diplomatiske problemløseren” Carmona. Dette forekommer uten at det legges vekt på de sidene ved han eller politikken hans som førte til den faktiske oppslutningen.

Beskrivelsene av ham blir til tider nærmest karikaturiske, som ved VGs sidestilling av ham og diktatoren Robert Mugabe (VG 16.04.02). Den kanskje klareste moralske fordømmingen av Chávez finner vi her. Her kalles jordreformen et ”propagandanummer”, og blir derfor ikke tatt hensyn til som en holdbar politisk handling. Det å trekke paralleller mellom disse to politiske lederne er i seg selv en makthandling. En slik sidestilling fører med seg raske slutninger og bestemte, negative konnotasjoner. Den spiller i liten grad på logiske argumenter, men mer på de følelser og assosiasjoner som leseren knytter til en diktator som Mugabe.

Det faktum at Chávez’ sosialisme stadig fremstilles som, eller reduseres til, populisme, sammen med ytringer om at lite er gjort for demokratiet, kan ses som tegn på at gestaltningen av konflikten defineres i tråd med opposisjonens oppfatninger, og med logikken til en kapitalistisk-dominert verdensorden. Om det ikke sies direkte at den sosialistiske politikken er negativ, aner vi likevel en selvforklarende enighet om at den strider mot en uuttalt logikk. Fremfor alt er det Chávez selv som utgjør trusselen mot denne logikken, det er *han* som fremstår som hovedproblemet. Det nevnes heller at han omgås Fidel Castro og Saddam Hussein og at han har en militær stil, enn utdypes hva politikken går ut på, sett i lys av landets historie og tradisjonelle samfunnsorden. Det fokuseres heller på USAs skepsis mot ham enn den oppslutningen han faktisk har. Kanskje er dette en konsekvens at nyhetene skal forsøke å sette en hendelse inn i en forståelsessammenheng, og at det som her skal forstås er at presidenten har blitt avsatt. Forklaringen blir altså at dette skyldes en generell mistillit til ham. Kanskje er ikke journalistene av den oppfatning at det er ”så nøye” med fremstillingen, i og med at det dreier seg om en region som de i liten grad pleier å dekke. Vi kan si at manglende kunnskap om samfunnet og landets historie, lite kritikk i forhold til andre kilder sammen med et ønske om å forklare forenklet, gjør at det skapes en unison fortelling der årsak og virkning er klart definert. Uavhengig av motiv blir resultatet en villedende forenkling og en ubalansert definisjon av den politiske situasjonen.

Innholdet i nyhetstekstene som opptrer i Aftenposten og BT kuppdagen og dagen etter foregir sannsynligvis å informere leserne om noe nyhetsverdig som har hendt i Venezuela. Det nyhetene representerer er imidlertid i stor grad det virkelighetssyn som tilhører kuppmakerne og de som ønsker et annet regime enn Chávez'. Jeg vil hevde at tekstene til tider tar form av en rettferdiggjøring av kuppet, ved at de tilbyr årsaker til og en "bakgrunnsforståelse" for det inntrufne, som utelukkende baserer seg på motstandernes oppfatninger og uttalelser. Den identifikasjon som skapes er med de bedrestilte deler av befolkningen, men den foregis å være med folket. Gjennom ordene som brukes i definisjonen av hendelsen, ser vi at kuppet ikke fordømmes eller fremstilles som problematisk. Argumentene bygger på premisser som en stor del av de involverte i konflikten vil være uenige i.

Basert på modellen til Chomsky og Herman, vil jeg hevde at en i nyhetenes presentasjonsrammer kan se preg av det de kaller antikomunisme, men her overfor en sosialistisk politikk. Det er et fokus på de negative konsekvensene av de sosialistiske tiltakene, og politikken brukes som en forklaring på folks misnøye. Nyhetshistoriene som helhet preges av en foregitt enighet rundt saksforholdene, noe som på langt nær kan sies å stemme. Bildet av en godtatt maktovertakelse, en overgang fra en konfliktfylt og kontroversiell leder til et potensielt bedre lederskap, står uimotsagt. Vi kan som Chomsky og Herman si at denne "fabrikasjonen" av enighet er del av nyhetenes funksjon. Årsakene til dette er imidlertid ikke så klare at vi kan si det skyldes påvirkning fra mektige aktører utenfor redaksjonen. Det er sannsynligvis et mer omfattende og mer konsolidert system som fører til den rådende logikken i nyhetstekstene.

5.5 Den institusjonaliserte gestaltningen

I forsøket på å si noe om hvorfor nyhetsgestaltningen blir slik den blir, er institusjonsperspektivet et nøkkelpunkt. Vi kan slå fast at kildene i denne oppgavens nyhetstekster spiller en viktig rolle når en skal vurdere makten bak medieinnholdet. Kildene *blir* imidlertid mektige gjennom de institusjonaliserte fremgangsmåtene journalistene anvender. Dette skjer gjennom en tillit til og bruk av nyhetsbyråer og andre etablerte medier, og herunder en aksept av offisielle uttalelser. Andre momenter som kan sies å spille en rolle for utformingen av nyhetsgestaltningen, er avisenes kommersielle innretting og journalistenes identifikasjon med samfunnseliter generelt.

Det er dessuten viktig i denne sammenhengen å ta i betraktning journalistenes mulige identifikasjon med mediesektoren i Venezuela. De lokale mediene, som er motstandere av Chávez-regjeringen, kan ha vært de opprinnelige kildene for informasjonen. Dette ville i så fall hatt stor betydning for vinklingen av hendelsen.

En kan anta at stoffet om kuppet i Venezuela ikke ble spesielt prioritert i noen av avisene. Det er tydelig at det er selve kupphendelsen som oppfattes å ha nyhetsverdi, og ikke bakgrunnen for hendelsen. Fokuset er større på *hva* som har skjedd, enn på *hvorfor*. Spørsmålet om *hva* ville imidlertid fått et helt annet svar, hvis journalistene i større grad spurte seg *hvorfor*. Dette fokuset kan være én forklaring på at en ikke går dypere inn i konflikten, eller forsøker å finne alternative kilder til nyhetsbyråenes meldinger. Journalister har en tendens til selv å være ”populistiske”, og å opptre med en innebygd skepsis mot styresmaktene. Særlig i Latin-Amerika er en vant til å forvente korrupsjon og mislighold av ansvar. Dette kan være en forutinntatthet som gjør at journalister lettere aksepterer informasjon som bekrefter deres antakelser. I dette tilfellet er det sannsynligvis riktig at korrupsjon forekommer, men det blir uholdbart å fremstille som en godtatt løsning å avsette en folkevalgt regjering ved et statskupp. Ved at ansvaret for konflikten legges på Chávez alene, skapes en partisk forståelse, men den fremstilles som ”sannhet”.

Journalistenes eget syn på nyhetsprosessen kan sies å spille en rolle for utformingen av produktet. De betrakter nyhetsformatet som en speiling av virkeligheten, og vil ikke selv i noen stor grad stille spørsmål ved vinklingen. Dess større tiltro de har til at journalister er ”rettferdige” og ”sannhetssøkende”, dess mindre vil det ekstra, kritiske blikket være til stede. Mange tar kanskje for gitt at de har innarbeidet en objektiv formidlingsevne, som allerede er etablert i fremgangsmåten. Det som vektlegges er hensynet til nyhetsverdi, leservennlighet, det å fange oppmerksomheten, og derfor følge konvensjonelle arbeidsmåter. Ut ifra dette skapes en bestemt gestaltning. Nyhetene i denne oppgaven har fått sine rammer eller sin gestaltning som resultat av bestemte normer og fremgangsmåter; deres valg og ”bortvalg” av både kilder og opplysninger, deres forenkling av konflikten, kategorisering av aktørene, definering av kausale forklaringsmønstre og en generell moralsk vurdering. Normene får i dette tilfellet et slikt utfall at en kan si at nyhetene utøver ideologisk makt, ved å i stor grad formidle den etablerte ordens virkelighetsoppfatning.

6.0 Avslutning

Denne oppgaven er en bestemt gestaltning av emnet jeg tar for meg. Visse opplysninger blir belyst og trukket frem fremfor andre, og ordene velges for å produsere en bestemt mening. Alle tekster kan slik sies å være gestaltende, og som vist i denne oppgaven er nyhetsteksten intet unntak. Vi har sett på hva slags virkelighetsbilde som skapes i nyhetstekstene, og hvilke faktorer som bidrar til å skape akkurat dette bildet. Fordi nyheter til en viss grad har et rykte for å være ”virkelighetstro” og balanserte, og journalister stadig hevder dette er tilfellet, er nettopp nyheten et interessant utgangspunkt for denne diskusjonen. Det som utspant seg i Venezuela i løpet av få dager i april 2002, var kaotiske tilstander som var vanskelig å få oversikt over. En koalisjon av representanter for ulike samfunnseliter gjennomførte et statskupp mot en folkevalgt president, som førte en – for dem – ugunstig politikk. Landets korporative medier var innlemmet i konflikten og bidro bevisst til å skape legitimitet for de nye makthaverne, som bestod av mektige og ressurssterke samfunnsaktører. Med mediene på sin side ble de tildelt all offentlig definisjonsmakt innad i landet.

Likevel var en rekke alternative medier internasjonalt ute med informasjon som dreide seg om fordømmelse av den udemokratiske maktovertakelsen, og et fokus på det manglende grunnlaget dette skjedde på. Også enkelte NTB-artikler problematiserte måten kuppmakerne kom til makten på, og viste til de mange land som fordømte kuppet. De norske avisnyhetene formidlet imidlertid et lite problematisert bilde av maktskiftet, uten å nevne det udemokratiske aspektet, de latinamerikanske landenes fordømmelse, eller mistanken om USAs kjennskap til og aksept av kupplanene. Årsakene til kuppet ble definert som Chávez handlinger og den følgelige misnøyen med ham. Chávez selv ble utpekt som problemet i en situasjon der det som hadde skjedd, var en ulovlig avsettelse og bortføring av ham.

Både gjennom ordvalg og definisjoner, utpekingen av årsaker og virkninger og valg av kilder, blir hendelsen presentert som en gjenoppretting av orden og som en bedre situasjon enn utgangspunktet. Også opplysninger og kilder som utelates eller nedprioriteres inngår som meningsvalg i nyhetsproduksjonen, og bidrar til gestaltningen vi finner i tekstene. Ved å ignorere uenigheten, skapes en tilsynelatende enighet rundt saksopplysningene, og disse får status som ”sannhet”. Gestaltningen jeg har pekt ut i disse nyhetene er i stor grad i tråd med den oppfatningen den

opposisjonelle makteliten i Venezuela har av landets situasjon, og det bildet av maktovertakelsen som de ønsket at omverden skulle sitte igjen med. Den var videre i tråd med USAs interesser og syn på situasjonen.

Dekningen noen dager etter kuppet har en noe endret karakter. Her kommer det frem at store deler av folket ikke støttet maktovertakelsen, og at disse bidro til at Chávez måtte bli gjeninnsatt. Det faktum at disse nyhetene inneholder noen motsigelser til dekningen av kuppet, blir ikke påpekt. Her omtales han som den folkevalgte presidenten, og ingenting sies om den økende motstanden mot ham, som ble påpekt i dagene under kuppet. Momenter som kommer frem her, understreker ubalansen som vi finner i dekningen av selve kuppet.

Den bestemte gestaltningen blir skapt av en rekke faktorer; gjennom avisenes avhengighetsforhold til kommersielle nyhetsbyråer og den aksept av eller tillit til eliteuttalelser som vi finner i alle nyhetsstrømmens ledd. En annen faktor er nyhetsformatets krav om forenkling og krystallisering av budskap (eller journalistenes oppfatning om slike "krav"). Også journalistenes egen identifikasjon med journalister i Venezuela kan ha hatt betydning i denne sammenheng. Dette er vanskelig å konkludere med, uten en analyse av journalistenes fremgangsmåter når de produserte nyhetene om kuppet. En kan likevel se at bildet som nyhetene presenterer, i stor grad er i overensstemmelse med hva lokale medier meldte. Dynamikken mellom journalisten som aktør og nyhetsorganisasjonen som struktur må trekkes inn i forklaringen for nyhetsgestaltningen. Journalisten er sosialisert inn i institusjonen, og handlingene hennes kan ikke ses uavhengig av dette. Hun må imidlertid selv foreta enkelte subjektive vurderinger og godta de konvensjonene hun arbeider under. Til sammen kan vi si at alle disse institusjonaliserte rutinene og "valgene" utgjør en egen nyhetsideologi, som viser seg i en bestemt gestaltning.

Med bakgrunn i de funnene som jeg har kommet frem til i oppgaven, mener jeg å kunne si noe mer generelt enn akkurat det som gjelder for hver enkelt nyhetstekst. Det kan hevdes at oppgaven peker på noen trekk som er typiske for nyheter som likner dette tilfellet, det vil si rapportering fra områder som sjelden blir omtalt, bortsett fra når svært dramatiske situasjoner oppstår. Slike trekk kan utpekes som at uttalelser fra bestemte, offisielle elitepersoner blir godtatt uten noen videre spørsmålsetting, og et forenklet bilde tegnes av konflikten og de kausale sammenhengene. Tendensen er at det blir tegnet en klar, entydig historie uten for

mange motsigelser. Det skjer en "umerkelig" orientering rundt samfunnets elitegrupper.

Oppgaven peker også på fruktbarheten av å anvende teorier om nyheters hegemoniske ideologi i analysen av nyheter, og at det er mulig å gjøre dette uten å innta et klart deterministisk standpunkt. Det er en klar svakhet ved det å ignorere det udemokratiske og ulovlige ved kupphandlingen mot en folkevalgt president, dette innrømmet også redaksjonen i *The New York Times* etter deres første positive reaksjon på hendelsen. Det at argumenter mot Chávez' politikk og uttalelser fra opposisjonen får en slik forrang foran tilhengers argumenter og uttalelser, ser jeg som en synliggjøring av nyhetenes ideologiske funksjon. Nyhetsinstitusjonen fungerer slik at nyhetsformidlingen i visse tilfeller tar form av bekreftelse og opprettholdelse av hegemoni og status quo, av makten til de mektigste. Det er imidlertid viktig å understreke at selv om dette kan være resultatet, trenger det ikke være intensjonelt påført av journalisten og redaksjonen bak nyheten. Nettopp fordi journalisten sannsynligvis ikke "velger" gestaltningen med overlegg, kan denne oppgavens analyse peke på noe viktig: at nyhetenes "objektivitet" godt kan inneholde verdiladede budskap. Faktorene som bidrar til at denne vinklingen oppstår, er etablert i nyhetsinstitusjonen og i journalistikken som sådan. Nyhetene får sannsynligvis lettere en ideologisk gestaltning farget av samfunnseliter når det dreier seg om områder som journalister og folk flest har mindre kunnskaper om. Avhengigheten av faste, legitime kilder og bestemte rutiner, blir i slike tilfeller enda sterkere.

I og med at objektivitet er hensiktsløst å snakke om som oppnåelig ideal, ville en ganske alternativ dekning ta utgangspunkt i tilhengerne i stedet for motstanderne til Chávez. En kan tenke seg at flere ville reagert på en slik vinkling som ubalansert og "venstreorientert" enn de som eventuelt reagerte på dekningen av dette kuppet. Fordi det er den etablerte journalistikken som publikum og journalistene selv er vant til, er det sannsynligvis lettere å oppdage en "farget" vinkling i nyheter som måtte stride med denne journalistikken. Den etablerte dekningens karakter har, etter alt å dømme, å gjøre med journalistikken som kommersielt produkt og den kapitalistiskorienterte ideologien som regjerer på markedet. Med dette menes ikke å hevde at journalister alltid støtter opp om en kapitalistisk ideologi. Det er likevel tilfelle at flere konvensjoner også i journalistyrket påvirkes av og henger sammen med dominerende ideer og typer logikk i markedet, og at nyhetsproduktet derfor blir farget av dette. Fordi nyhetsfiltrene og fremgangsmåtene er så innarbeidet i journalistens rutiner, er

de ikke momenter som det i noen særlig grad blir stilt spørsmål ved. Det er nettopp på grunn av denne manglende spørsmålssettingen at innarbeidede ideologiske antakelser får gjennomslag. Alternative valg i nyhetsprosessen blir nærmest utenkelige, og det er lite sannsynlig at den dominerende gestaltningen blir utfordret.

Det er i denne konteksten verdt å merke seg de mange alternative mediene, som tilbyr andre gestaltninger som kan være interessante supplement til (eller erstatninger for) etablerte medier og dominerende oppfatninger. Et fokus på en ”ny” type journalistikk opptrer i enkelte medie- og medieforskningskretser, særlig når det gjelder utenriksjournalistikk. Endringene som det fokuseres på her, gjelder både nyhetskriteriene, kildevalget, intervjumetodene og journalistrollen. Fremgangsmåtene for valg av emne og inngangsvinkler blir utfordret, og det legges vekt på at vanlige mennesker skal kunne få sin historie formidlet på sine egne premisser. Viktigst er kanskje fokuset på å skrive inn i nyhetene den tvil og uklarhet som måtte oppstå ved en dekning, i stedet for å forsøke å skjule den (Kabel 2004).

Det positive ved nye innslag i journalistikken, er at de inngår i et samspill med alle andre former for journalistikk, og utvider spekteret av perspektiver. Så er det opp til leseren å velge et bredt eller smalt utvalg, fra like eller varierende perspektiver. Den fulle, hele og entydige sannheten om virkeligheten får hun likevel aldri.

Litteraturliste

Allern, Sigurd (1996): *Kildenes Makt: ytringsfrihetens politiske økonomi*, Oslo: Pax Forlag A/S

Allern, Sigurd (2001): *Nyhetsverdier: om markedsorientering og journalistikk i ti norske aviser*, Kristiansand: IJ-forlaget

Bendaña, Alejandro (2004): "Power and Media, a Latin American Perspective" i Kristiansen, Tømm (ed.): *And the Winner Might be... Democratic Elections and Independent Journalism*, Kristiansand: IJ-forlaget

Chomsky, Noam og Herman, Edward S. (1994): *Manufacturing Consent. The Political Economy of the Mass Media*, London: Vintage

Chomsky, Noam (1989): *Necessary Illusions. Thought Control in Democratic Societies*, Boston: South End Press

Eide, Martin (red.) (1999): *Medier - institusjoner og historie (Medievitenskap bind 1)*, Bergen: Fagbokforlaget

Eide, Martin (1992): *Nyhetenes interesse. Nyhetsjournalistikk mellom tekst og kontekst*, Oslo: Universitetsforlaget

Entman, Robert M. (2004): *Projections of Power: framing news, public opinion, and U.S. foreign policy*, Chicago: University of Chicago Press

Enzensberger, Hans Magnus (2002): "Verden skrumper på avisapiret. Innblikk i norsk presse" i *Samtiden* 01/2002

Fairclough, Norman (1995): *Media Discourse*, London: Edvard Arnold

Fossum, Egil (2004): *Er nå det så sikkert? Journalistikk og kildekritikk*, Oslo: Cappelen

Galtung, Johan og Ruge, Mari Holmboe (1965): "The Structure of Foreign News" i *Journal of Peace Research*, nr.2

Gans, Herbert J. (1980): *Deciding what's news: a study of CBS Evening News, NBC Nightly News, Newsweek, and Time*, New York: Vintage Books

Gitlin, Todd (1980): *The Whole world is Watching: mass media in the making and unmaking of the new left*, California: University of California Press

Gott, Richard (2005): *Hugo Chávez and the Bolivarian Revolution*, London/New York: Verso

Kjeldsen, Jens og Meyer, Siri (2004): *Krig, rett & retorikk: en bok om kommunikasjonsregimer*, Åstorp : Rhetor förlag

Kjeldsen, Jens (2004): *Retorikk i vår tid: en innføring i moderne retorisk teori*, Oslo: Spartacus

Koch, Tom (1990): *The news as myth: fact and context in journalism*, New York: Greenwood Press

Lippmann, Walter (1922/1991): *Public Opinion*, New Brunswick, N.J.: Transaction Publishers

Mathiesen, Thomas (1993): *Makt og medier: en innføring i mediesosiologi*, Oslo: Pax

McCombs, Maxwell (2004): *Setting the agenda. The Mass Media and Public Opinion*, Cambridge: Polity Press

McCullagh, Ciaran (2002): *Media Power. A Sociological Introduction*, New York: Palgrave

Ottosen, Rune (2004): *I journalistikkens grenseland: journalistrollen mellom marked og idealer*, Kristiansand: IJ-forlaget

Rasmussen, Terje (2002): *Nettmedier. Journalistikk og medier på Internett*, Bergen: Fagbokforlaget

Schudson, Michael (1995): *The Power of News*, Cambridge: Harvard University Press

Stovall, James Glen (2004): *Web journalism: practice and promise of a new medium*, Boston: Pearson Education

Strinati, Dominic (1995): *An introduction to theories of popular culture*, London: Routledge

Strömbäck, Jesper (2004): *Den medialiserade demokratin. Om journalistikens ideal, verklighet och makt*, Stockholm: SNS Förlag

Tuchman, Gaye (1978): *Making News: a study in the construction of reality*, New York: Free Press

Vaage, Odd Frank (1989): *Massemedier og u-landsdekning*, Oslo: J.W. Cappelens Forlag a.s

Wiese, Andreas (2006): "Ja, så samles vi i pressen" i Dagbladet (papirutgaven) 29.04.06

INTERNETT:

Bjørklund, Tor (2004): "Norsk populisme fra Ottar Brox til Carl I. Hagen" i *Nytt Norsk Tidsskrift* 21 (3-4): 410 – 420, tilgjengelig [03.05.06]: <http://www.samfunnsforskning.no/page/Publikasjoner/7457/22515.html>

Broderick, Bridget (2002): "Venezuela: Coup and countercoup" i *Third World Traveler/International Socialist Review*, tilgjengelig [01.05.06]:
http://www.thirdworldtraveler.com/South_America/Venez_Coup_Countercoup.html

The Carter Center (2004): "The Venezuela Elections: Carter Center Feature" (16.09.04), tilgjengelig [08.05.06]:
<http://www.cartercenter.org/search/viewindexdoc.asp>

Cohen, Rachel (2002): "Spotlighting (Some) Venezuela Killings: Deaths during pro-Chavez protests don't interest New York Times" i *FAIR (Fairness & Accuracy In Reporting)*, tilgjengelig [31.03.06]: <http://www.fair.org/index.php?page=1118>

Council of Hemispheric Affairs (2002): "President Hugo Chavez of Venezuela Overthrown" i *Narco News Press Briefing* 12.04.02, tilgjengelig [01.05.06]: <http://narconews.com/Issue19/pressbriefingvday2.html>

Danielsen, Gert (2001): "Økt kritikk mot Pastrana" i *Verdensmagasinet X*, tilgjengelig [08.05.06]: <http://www.verdensmagasinetx.no/Artikler/578.html>

Democracy Now (06.11.03): "The Revolution Will Not Be Televised - Why is Amnesty Not Screening a New Documentary About the Failed 2002 Coup in Venezuela?", tilgjengelig [30.03.06]:
<http://www.democracynow.org/article.pl?sid=03/11/06/1558221>

FAIR (Fairness & Accuracy In Reporting) (18.04.02): "U.S. Papers Hail Venezuelan Coup as Pro-Democracy Move", tilgjengelig [20.04.06]:
<http://www.fair.org/index.php?page=1867>

The Guardian/ Guardian Unlimited (13.04.02): "Revolutionary gives way to business leader", tilgjengelig [08.05.06]:
<http://www.guardian.co.uk/venezuela/story/0,,858126,00.html>

Halvorsen, Arne (2005): "Opposisjonen fortviler, Chavez smiler" i *Aftenposten.no* 15.08.05, tilgjengelig [31.03.06]:
<http://www.aftenposten.no/meninger/baknyhetene/article1096920.ece>

Hansen og Eriksen (2004): "ForUMs støtteerklæring til Hugo Chavez" (brev til Kjell Magne Bondevik 20.08.04), tilgjengelig [31.03.06]: <http://www.forumfor.no/?id=327>

Kabel, Lars (2004): "Global journalistik", tilgjengelig [31.03.06]:
<http://www.cfje.dk/cfje/VidBase.nsf/4192431c7849da1ec1256b04003947df/d1f51ef8ab2a8490c1256c4d00468a2b?OpenDocument>

McCombs, Maxwell E. og Shaw, Donald L. (1972): "The Agenda-Setting Function of Mass Media" i *The Public Opinion Quarterly*, Vol.36, No.2 (Summer, 1972), tilgjengelig [08.05.06]: <http://links.jstor.org/sici?sici=0033-362X%28197222%2936%3A2%3C176%3ATAFOMM%3E2.0.CO%3B2-5>

- Mutaner, Carles (2005): "Is Chavez's Venezuela Populist or Socialist?" i *CounterPunch* 06.05.05, tilgjengelig [20.04.06]:
<http://www.counterpunch.org/mutaner05052005.html>
- Palast, Greg (2002): "Don't believe everything you read in the papers about Venezuela" i *Guardian Unlimited* 17.04.02, tilgjengelig [31.03.06]:
<http://www.guardian.co.uk/venezuela/story/0,,858094,00.html>
- Palast, Greg (2003): "Hugo Chavez Is Crazy!" i *Alternet* 25.06.03, tilgjengelig [31.03.06]: <http://alternet.org/story/16255/>
- Pilger, John (2002): "Det neste Chile" i *Klassekampen.no* 23.03.02, tilgjengelig [30.03.06]:
http://www.klassekampen.no/kk/index.php/news/home/artical_categories/kommentarer/2002/march/det_neste_chile
- Pleym Christensen, Per Aage (2003) "Forrådde idealene!" i *Liberaleren* 08.04.02, tilgjengelig [31.03.06]: <http://www.liberaleren.no/arkiv/000600.php>
- Reilly, Christopher (2002): "The Media, the CIA, and the Coup" i *Counterpunch*, 15.04.02, tilgjengelig [08.05.06]: <http://www.counterpunch.org/reilly0415.html>
- Solomon, Norman (2002): "Alice's New Adventures In Medialand" i *FAIR* 18.04.02, tilgjengelig [31.03.06]: <http://www.fair.org/index.php?page=2181>
- Strøksnes, Morten A. (2006): "Elitenes opprør" i *Morgenbladet* årgang 186 / Nr 14 – 15, tilgjengelig [08.05.06] (gjennom abonnement):
<http://www.morgenbladet.no/apps/pbcs.dll/article?AID=/20030103/ARKIV/301030312&SearchID=73241945708169>
- Tynell, Janne og Dragsted, Pelle: "Dette er ikke et kup" i *Modkraft.dk*, tilgjengelig [20.04.06]: <http://www.modkraft.dk/magasiner.php?op=vis&artid=40&mid=2>
- UK Independent Media Center* (13.04.02): "Military coup in Venezuela Saturday 13 Apr 2002", tilgjengelig [01.05.06]:
<http://www.peacenowar.net/Venezuela/News/April%2013%2002.htm>
- Villamil, Jenaro (2002) "Television Stations Play Fundamental Role in Anti-Chávez Coup" i *Znet* 12.04.02, tilgjengelig [31.03.06]:
http://www.zmag.org/content/LatinAmerica/jornada_cnn-venezuela.cfm
- Vulliamy, Ed (2002): "Venezuela Coup linked to Bush team" i *Guardian Unlimited/The Observer* 21.04.02, tilgjengelig [09.05.06]:
<http://www.guardian.co.uk/bush/story/0,,688154,00.html>
- Wilpert, Gregory (2002): "Coup in Venezuela: An Eyewitness Account" i *Commondreams Newscenter* 12.04.02, tilgjengelig 31.03.06:
<http://www.commondreams.org/views02/0412-08.htm>

A-TEKST:

Adresseavisen:

”Bakrus i Washington etter Venezuela-kupp” (12.04.02)

Aftenposten:

”Balansert problemløser” (13.04.02)

”Chávez tilbake til Caracas i triumf” (15.04.02)

”Generalene overtar makten i Venezuela” (12.04.02)

”Krise for fargerik leder” (12.04.02)

”Populist og kuppmaker” (13.04.02)

”Venezuelas leder beordret tropper mot demonstranter: Folkets protest felte presidenten” (13.04.02)

Dagbladet:

”Sjefen for Venezuelas fallskjermbrigade har åpent nektet å fø[lge ordrer] (...)”
(14.04.02)

”Tilbake i triumf” (15.04.02)

Bergens Tidende:

”Demokratiet i Venezuela” (22.4.2002) av Johannes Nymark (kronikk)

”Det ventede fallet” (13.4.2002) av Atle M. Skjærstad

”Når et kupp ikke er et kupp” (29.4.2002) av Dave Watson (leserinnelegg)

NTB-artikler:

”Bekymring for menneskerettighetene i Venezuela” (13.4.2002), Seksjon: UTE

”Frykt for diktatur i Venezuela” (12.4.2002), Seksjon: UTE

”Kuppet i Venezuela viktig for Norge” (12.4.2002), Seksjon: UTE

”Latinamerikanske ledere fordømmer Venezuela-kupp” (13.4.2002), Seksjon: UTE

”Uklart om president Hugo Chávez er avsatt” (12.4.2002), Seksjon: UTE

Verdens Gang:

12.04.02: ”10 drept under opprør i Venezuela”

16.04.02: ”Søramerikansk Mugabe”

IPS:

”Rio Group Casts Worried Gaze upon Venezuela” (12.04.02), tilgjengelig (gjennom abonnement) 08.05.06: <http://ipsnews.net>

”Seven Killed in Protests” (11.04.02), tilgjengelig (gjennom abonnement) 08.05.06: <http://ipsnews.net>

ANDRE KILDER:

Ordnett.no (definisjon av populisme), tilgjengelig 01.05.06:
<http://ordnett.no/ordbok.html?search=populisme&publications=5&publications=2&publications=3&publications=20&publications=19&publications=18>

Wikipedia (om populisme), tilgjengelig 01.05.06:
<http://en.wikipedia.org/wiki/Populism>

Wikipedia: ”Venezuelan coup attempt of 2002”, tilgjengelig 09.05.06:
http://en.wikipedia.org/wiki/Venezuelan_coup_attempt_of_2002#Coups

BILDER:

Aftenposten 12.4.2002: foto: Kimberly White/ Reuters, kopi fra Nasjonalbiblioteket Oslo (faksimile)

Aftenposten 13.4.2002: foto: Fernando Llano/ AP, kopi fra Nasjonalbiblioteket Oslo (faksimile)